

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jurij Šribar

RAZVOJ OSNOVNIH NAČEL VOJSKOVANJA

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jurij Šribar

Mentor: doc. dr. Damijan Guštin

RAZVOJ OSNOVNIH NAČEL VOJSKOVANJA

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

Zahvaljujem se svojemu mentorju docentu doktorju Damijanu Guštinu za nesebično in strokovno pomoč.

Iskrena hvala družini, ki mi je ves čas študija stala ob strani in verjela v moj uspeh.

Hvala vsem, ki ste mi pomagali.

Jurij

Razvoj osnovnih načel vojskovanja

Načela vojskovanja so abstrakcija zaznanih "pravil" v vojskovanju, vendar to niso zakonitosti, so le vodila, ki povečujejo verjetnost uspešnosti delovanj. Ker pa temeljijo na zaznavanju konceptov, ki jih opažamo tudi drugje v naravi, se nam zdijo samoumevna in enostavna. Kljub samoumevnosti in enostavnosti le-teh pa so vojaške vede potrebovale več kot dve tisočletji, da sedanje armade izpostavljajo nabore 4-ih do 12-ih osnovnih načel vojskovanja. Z vse več izkušnjami v vojskovanju je raslo tudi število zaznanih "pravil". Že od samih začetkov razvoja vojaških ved je obstajala tendenca po odkritju osnovnih "pravil", katerih pravilna izvedba bi zagotavljala zmago nad nasprotnikom. Sun Tsu, Vegecij, Machiavelli, Friderik Veliki, Suvorov in tudi Clausewitz (v zgodnejših spisih) so ta osnovna "pravila" zapisovali v obliki velelnikov. Vrhunec tovrstnega razmišljanja pa je predstavljal vojaški mislec Henri Jomini, ki pa je osnovna načela poskušal povezati v celoto z drugimi vojaškimi vedami. V drugi polovici 19. st., še posebej pa po 1. svetovni vojni, iskanje čarobne formule zamenja želja po ureditvi vojaške teorije in s tem tudi umestitvi osnovnih načel vojskovanja, s tem, ki pa so vse bolj splošna. Vseskozi so bila načela oblikovana na podlagi preteklih situacij, ki so temeljila na predpostavki, da bodo aplikativna tudi v prihodnosti.

Ključne besede: načela vojskovanja, vojaška pravila, vojskovanje, zgodovina.

Development of the Principles of War

Principles of War are the abstraction of the perceived "rules" of warfare, however they are not laws, they are just guidance to enhance the possibility of victory. Due to the fact that the bases of these concepts could be found in the nature as well, they seem to be simple and self-explanatory. Besides simpleness and obviousness the military knowledge needed more than 2000 years, that today's army's could come up with 4-12 basic principles. With more and more experiences, the number of these rules rose as well. From the beginnings of the military knowledge there was a tendency to find the basic "rules", which would enable the victory over the adversary. Sun Tsu, Vegetius, Machiavelli, Frederick The Great, Suvorov and also Clausewitz (in his early works) were writing down these rules as exclamations. The pick of that thinking was represented by Henry Jomini, who also tried to incorporate those principles in to the whole military knowledge. In the 2nd half of the 19th century, and especially after the WWI, the quest for magic formula was replaced by the need to organize military theory and to find the role of the principles in it. In addition, the principles were more and more general. Throughout all the period, the principles were shaped on the basis of past events with a presumption that they would be applicable in the future as well.

Key words: Principles of War, military rules, warfare, history.

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	7
1.1 Metodološko hipotetični del	8
1.1.1 Opredelitev predmeta analize	8
1.1.2 Cilji analize	8
1.1.3 Hipoteze	8
1.1.4 Metodološki pristop in uporabljene metode	8
1.2 Opredelitev temeljnih pojmov	9
1.1.5 Načelo	9
1.1.6 Načela vojskovanja	9
2. RAZUMEVANJE, POMEN IN PROBLEM NAČEL	10
3. PRAZGODOVINA	13
4. PRVI ZAPISI NAČEL	17
4.1 Sun Tsu	17
4.2 Vegecij	24
5. FEVDALIZEM	29
5.1 Niccolo Machiavelli	30
6. OBDOBJE PREHODA OD SREDNJEGA VEKA K NOVEMU VEKU DO FRANCOSKE REVOLUCIJE	33
6.1 Friderik Veliki	33
6.2 Aleksander Vasiljevič Suvorov	34
7. FRANCOSKA REVOLUCIJA	36
7.1 Napoleon	37
7.2 Clausewitz	40
7.3 Jomini	47
8. PO NAPOLEONU DO PRVE SVETOVNE VOJNE	51
8.1 Ferdinand Foch	52
9. MED DVEMA VOJNAMA	55
9.1 Fuller, John Frederick Charles	55
9.2 Basil H. Lidell Hart	58
9.3 Ameriški pogled	60
9.4 Mao Zedong	60
10. PO DRUGI SVETOVNI VOJNI DO SEDANJOSTI	63
10.1 ZDA	64

10.1.1 Kopenska vojska ZDA.....	64
10.1.2 Revizija načel kopenske vojske ZDA.....	66
10.2 Velika Britanija.....	67
10.3 NATO.....	68
10.4 Japonska.....	69
10.5 Sovjetska zveza in Ruska federacija.....	70
10.5.1 Stalni operativni dejavniki.....	70
10.5.2 Načela vojaške umetnosti.....	71
10.5.3 Vasilij Savkin.....	71
10.5.4 Načela vojskovanja v Ruski federaciji.....	72
10.5.5 Revizija načel vojskovanja v Ruski federaciji - Vorobjev.....	72
11. VPLIV TEHNOLOGIJE NA NAČELA VOJSKOVANJA.....	74
12. VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN SKLEP	75
13. VIRI.....	78
 PRILOGE:	
Priloga A	83
Priloga B.....	84

1. UVOD

Že od nekdanj so si vojaški voditelji, modreci in teoretiki prizadevali odkriti pravila, ki veljajo v vojni, in to predvsem tista, ki odločajo o zmagi ali porazu. Izkušnje iz raznih vojn so dajale vedno nove odgovore (pravila), kaj je potrebno narediti in kaj se ne sme. S povečano dinamičnostjo in kompleksnostjo vojskovanja je število tovrstnih pravil raslo. Tako je imel na primer Napoleon preko 150 tovrstnih pravil, po drugi strani pa je imel general konfederativne vojske v času ameriške secesijske vojne, Nathan B. Forrest, le enega: "Bodi tam prvi, z večino moč". Verjetno se vsi strinjamo s tem, da vseh 150 pravil bojevanja Napoleona ni bilo enakovrednih, kot tudi s tem, da eno pravilo (ki pa združuje vsaj dva) Forresta ne zadostuje za uspešno izvajanje (načrtovanje) operacij.

Potrebno je bilo torej najti taka pravila, ki so vzdržala v vseh časih in ki lahko služijo kot oporne točke, iz katerih lahko izhajajo načrtovalci vojaških operacij, skratka pravila pravil oziroma načela. Lahko bi pričakovali, da so tovrstna načela univerzalna (tako geografsko kot časovno), če pa pogledamo liste načel različnih držav, vidimo, da se te med seboj razlikujejo. Logika veleva, da torej ni univerzalnih načel vojskovanja, še več, potem jih tako sploh ne bi mogli imenovati načela vojskovanja, kvečjemu načela vojskovanja te in te vojske, oziroma vojaške zveze. Kljub temu pa enaka načela vojskovanja najdemo v praktično vseh pomembnejših armadah. Nekje so to načela umetnosti vojskovanja, drugje strateška načela oziroma načela operacij, in spet drugje taktična načela. Iz tega lahko sklepamo, da načela vojskovanja obstajajo, da pa obstaja različno razumevanje le-teh. Samo razumevanje načel pa je povezano tudi s pomenom, ki se jim pripisuje. Skozi stoletja so se iskale osnovne sestavine za čarobno formulo, ki bi omogočila zmago nad nasprotnikom. V zadnjih 150-ih letih pa iskanje čarobne formule zamenja potreba po ureditvi spoznanj vojaških ved in s tem tudi umestitve načel v sistem teh ved. Sedaj pa velja nek konsenz, da so načela vojskovanja le vodila, ki povečujejo verjetnost uspešnosti delovanj.

V diplomskem delu bom pokazal, da načela obstajajo, njihov pomen in umeščenost v vojaško večščino, znanost ali umetnost pa se razlikuje v skladu z razumevanjem načel.

1.1 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI DEL

1.1.1 Opredelitev predmeta analize

Namen teme je predstaviti razvoj ter aplikacijo temeljnih načel vojskovanja skozi zgodovino do današnjih dni in skozi analizo preveriti hipotezo o univerzalnosti le-teh. Posvetiti se mislim predvsem tistim vojaškim teoretikom in vojskovodjam, ki so se tej tematiki najbolj posvetili oziroma ji dali neizbrisen pečat.

Pomen teme je v poznavanju razvoja vojaških ved in ugotavljanju potrebe po spreminjanju načel bojevanja glede na spreminjanje okolja, v katerem vojske delujejo.

1.1.2 Cilji analize:

- opredeliti načela vojskovanja,
- predstaviti problematiko, ki jo zajema vprašanje univerzalnosti načel,
- analizirati spise prvih vojaških teoretikov in primerjati njihova spoznanja,
- predstaviti razvoj teoretične misli s področja razvoja načel vojskovanja,
- predstaviti razlike in podobnosti med različnimi koncepti osnovnih načel.

1.1.3 Hipoteze

Glavna hipoteza:

Temeljna načela vojskovanja niso univerzalna.

Izhajajoče hipoteze:

- a) Temeljna načela vojskovanja se oblikujejo v povezavi z družbenim razvojem, ki se v tem primeru kaže predvsem v razvitosti vojaške vede in tehnologije, inovativnosti, uspehih vojaških poveljnikov in zgledovanja pri drugih.
- b) Temeljna načela vojskovanja se praviloma oblikujejo z naknadno analizo situacij, s predpostavko, da bodo aplikativna tudi v prihodnosti.

1.1.4 Metodološki pristop in uporabljene metode

Pri predstavitvi in analizi osnovnih načel vojskovanja bom predvsem izhajal iz primarnih virov, ki jih bom podkrepil s spoznanji drugih avtorjev, ki so se prav tako ukvarjali s tovrstno tematiko. Glede na dejstvo, da mi številni izvirni akti, predvsem tisti starejših avtorjev, niso dostopni oziroma da je moje znanje jezikov omejeno na angleščino, srbohrvaščino in slovenščino, si bom moral pomagati s prevodi iz teh jezikov. Kjer bom naletel na neskladja pri različnih prevodih oziroma interpretacijah, bom predstavil oba pogleda.

Uporabil bom predvsem naslednje metode:

- a) deskriptivno metodo, s katero mislim opredeliti pojme ter osnovne podatke o vojskovodjah in teoretikih;
- b) primerjalno metodo, s katero bom primerjal časovno in krajevno dimenzijo razvoja temeljnih načel vojskovanja in
- c) analizo in sintezo vsebine, s pomočjo katere bom zbiral relevantne podatke, selekcijo virov in povezoval dogodke z dosežki na področju teoretičnih in tehnoloških spoznanj.

1.2 Opredelitev temeljnih pojmov

1.2.1 Načelo

Oxfordski angleški slovar definira načelo kot temeljni vir, iz katerega nekaj sledi; osnovni element, sila ali zakon, ki ustvari (ja) ali določa določen rezultat; temeljna osnova, od katere je odvisen obstoj nečesa; vzrok (povod) v najširšem pomenu (Online Oxford English Dictionary 2002).

V slovarju ruskega jezika pa je termin "načelo" označen kot osnovno pravilo oziroma kot "vodeči predlog" ali inštrukcija za delovanje (Slovar' russkogo iazyka: 428).

Slovar slovenskega knjižnega jezika opredeli načelo kot nekaj, kar kdo sprejme, določi za usmerjanje svojega ravnanja, mišljenja; vodilo za opravljanje kakega dela, delovanja (SSKJ 1996).

Za potrebe opredelitve načel vojskovanja je definicija načela v Slovarju slovenskega knjižnega jezika nekoliko presplošna, po drugi strani pa prav ta splošnost omogoča večji spekter interpretacij, kar hkrati omogoča tudi večjo univerzalnost.

1.2.2 Načela vojskovanja

Častniški vodnik za osebje združenih sil ZDA pravi: "Načela vojskovanja (Principles of War) predstavljajo temeljno resnico v praksi vojaške umetnosti, ki je prestala test časa. Tisti, ki so proučevali vojno, se še vedno niso poenotili o enotni listi načel vojskovanja, vendar se verjetno vsi strinjajo, da so ta načela dobra začetna točka za proučevanje vojaške strategije in taktike ter da le-ta predstavljajo osnove za aplikacijo operativnega načrtovanja" (The Joint Staff Officer's Guide 2000: app D).

V ruski vojaški teoriji pa so načela bojevanja razumljena kot kategorije, ki določajo vezi in povezave med vsemi aspekti aktivnosti vojaških formacij, enot in podenot. So ključne ideje in najbolj pomembna priporočila, kako se pripraviti za vodenje vojne (Taktika 1987: 67). V skladu s tem ruska vojaška enciklopedija pravi, da se ta načela upravičeno imenujejo koncentracija vojaške modrosti - vodniki za nadzorne in poveljevalne aktivnosti vojaških poveljnikov (Voennaia entsiklopedia 1912: 164).

Vojaški leksikon opredeljuje načela vojaške veščine kot osnovna pravila delovanja v pripravah in vodenju oboroženega boja; določena teoretska spoznanja, ki so izšla iz vojne prakse in znanstvenega predvidevanja, ki lahko služijo kot orientacija za vodenje in akcijo. Izhajajo iz znanstvenega spoznanja objektivnih zakonitosti oboroženega boja in osnovnih doktrinarnih opredelitev. Utrjuje jih teorija vojne veščine. Nekateri od njih imajo univerzalen pomen, drugi pa so značilni za določena časovna razdobja, vojne in določene države. Osnovna načela so: gospodarnost uporabe sil, izbor ciljev, presenečenje, aktivnost, manever, premoč, racionalnost in učinkovitost, sodelovanje in neprekinjenost izvrševanja bojnega delovanja (Vojni leksikon 1981: 449).

V Slovenski vojski načela vojskovanja opredeljuje "Vojaška doktrina", ki pravi: Načela vojskovanja usmerjajo poveljnike pri določanju in vodenju bojnih delovanj. Načela niso zakonitosti, ki bi zagotavljale uspeh, ampak vodilo, ki povečuje verjetnost uspešnosti delovanj. Temeljna načela so: ohranjanje morale, izbira cilja, osredotočenost, napadalnost, svoboda delovanja, gospodarnost, presenečenje, varnost ter enostavnost in prilagodljivost (Vojaška doktrina 2006: 98).

2. RAZUMEVANJE, POMEN IN PROBLEM NAČEL

Ni družbene vede, ki rezultatov svojih spoznanj ne bi oblikovala v določena pravila ali (in) načela. Do svojih spoznanj prihaja s subjektivnim preučevanjem prakse kot objektivne podlage, v kateri so ukoreninjena načela. Vsako načelo je zato po eni strani rezultat subjektivne dejavnosti raziskovalcev, ki ga odkrijejo in jezikovno oblikujejo, po drugi pa rezultat objektivne stvarnosti, saj obstaja neodvisno od volje ljudi. Iz tega je mogoče ugotoviti, da je načelo zgrajeno iz treh bistvenih dejstev: a) objektivne osnove, v kateri je ukoreninjeno, b) subjektivnega dojetja te osnove in c) jezikovnega oblikovanja

subjektivnega dojemanja. Tako kot zakoni, v katerih so ta načela ukoreninjena in iz katerih so izpeljana, so načela torej zgodovinske kategorije, saj so nastala v družbeni praksi določenega obdobja (Žabkar 2003: 328).

Zgornja opredelitev zgradbe načela govori v prid tezi, da načela niso univerzalna, kar se pokaže tudi v praksi, saj se srečujemo z različnim razumevanjem kot tudi poimenovanjem list načel. Načela vojn oziroma vojna načela (Principles of War), vojna pravila/zakoni (Rules/Laws of War), načela vojne umetnosti (Principles of the Art of War) so le ena od mnogih poimenovanj, ki se uporabljajo po svetu. Tudi v slovenski literaturi naletimo na različna poimenovanja, od načel bojevanja, načel vojaške veščine, načel oboroženega boja do načel vojskovanja. Celó v istih državah so v različnih zvrsteh vojske liste načel različno poimenovane. Lep primer je vojska ZDA, kjer kopenska vojska (Army) za skoraj identično listo uporablja "Principles of War", mornarica pa "Principles of Tactics", s tem da imata obe komponenti poleg načel še vrsto izrekov (tenents) in sestavin (components), ki jih druge vojske poimenujejo načela. Celó bivša Jugoslovanska ljudska armada navaja kot načela vojaške veščine: "gospodarnost uporabe sil, izbor ciljev, presenečenje, aktivnost, manever, premoč, racionalnost in učinkovitost, sodelovanje in neprekinjenost izvajanja bojnih dejstev", kot načela taktike pa: "izbor cilja, določitev težišča, presenečenje, preprečevanje presenečenja, masovnost, neprekinjenost, aktivnost, iniciativo, gospodarnost, premoč in vsiljevanje lastnega delovanja" (Vojni leksikon 1981: 449 in 609). Prav tako obstajajo liste načel za posamezne ravni vojskovanja, kot so strateška, operativna in taktična, in hkrati vsebujejo prenekateri ista načela. Slednje niti ni presenetljivo in je argument v prid obstoja splošnih načel, ki naj veljajo na vseh ravneh, in prav razvoj teh je vsebina te naloge.

Zaradi terminološke zagate bom v nadaljevanju za pojme "Principles of War", Principles of the Art of War in Rules/Laws of War uporabljal izraz načela vojskovanja, ostale pa bom sproti opredelil. Pri enačenju pojmov, kot so načela, pravila in še posebej zakoni, se sicer podajam v nekoliko nevarne vode, vendar je to predvsem posledica nepravilne rabe terminologije samih avtorjev posameznih list. Tako je na primer Suvorov svojo listo "pravil" imenoval "zakoni", ki pa to vsekakor niso. Skozi to terminologijo pa se včasih zrcali tudi pomen, ki ga avtorji dajejo tem načelom ali pravilom.

Po drugi strani pa so si te liste hkrati zelo podobne, kar govori v prid neki tendenci po univerzalnosti. Tako skoraj vse liste vsebujejo koncepte načel: presenečenja, napadalnosti, manevra/hitrosti, koncentracije in enotnosti poveljevanja.

Različni avtorji pa tudi različno razumejo pomen načel in njihovo uporabo. Clausewitz je v svojem času dejal, da so načela izhodiščne (reckoning) točke in zvezde vodnice za vsako aktivno osebo (Clausewitz 1927), Ferdinand Foch pa ugotavlja, da ima umetnost vodenja vojne, tako kot vsaka druga umetnost, svojo teorijo in svoja načela, sicer sploh ne bi bila umetnost (Foch 1919: 12). Sovjetski maršal Žukov pa je dejal: "Pri načrtovanju operacij so me vedno vodila načela umetnosti vojskovanja. Hkrati pa se zavedam, da sama njihova formalna uporaba ne prinese uspeha v bitki ali operaciji" (Voennaia mysl' 1985: 26.) ali kot pravi Gusev: "To kaže na to, da načela igrajo pomembno vlogo v poveljevanju in nadzoru - kaj poveljniki, štabni častniki, službe in cela poveljstvena struktura dela. Ne imenujejo se zaman "knjiga življenja" (Gusev 1985: 196).

Postavlja se tudi vprašanje razmerja med načeli vojskovanja in doktrino. Če predvidevamo, da so načela univerzalna, potem sledi, da se mora doktrina prilagoditi načelom in ne obratno. Paradoksalno pa je, da navadno ravno doktrina opredeljuje načela. Stopnja vpliva doktrine na načela pa je tudi eden od razlogov za različne nabore in razlage načel. Vsekakor načela ne smejo omejevati svobode in zmožnosti delovanja. Da se ta težava razreši, sta na voljo navadno dve možnosti: zamenjava načel in modifikacija načel. Vsekakor pa morajo načela podpirati doktrino. Dr. Georg Friedman, predsednik združenja za strateško napovedovanje (STRATFOR) pravi: "Doktrina je svetost za vojsko, načela vojskovanja pa pripomorejo pri oblikovanju odločitev, kaj je potrebno podati v načrtih. Doktrina si zasluži večjo pozornost." (Friedman 2004: 5). Friedman se ne sprašuje po ustreznosti načel, pač pa po ustreznosti doktrine, kar kaže na razmerje med doktrino in načeli v okolju, iz katerega prihaja – v ZDA.

Načela pa se niso razvila iz neke praznine. Koncepti, ki jih ta načela vsebujejo, in ki jih tudi določajo, so obstajali že dolgo pred samimi načeli. Pri proučevanju razvoja načel pa moramo te koncepte vsekakor upoštevati. Za to pa potrebujemo neko orodje za analizo. In ni ga boljšega orodja za to, kot so načela sama oziroma liste načel. Vsaj na začetku si bom moral zato pomagati z variacijami sedaj poznanih splošnih načel vojskovanja. Za potrebe boljšega razumevanja nadaljnje analize pa na tem mestu podajam eno od sintez današnjih načel vojskovanja oziroma načel oboroženega boja, kot jih poimenuje Žabkar: (1) izbira cilja, (2)

bojna morala, (3) napadalnost, (4) varnost, (5) presenečenje, (6) koncentracija sil, (7) gospodarnost prizadevanj, (8) prožnost, (9) sodelovanje, (10) administracija; (11) preprostost, (12) manever, (13) usklajevanje časa in hitrosti napredovanja in (14) enotnost poveljevanja (Žabkar 2003: 334).

3. PRAZGODOVINA

Če hočemo preveriti tezo o univerzalnosti/ne-univerzalnosti načel vojskovanja se moramo podati na sam začetek vojskovanja, ali kot pravi Keegan: "Zgodovina vojskovanja se začne s pisavo, vendar prazgodovine ni mogoče prezreti. Prazgodovinarji se prav tako kakor antropologi ostro razhajajo ob vprašanju, ali je bil človek - in "pračlovek" - nasilen do svoje vrste ali ne..." (Keegan 2005: 170).

Pa začnimo z vojskovanjem. Ena od najpomembnejših značilnosti vojskovanja je boj, in to boj med lastno vrsto. Druga je organizacija in tretja cilj. Iz opazanja živalskih vrst lahko vidimo, da se med seboj borijo, da so organizirane in da za tem stoji nek "...cilj, ki je ponavadi povezan s prevlado, teritorijem, razmnoževanjem ali preživetjem" (O'Connell 1989: 15). Vendar pa se pojem vojskovanja, razen v prenesenem pomenu in pri nekaterih socio-insektih, skoraj izključno uporablja v kontekstu s človekom.

Ko pa govorimo o vojskovanju "pri ljudeh", moramo postaviti še en pogoj in sicer orožje, ki ga pri tem uporabi. Trocki ugotavlja: "V času, ko se človek še ni naučil bojevati s pomočjo palic in kamenja in ko še ni bil organiziran v horde (rodove in plemena), očitno še ni moglo biti vojskovanja" (Trocki 1923/1988: 155), s čimer se strinja tudi O'Connell, ki pravi: "Orožje je veliko starejše in veliko bolj intimno povezano z našo vrsto kot vojskovanje. Če smo na ta svet prišli oboroženi, še ne pomeni, da tudi kot vojaki" (O'Connell 1989: 29), etnologa Lorenz in Ardrey pa se sprašujeta, ali je bil človek lokostrelec tudi že prvi vojščak (Keegan 2005: 174). Po drugi strani pa M. K. Roper, ki je proučeval ostanke 169 predhodnikov homo sapiensa in ugotovil, da 33 odstotkov poškodb kaže očitne znake oborožene agresije, namiguje, da bi bilo orožje lahko prvotno namenjeno bojevanju med lastno vrsto (O'Connell 1989: 29).

Še vedno pa nisem odgovoril, kje so začetki vojskovanja. O'Connell jih vidi prav v skupinskem lovu na druge plenilce, ki je kasneje verjetno predstavljal pomemben dejavnik v človekovi

socialni evoluciji. Hkrati pa tudi ugotavlja, da bi ta vrsta tesnega sodelovanja v ubijanju logično pripeljala do preadaptacije človeka za vojaško organizacijo in pravo vojskovanje. Do tega pa bo preteklo še veliko časa (O'Connell 1989: 22). Jamska umetnost mlajše kamene dobe nedvomno kaže prizore lokostrelcev, ki se med seboj spopadajo (Keegan 2005: 174), na nekaterih slikah pa ne gre le za boj moža na moža, pač pa prikazujejo boj ene skupine proti drugi. Način postavitve je podoben lovu, nič pa ne vemo o posledicah tega boja. Ne vemo, ali so se med seboj spopadali s tako vnemo, kot so lovili, ne vemo, kakšen je bil njihov cilj in kakšne omejitve so pri tem imeli.

Na podlagi zgoraj navedenih hipotez trdno verjamem, da so začetki človekovega organiziranega vojskovanja v lovu. Sedaj pa poizkušajmo še ugotoviti, ali bi v tem lovu lahko našli tudi zametke danes poznanih načel vojskovanja. Pa si pogledjmo, če bi v možnem scenariju lova na mamute lahko prepoznali te zametke.

Lov na mamute je bil za pleme kamene dobe eden bolj razburljivih dogodkov. Združeval je izvidovanje za čredo mamutov, sam lov na mamuta, uplenitev le-tega kot tudi ubranitev plena pred drugimi plenilci. Ker je v lov vključeno veliko dela, je sodelovalo celotno pleme, čeprav so se živemu mamutu verjetno neposredno približali le lovci. Lov se je pričel z izvidovanjem, ko pa je bila čreda najdena, se ji je bilo potrebno čim manj opazno približati, iz nje izbrati najprimernejšega posameznika, ga ločiti iz črede in ga zvabiti v past ter ga tam pokončati in pri tem ne zadobiti ran. Eno zadnjih dejanj pa je bilo plen ubraniti pred drugimi plenilci.

(Fudge Factor 2003)

Iz navedenega sestavka lahko sklepamo naslednje: Ker je bil lov na mamuta zahteven in nevaren je bilo pri odločitvi potrebno oceniti izvedljivost in ceno izvedbe, kar so atributi načela cilja. Da je moralo pleme izvršiti načrt (tudi za tega predvidevam, da je ob tako kompleksni nalogi moral obstajati, seveda pa je moral biti hkrati tudi preprost in fleksibilen), so morali imeti lovci ves čas pobudo, kar so atributi načel napadalnosti in preprostosti. Kompleksnost, nepredvidljivost in število udeležencev je zahtevalo stalno usklajevanje, za katerega lahko mirno predvidevamo, da je bil centralno voden, kar je atribut načela enotnosti poveljevanja. Če pa upoštevamo, da je v lovu sodelovalo celotno pleme, potem tudi enotnost napora. Strinjamo se verjetno tudi v tem, da je bil v lov vključen moment presenečenja, saj bi sicer čreda lahko pravočasno ubežala. Iz dejstva, da je bilo za ločitev in uplenitev ene živali potrebno več lovcev, sledi načelo koncentracije, ki pa je moralo biti pospremljeno tudi z

manevrom. Upošteva, da je bil človek hkrati lahko tudi plen ali žrtev, pa je moral ves čas poskrbeti tudi za svoje varovanje. Ni pa potrebno posebej poudarjati, da je bilo za lov na tako veliko žival potrebno tudi veliko hrabrosti.

Vidimo, da danes poznana načela zlahka apliciramo na lov pračloveka. Pa lahko to storimo tudi za pričetke vojskovanja? Iz opazovanja živalskega sveta lahko sklepamo, da so spopadi znotraj vrste najpogostejše omejeni. S tem se strinja tudi Johnson, ki pravi, da ne obstaja posebna genetska prednost v tem, da dejansko ubiješ nasprotnika, čeprav se tudi to dogaja (O'Connell 1989: 16), po drugi strani pa obstajajo domneve, da zgodnji humanoidi niso izumrli zaradi rok homo erectusa, pač pa zato, ker so se izkazali za nezmožne kontrolirati uporabo orožja med njimi samimi (O'Connell 1989: 24). Prelomnica je seveda trenutek, ko je neka vrsta potencialno bolj ogrožena s strani svoje vrste, kot pa s strani drugih naravnih dejavnikov, kar je bil homo sapiens verjetno zmožen že ob svojem nastanku. Dejstvo pa je tudi, da smo do sedaj preživeli. Iz tega lahko sklepamo, da smo se tudi ljudje pri medsebojnem bojevanju morali omejevati.

In kako lahko povežemo omejevanje v boju prazgodovinskega človeka z razvojem načel vojskovanja? Predzgodovinski človek se verjetno ni spraševal, katera načela/pravila uporabiti, pač pa kako plen uloviti. Sicer pa se še danes ne moremo strinjati, katera so osnovna načela vojskovanja, še več, ne moremo se zediniti niti o tem, kaj naj bi ta načela sploh bila. In zakaj je temu tako? Odgovor verjetno leži v koristnosti načel in prav ta koristnost jih tudi določa. Koristnost, ki je atribut cilja, pa na tem mestu zadeva ob omejitve. Kako in za kakšne cilje so se bojevali naši predniki, pa morda lahko ugotovimo iz antropoloških spoznanj.

Pa si pogledjmo, kako so se tega lotili antropologi. "Vedeli so, da so spori zaradi žensk glavni vzrok za težave med primitivnimi ljudstvi; niso pa se hoteli lotiti proučevanja posledice tega - namreč vojne" (Keegan 2005: 137). Vseeno pa nam njihove ugotovitve na polinezijski "civilizaciji" dajo vpogled v to, kako bi lahko potekalo in se razvijalo bojevanje med našimi predniki. Tako se je ljudstvo Yanomamo spopadalo zaradi očitkov o strahopetnosti in zaradi pretiranih zahtev pri izmenjavi predmetov, hrane ali žensk, boj pa je potekal na slavlju, ko so se pripadniki različnih vasi dvobojevali z udarci prsi v prsi. Do pripadnikov drugih ljudstev pa so bili precej bolj kruti, njihova krutost pa izvira iz njihovega prepričanja, da so prva, najimenitnejša in najbolj prefinjena oblika človeka, kar jih je kdaj bilo na zemlji in da so vsa

druga ljudstva izrojena iz prvotnega čistega rodu (Keegan 2005: 147). Maringi so se bojevali po točno določenih stopnjah . Prvo so imenovali "nični" boji, drugo "resnični", tretjo in četrto, do katerih ni nujno prišlo s stopnjevanjem, pa "napad" in "pregon" (Keegan 2005: 150). Maorski poglavarji so sprožili vojne, ker so od svojih podanikov lahko zahtevali, da se bojujejo, ter zagotovili zaloge in njihov prevoz na velike razdalje.... Če pa so imeli še politične spretnosti, so znali zamero skupnosti do sovražnika tudi izraziti. Maorsko vojskovanje je potekalo po znanem vzorcu. Vzrok za vojno je vedno bila želja po maščevanju (Keegan 2006: 157). Najdlje pa je šel "razvoj" na Velikonočnih otokih, kjer se zdi, da so se otočani s krvavimi izkušnjami na majhnem ozemlju naučili celotne logike neomejenega (Clausewitzianskega) vojskovanja in ko je vojna v svoji "pravični" obliki vdrla v daljni konec Polinezije z imenom Velikonočni otok, se je izkazalo, da je pokončala najprej politiko, nato kulturo in na koncu skoraj življenje samo (Keegan 2005: 53).

Na osnovi ugotovljenega lahko sklepamo, da bi bila današnja načela vojskovanja neuporabna pri obrednem bojevanju ljudstva Yanomamo, ki so ga izvajali med seboj, precej bolj aplikativna pa bi bila v boju z drugimi ljudstvi. Po drugi strani pa ljudstvo na Velikonočnih otokih ni poznalo veliko omejitev in je pri tem uporabilo vsa razpoložljiva sredstva in znanje, ter podleglo uničujoči moči človeka. Temu pa je seveda močno pripomogla tudi majhnost ekosistema.

Iz vsega tega sklepam, da so na relativno počasnost razvoja in spreminjanja atributov načel vojskovanja, kljub navidezni logičnosti in samoumevnosti, močno vplivale omejitve oziroma zmožnosti bojevanja/vojskovanja.

Za pravo vojskovanje, kot ga poznamo danes, pa potrebujemo pravo vojno s pravo vojaško organizacijo. O'Connell pravi: "Še najboljše ugibanje je, da se je prava vojna pričela nekje med sedem in devet tisoč leti - čeprav bi se to lahko zgodilo tudi precej prej - vendar ne kot posledica deviacije v človeški psihi, pač pa kot kulminacija revolucionarnih sprememb v človekovi ekonomiji in njegovem socialnem življenju" (O'Connell 1989: 30).

4. PRVI ZAPISI NAČEL

Do revolucionarnih sprememb v človekovi ekonomiji in socialnem življenju je sicer prišlo že pred prvimi danes poznanimi civilizacijami. Te spremembe so bile v bistvu pogoj zanje. Med prvimi znanilci oziroma rezultati sprememb pa je bilo tudi prvo znano mesto – Jeriho. Ostanki sofisticiranega obzidja tega mesta izpred 7000 let pr. n. š. kažejo, da le to ni bilo namenjeno zaščiti pred majhnimi skupinami slabo organiziranih napadalcev. Prav tako so morali graditelji tega obzidja varovati pomembne vrednote, da so takšno obzidje zgradili. Da pa bi prišli do prvih načel, bi morali imeti prve izkušnje pravih vojn, nekoga, ki bi začutil potrebo po njih in seveda pisavo, da bi se le ta zabeležila (O'Connell 1989: 31).

Po Algerju lahko tudi zanesljivo predvidevamo, da so že najzgodnejše vojaške organizacije ob fizični uporabljale tudi intelektualno moč, da bi premagali sovražnika. Prvi poznani pisci, ki so prispevali k razumevanju osnov vojskovanja, pa so se imenovali vojaški filozofi. Le-ti so na različne načine organizirali svoje misli in se v glavnem osredotočili na zaznave, za katere so, za razliko od tistih, ki so jim bile namenjene, verjeli, da so posebnega pomena (Alger 1982: 3-4).

Na prva tako imenovana vojaška filozofa, ki sta se najbolj posvetila osnovam vojskovanja, in nam njihove ideje tudi zapustila v organizirani obliki, pa moramo počakati do antike. Zanju lahko predvidevamo, da nista vplivala drug na drugega, pa sta vseeno prišla do podobnih zaključkov. Loči jih okoli 700 let in 8000 kilometrov. To sta Sun Tsu in Vegecij, pripadnika dveh imperijev, Kitajske in Rima.

4.1 Sun Tsu (4. st. pr. n. š.)

Sun Tsuja imamo za najzgodnejšega klasičnega pisca o vojni. Njegove spise o vojni že stoletja preučujejo na Kitajskem in Japonskem. Najnovejša proučevanja kažejo, da je njegovo delo »Umetnost vojskovanja« napisano nekoliko kasneje, kot se je domnevalo - med leti 400 in 320 pred našim štetjem. Sun Tsu je bil general v službi kralja pokrajine Vu. Domnevamo, da je zavzel Jing, prestolnico države Čuu, ter porazil severne države Ci in Čin (Hart 1985: 30). Njegovo delo "Umetnost vojskovanja" je po obsegu manjše delo, pisano v obliki aforizmov, v katerem obravnava vsa pomembnejša področja vojne veščine v sedanjosti: vprašanja vojne in miru, vlogo vojske v državi, načine njene priprave in drugo (Vojni

leksikon 1981: 1065). Res pa je, da obstaja tudi utemeljen sum, da je bil Sun kot tak izmišljena osebnost. Van Creveld pravi: "V nekaterih primerih, vključno s Sun Tsujem, je možno, da generali niso bili zgodovinske osebe, pač pa le legendarne "pretveze", na podlagi katerih so anonimni avtorji postavili svoje misli. Ta metoda je še vedno pogosto uporabljena v današnji Kitajski" (Van Creveld 2000: 21), kar pa v ničemer ne zmanjša pomembnosti in originalnosti dela Umetnost vojskovanja.

Umetnost bojevanja obravnava večino konceptov, ki so kasneje postali načela vojskovanja/bojevanja (Alger 2000: 160). Delo je razdeljeno na 13 poglavij: **a. Strateške ocene, b. Vodenje bitke, c. Priprava napada, č. Sestava, d. Sila / moč, e. Praznine in polnosti, f. Oborožen boj, g. Prilagoditve, h. Manevriranje, i. Zemljišče (bojišče), j. Devet območij, k. Ognjen napad, l. O rabi vohunov.**

V nadaljevanju bom prikazal osnovne značilnosti teh poglavij in v njih poskušal najti zametke načel, ki jih poznamo danes.

Poglavje **Strateške ocene** označi z naslednjimi trditvami: *Vojaška dejavnost je pomembna za državo. Ker gre za območje smrti in življenja, za nauk (tao) uničenja ali nauk preživetja, je preučevanje vojaške dejavnosti nujno. Na vojaško dejavnost pa vpliva pet strateških dejavnikov: ocena poti, ocena vremena, ocena zemljišča, ocena vodstva in ocena discipline. Pri tem ocena poti pomeni pripraviti ljudi, da si bodo s poveljstvom delili skupni cilj, ocena vremena se veže na letne čase in pogoje delovanja, ocena zemljišča na dolžino poti in prehodnost, vodenje na attribute razuma, zaupanja, človečnosti, poguma in odločnosti, disciplina pa na organizacijo, izvajanje ukazov in logistiko... Vsak general je slišal za teh pet dejavnikov. Zmagajo tisti, ki jih poznajo, izgubijo pa tisti, ki jih ne poznajo... Zatorej ti bo uporaba zgornjih petih primerjalnih ocen pomagala odkriti dejansko stanje...pri tem pa si moraš... odgovoriti na nekaj vprašanj.*

(1) Katere politično vodstvo je harmonično s taom? (2) Čigav general je sposobnejši? (3) Kdo ima boljše podnebje in zemljišče? (4) Čigava disciplina je učinkovitejša? (5) Čigave čete so močnejše? (6) Čigavi častniki in vojaki so bolj izurjeni? (7) Čigav sistem nagrajevanja in kaznovanja je jasnejši? Tako lahko predvidiš, kdo bo zmagal (Sun Tsu 1998: 17-22).

V današnjem jeziku bi torej lahko prepoznali le načelo "cilja" - harmoničnost z moralnimi zakoni in civilno oblastjo ter načelo "administracije" - izurjenosti, discipline, logistike.

V poglavju **Vodenje bitke** pravi: "Če kljub zmagi nadaljuješ z bojem, se bodo tvoje sile izčrpale, tvoja moč pa bo otopela..."(Sun Tsu 1998: 34) in, ..."nikoli pa še nisem videl spretno vojaške operacije, ki bi bila dolgotrajna. Zelo dolgotrajne vojaške operacije narodu nikoli ne koristijo" (Sun Tsu 1998: 36). Prepoznali bi lahko načelo "gospodarnosti uporabe sil", vendar le v smislu, kot ga je raumel Clausewitz - po katerem s koncentracijo naporov v prostoru in času dosežemo trenutno potrebno premoč v odločilni bitki.

V poglavju **Priprava napada** poudarja svojo osnovno misel, da cilj vojskovanja ni uničiti nasprotnika, pač pa ga le podrediti svoji volji. Pravi: "V vojnih operacijah je bolje ohraniti narod nedotaknjen, kot pa ga uničiti... Zato močnejši vojak udari, dokler nasprotnik še načrtuje. Najvažnejša vojaška umetnost je preprečevanje in uničenje nasprotnikove strategije. ... Malo slabše od strateškega napada je razbiti sovražnikova zavezništva... Naslednja odlična poteza je napad na vojsko... Najnižja stopnja vojskovanja je obleganje mesta. Tega se lotimo le v primeru pomanjkanja drugih možnosti" (Sun Tsu 1998: 45-49).

V tem delu se loti tudi civilno vojaških razmerji, ko trdi: "Civilno vodstvo povzroči vojaške težave: (a) kadar zaradi pomanjkljivega poznavanja dejstev vojski ukaže napredovanje ali umik..., (b) če civilno vodstvo enakovredno sodeluje pri vodenju, čeprav se ne spozna na vojaške zadeve in (c) kadar civilno vodstvo ne pozna treh načel vojaškega manevriranja..." (Sun Tsu 1998: 58), ter zaključi, da obstaja pet načinov, kako vnaprej določiti zmagovalca: "(a) Zmagoslavni so tisti, ki vedo, kdaj je nastopil pravi trenutek za boj. (b) Zmagoslavni so tisti, ki pravilno presodijo, koliko čet potrebujejo. (c) Zmagoslavni so tisti, katerih višji in nižji čini imajo enake cilje. (č) Zmagoslavni so tisti, ki previdno oprezajo za nasprotnikovimi nesposobnostmi. (d) Zmagoslavni so tisti, katerih generali so sposobni in jih njihova vlada ne omejuje. Tako vnaprej določimo zmagovalca" (Sun Tsu 1998: 59-60).

Izpostavimo lahko torej naslednje koncepte:

(1) gospodarnost uporabe sredstev - uporabiti najtežje vojaške operacije šele, če ni drugih možnosti, (2) prilagodljivost (fleksibilnost) - stalno spremljanje nasprotnikovega delovanja in izkoriščanje njegovih napak, (3) enotnosti napora - enaki cilji višjih in nižjih činov, (4) varnosti - previdnost, (5) nevmešavanje civilistov v vojaške operacije, ko so bile te že zaukazane.

V nepopolni obliki lahko govorimo o načelih gospodarnosti, prilagodljivosti, enotnosti in varnosti, slednje "načelo", "nevmešavanja v vojaške zadeve", je kot politično nekorektno sicer izloženo iz vojaške teorije, pa vendar se še vedno pogosto uporablja. Samo spomnimo se raznih razlag neuspešnih vojaških operacij med drugo svetovno vojno, ki poudarjajo predvsem vmešavanja Stalina, Hitlerja in Churchilla v vojaške odločitve.

V poglavju **Sestava** opredeli predvsem odnos med obrambo in napadom in pogoje za izvajanje le-teh. Tako pravi: "Nepremagljivost je v namestitvi obrambe, ranljivost pa v napadu. Obramba je za primer pomanjkanja sile, napad je za primer izobilja. (Sun Tsu 1998: 67-68). Zato zmage dobrih vojakov v bitkah niso naključne in ne izstopajo po bistrosti ali pogumu. Njihove zmage niso naključne, ker se zmagovalci pravilno razmestijo in si zagotovijo zanesljivo zmago; premagajo tiste, ki so že izgubili" (Sun Tsu 1998: 71). Tu bi lahko izpostavili le načelo manevra v tem smislu, da je rezultat bitke že določen, še preden se strani fizično spopadeta, kar se doseže s spretnim manevriranjem

V poglavju **Sila/Moč** na fizikalnem primeru opredeli vojaško moč. "V boju, ki ga določa sila naleta, se vojaki vedejo praviloma kot skale ali debela, ki jih kotalimo z gore...Zato velja, da je nalet vojakov, ki jih spretno popelješ v bitko, podoben zagonu okroglih skal, kotalečih se z visoke planine - to je sila" (Sun Tsu 1998: 82-83)., izpostavi pomen presenečenja, "V bitki poteka soočenje neposredno, zmagamo pa z uporabo presenečenja" (Sun Tsu 1998: 78), discipline, poguma in moči "Nered izvira iz reda, strahopetnost iz poguma, šibkost iz moči" (Sun Tsu 1998: 80). Prepoznali bi lahko načela presenečenja in morale.

V poglavju **Praznine in polnosti** izpostavi pomene pobude, koncentracije in gospodarnosti uporabe sil. Koncept pobude, ki je sestavni del načela napadalnosti najdemo v trditvi : "Zato dober vojak pripravi nasprotnike, da pridejo k njemu. Sam ne gre k njim" (Sun Tsu 1998: 87). Načelo koncentracije in njene prednosti pa poda v naslednjih trditvah: "Kadar so tvoje sile zbrane v enem ešalonu, nasprotnikove pa razdeljene na deset delov, napadaš z močjo deset na enega. Tako po številu prekosiš nasprotnika...Če ti z mnogimi uspe napasti maloštevilne, zmanjšaš na najmanjšo možno mero število tistih, s katerimi se moraš spopasti" (Sun Tsu 1998: 94). Ne nazadnje se dotakne tudi načela gospodarnosti uporabe sil z izjavo: "Pripravljenost na levem krilu pomeni manko na desnem, pripravljenost na desnem krilu pa manko na levem. Pripravljenost v vseh smereh pomeni manko povsod" (Sun Tsu 1998: 95).

V poglavju **Oborožen boj** prične s spoznanjem o potrebi po kompromisu med razpoložljivimi sredstvi in časom, ki je na voljo oziroma o optimalni izrabi prednosti (in slabosti) teh dveh dejavnikov. Tako pravi: "Predolgo bi trajalo, če bi za spopad za neko prednost vpoklical vso vojsko, vendar pa ima boj za prednost z manjšo vojsko za posledico pomanjkanje opreme..." (Sun Tsu 1998: 104). V nadaljevanju poudari pomen prevare: "Vojaška sila temelji na prevari, požene se za obetavnim dobičkom in se nasprotniku prilagaja z razpršitvijo in koncentracijami" (Sun Tsu 1998: 106) in obveščenosti ter hitrosti: "Dokler nisi presodil, ne deluj. Pravilo vojaškega spopada je, da bo zmagovalec tisti, ki prvi izvede ocenitve bližnjega in oddaljenega" (Sun Tsu 1998: 108). V zvezi z načeli pa tu lahko izpostavimo predvsem načelo obveščevalne in protiobveščevalne dejavnosti.

V poglavju **Prilagoditve** sam naslov poglavja zajema le manjši del teksta. Poglavje, poleg besedila o prilagodljivosti, zajema še omejitve vojaških operacij, spoznanje, da se ne moremo zanašati na nasprotnikove napake ter značajske pomanjkljivosti generalov. Glede prilagoditve pa pravi: "Generali, ki poznajo vse možne prilagoditve za pridobitev prednosti na določenem območju, poznajo tudi uporabo vojaške sile" "Kadar vojsko vodijo generali, ki sicer poznajo prednost, ki bi jo lahko pridobili, ne poznajo pa večšine popolne prilagodljivosti, jim ne bo uspelo pripraviti ljudi k boju." Samo definicijo prilagoditve pa ponudi njegov razlagalec Zhan Yu: "Prilagoditev pomeni odstopanje od utečenih postopkov in izpeljavo ustrezne prilagoditve v skladu z razvojem dogodkov in tako delovanje, ki ustreza položaju" (Sun Tsu 1998: 118). Izpostavimo lahko načelo prilagodljivosti.

Poglavje **Manevriranje** je po vsebini zelo raznoliko. Prične se s prilagajanjem gibanja zemljišču: "Vselej kadar razmestiš vojsko, da bi opazovala nasprotnika, ga odreži od planin...Opazuj svetlobo in se zadrži na višinah...Če se hočeš bojevati, se v bližini vode ne spopadaj s sovražnikom...Čez slana močvirja pojdi naravnost, prečkaj jih naglo in brez vsakršnih postankov... Na visoki, ravni planoti zavzemi take položaje, ki ti bo-do omogočali manevriranje" (Sun Tsu 1998: 125-126), nadaljuje z zagotavljanjem pogojev za zdravje vojakov na pohodu in ob postankih: "Poskrbi za telesno zdravje vojakov in se zadrži tam, kjer imaš dovolj virov. Vojski, v kateri ni nobene bolezni, rečemo, da je nepremagljiva" (Sun Tsu 1998: 127) in znaki ki odkrivajo nasprotnika, njegovo stanje in namere: "*Kadar se premikajo drevesa, se bliža sovražnik. Kadar je v podrasti dosti pasti, gre za lažno smer*" (Sun Tsu 1998: 129)... "*Kjer se dvigajo ptice, tam je zaseda...Kadar najprej prispejo lažja vozila in se razmestijo ob straneh, bodo postavili bojno linijo...Če so nasprotnikovi odposlanci živčni, veš, da so nasprotniki utrujeni...Kadar vojska poje svoje konje, veš, da jim je zmanjkalo živeža; kadar so čete brez kuhinjske opreme in se ne vračajo v svoj stan, gre za obupane nasprotnike*" (Sun Tsu 1998: 132), da bi zaključil s spoznanjem, kako upravljati in vzgojiti vojake: "*Če poveljniki, ki so z vojniki vzpostavili osebni stik, ne izvršujejo kazni, ne bodo mogli uporabljati vojakov...Zatorej vojake s kulturnimi veščinami usmeri, z borilnimi veščinami pa jih združi; to zagotavlja zmago...Če oblast dosledno izvaja smernice, vzgoji prebivalstvo, da jo podpira. Če pa oblast smernice, ki naj bi vzgojile prebivalstvo, izvaja le površno, prebivalstvo tega ne sprejme. Kadar oblast dosledno izpolnjuje smernice, vlada med vodstvom in skupino vzajemno zadovoljstvo*" (Sun Tsu 1998: 135-136). Poglavje sicer ima nekaj atributov načela manevra, vendar gre tu predvsem za načine gibanja glede na teren in ne za bistvo načela, ki je "postaviti nasprotnika v neugoden položaj s prožno aplikacijo bojne moči". Spremenljivka je teren in ne pretežno nasprotnik, čeprav je res, da teren narekuje gibanje in postavitev nasprotnika. Bolj eksplicitno je izpostavljen koncept upravljanja s človeškimi viri, predvsem aplikacija uporabe, skrb za zdravje in disciplina.

V poglavju **Zemljišče** najprej definira pet vrst zemljišča: prehodno, zamudno, ozko, poševno in široko odprto ter osnovne načine uporabe le-teh. Njihovo poznavanje pa razume kot najvišjo generalovo dolžnost. Nadaljuje s šestimi potmi (peto in šesto sem združil v neusposobljenost), ki vodijo v propad: hitenje ali oklevanje, napačna ocena nasprotnika, upor in neusposobljenost (imenuje nesposobnost) častnikov in vojakov. Nakar izjavi: "Zatorej je v

bitko primerno iti tedaj, ko 'vojni zakoni' (v angleškem prevodu Gilesa - 'te stvari') nakazujejo zanesljivo zmago, pa čeprav ti vlada ukaže umik. Če pa vojni zakoni ne napovedujejo zmage, je pravilno odpovedati se bitki, pa čeprav ti vlada ukaže vojno... Glej na svoje vojake, kot gledaš na svoje otroke. Potem bodo voljno šli s teboj v globoke doline: glej na svoje vojake kot na ljubljeno deco in voljno bodo umrli zate" (Sun Tsu 1998: 142). Kot govori naslov poglavja, je torej poudarek na poznavanju in aplikaciji zemljišča, s stališča načel pa nas na tem mestu bolj zanima omemba vojnih zakonov. Težava pa je v tem, da jih eksplicitno ne definira. Tako lahko le predvidevamo, da je imel v mislih aplikacijo delovanja v primeru petih vrst zemljišč ter šestih poteh, ki vodijo v propad. Da pa verjetno ni imel v mislih zakonov (ali osnovnih načela), kot jih razumemo danes, pa daje slutiti tudi dejstvo, da Gilesov prevodu sintagmo "vojni zakoni" nadomešča s sintagmo "te stvari". Ne nazadnje pa razberemo tudi velik pomen, ki ga daje morali vojske, kar se v tem poglavju še najbolj sklada z današnjim razumevanjem načela "morale" oziroma volje do bojevanja.

V poglavju **Devet območij (v angl. devet situacij)** definira devet variacij zemljišča: *lahko območje, območje spora, prometno območje, križiščno območje, težavno območje, slabo območje, obkroženo območje in območje smrti*, v katerih se lahko znajde vojska. Nadaljuje z učinki, ki jih ima teh devet območij na moralo: "Svoje vojake pošlji tja, od koder ne morejo več nikamor naprej, kjer bodo prej umrli kot pobegnili... V takem položaju so vojaki pozorni brez vaje, v vojsko se prijavijo prostovoljno, prijazni so, čeprav nimajo pogodb in brez ukazov zaupljivi" (Sun Tsu 1998: 155), da bi poglavje zaključil s spoznanjem o enotnosti delovanja: "Uporabi celotne oborožene sile, kot bi uporabljal eno samo osebo" ali "Zato na dan vojne napovedi zapri meje, strgaj potne listine in tujim odposlancem prepovej vstop" (Sun Tsu 1998: 159-160). V poglavju lahko zaznamo sestavine načel morale in enotnosti.

V poglavju **Ognjeni napad** opredeli načine uporabe ognja, v zvezi z načeli pa zopet poudari pomen vzdrževanja morale: "Kdor zmaga v bitki ali uspešno konča obleganje mesta, pa ne nagradi zaslužnih, ne bo imel sreče in si zasluži naziv skopuha. Zato je rečeno, da pametna vlada to upošteva" (Sun Tsu 1998: 166).

Delo zaključi s poglavjem **O rabi vohunov**, kjer poudari pomen obveščevalne dejavnosti: "Vselej ko nameravaš napasti vojsko, oblegati mesto ali ubiti človeka, se najprej pozanimaj za imena sovražnikovih poveljnikov, njihovih sodelavcev, obiskovalcev, stražarjev in služabnikov. To zate poizvejo tvoji vohuni" (Sun Tsu 1998: 173).

Če povzamemo, lahko vidimo, da je sam izpostavil koncepte enotnosti (naroda in vladarja), vpliv vremena in zemljišča, značilnosti starešin, organizacije vojske, discipline in oskrbovanje vojske kot najbolj pomembne dejavnike, ki odločajo o zmagovalcu. V celotnem delu pa lahko najdemo tudi sestavine naslednjih načel:

(1) cilja: s tem, da preferira uresničenje cilja z nevojaškimi sredstvi ter harmoničnost z moralnimi zakoni in civilno oblastjo, (2) ofenzivnosti: predvsem pobude kot njenega sestavnega dela in motenje nasprotnika; administracije: skrb za popolnjevanje z moštvom in sredstvi, (3) gospodarnosti: ne se podati v dolgotrajno vojno, (4) prilagajanja: prilagajanje nasprotniku in terenu, (5) manevra: hitrost, poznavanje in uporaba zemljišča, (6) varnosti: preprečitev presenečenja nasprotnika, znaki na bojnem polju in uporaba vohunov, (7) presenečenja: z zvijačami prelisičiti nasprotnika, (8) morale: disciplina in skrb za vojsko, (9) koncentracija: s koncentracijo vojske na enem mestu doseči potrebno premoč, a hkrati imeti na drugih delih zadostno število moštva, (10) enotnost poveljevanja: v smislu enotnosti napora.

Od najbolj pogostih načel manjka torej le načelo preprostosti, ki pa je zelo posredno izraženo v ugotovitvi o potrebi po jasnih in razumljivih ukazih

Donald Krause pa je v njegovem delu izluščil naslednja načela: (1) Nauči se bojevati!, (2) Vodi enote k cilju in jim bodi vzor!, (3) Ustvarjaj priložnosti in deluj v pravem času in na pravem mestu!, (4) Zbiraj informacije in se pri odločanju opiraj nanje, ne na stereotipe (»Ijudske modrosti«)!, (5) Pričakuj, da bo nasprotnik pameten in da bo deloval tako, da ti bo čimbolj otežil položaj in delovanje!, (6) Prednost daj enostavnejšim rešitvam in bodi vedno korak pred nasprotnikom!, (7) Motiviraj podrejene in enote s pozitivnim razmišljanjem!, (8) Uporablaj inovacije in rešitve, ki jih nasprotnik ne pričakuje!, (9) Dosezi kohezijo enot z urjenjem, organizacijo in komunikacijami! ter (10) Tvoji načrti naj ostanejo skriti (Žabkar, 2003: 330)!

4.2 Vegecij - Publius Flavius Vegetius Renatus (okoli IV. st)

Vegecij je bil slaven vojaški pisec s konca četrtega stoletja. O njegovem življenju in vojnih izkušnjah je malo znanega.

Vegecijeva razprava **Epitoma rei militaris** (poznana tudi kot *De re militari*) je bila namenjena (posvečena) vladajočemu imperatorju, verjetno Teodoziju I. Velikemu (Wikipedia 2001: Vegecij). Hart jo označi kot konfuzno in neznanstveno, vendar neprecenljive vrednosti za tistega, ki proučuje vojaško veščino (Hart 1985: 49), po mojem mnenju jo v svoji skripti "Teorija strategije" bolje okarakterizira Lubi, ki pravi: "Epitoma rei militaris je nekritična in časovno nedoločljiva kompilacijo starejših rimskih piscev" (Lubi 2005: 22). Res je, da je kritičnost eden od najpomembnejših atributov znanosti, pa vendar jo moramo gledati s stališča časa, v katerem je nastala. V primerjavi s Sun Tsujevo veščino vojskovanja, ki je sicer nastala približno sedem stoletij prej, vendar je razvojno civilizacijsko primerljiva, je precej bolj utemeljena kot tudi organizirana. Konec koncev pa bi potem lahko pomanjkanje znanstvenosti pripisali skoraj vsem delom takratnega kot tudi precej poznejšega časa.

Čeprav nastanka Vegecijevega dela ni mogoče natančno časovno opredeliti, je vendarle jasno, da je nastalo v času začetka selitve narodov in upadanja moči oziroma razpadanja rimskega imperija. Tako je skušal Vegecij, ki ni imel slavnih vzorov v svojem času, dvigniti moralo svojih sodržavljanov z opisovanjem slavne preteklosti rimske vojske. Poleg tega pa je bil Vegecij prepričan, da je dekadenca rimskega imperija posledica dekadence rimske vojske, ne pa propadanja sužnjelastniške družbene ureditve, zato je skušal dokazati, da včasih ni bilo tako, in si prizadeval oživiti staro slavo (Lubi 2005: 22).

Delo je razdeljeno na štiri oziroma pet delov (različna organizacije prevodov): (1) Izbira in usposabljanje, kjer govori o rekrutiranju in urjenju vojaških nabornikov, (2) Organizacija legije, kjer govori o sestavi vojske, razlogih za razpad duha, organizaciji sestave in dela v legiji in opremljenosti le-te, (3) Ureditve za delovanje, kjer govori o zagotavljanju logistike in zdravja vojakov, uporabi zemljišča, motiviranju ter strategiji oziroma taktiki in (4 in 5) Napad in obramba utrjenih mest ter Pomorske operacije, kjer govori o utrjevanju in premagovanju utrdb ter o rimski floti, navigaciji in pomorski taktiki.

Za naše potrebe je najpomembnejši zaključek tretjega dela, ko Vegecij povzame 32 generalnih maksim (v nekaterih prevodih 20-22) veščine vojskovanja, ki jih imenuje "Regulae bellorum generales". Za razliko od Sun Tsuja, ki je sicer na nekaj mestih izpostavil nekatere dejavnike, za katere je verjel, da so ključnega pomena za uspeh v vojni, je Vegecij to storil na enem mestu. Pri Vegeciju so tudi precej bolj eksplicitno opredeljene, kar je lahko prednost, po drugi strani pa tudi slabost. Prednost je v tem, da pri razlagi ni potrebno ugibati, kaj je s tem

imel v mislih, hkrati pa je ta lastnost lahko tudi slabost, saj ne dopušča veliko manevrskega prostora pri razlagi. Da je temu tako, je lahko kriva tudi civilizacijska razlika in z njo povezan jezik. Prevodi in razlage Vegecija so si namreč veliko bolj enotni, kot so tisti Sun Tsuja. Njuni zaključki so podobni, odnos med njima pa bi verjetno najbolje označil kot dopolnilen, s tem da je Sun Tsujevo delo za odtenek bolj državniško naravnano, Vegecijevo pa vojaško tehnično. In ker sta oba verjela, da je vojska temelj družbe, pomeni, da imata več skupnega kot različnega, razlikujeta se predvsem po patosu.

V nadaljevanju bom analiziral Vegecijeve spoznanja, in jih primerjal z danes veljavnimi načeli ter primerjavo s Sun Tsujem oziroma njegovo Umetnostjo vojskovanja. Poudarjam, da bom pri Vegeciju pretežno uporabil njegov nabor glavnih maksim, medtem ko se moram pri Sun Tsuju ozirati na njegovo celotno delo.

Pa začnimo s prvim načelom – ciljem delovanja. Če je bil poudarek pri Sun Tsuju na jasno določenem skupnem cilju, je pri Vegeciju na uresničljivosti le-tega, saj pravi: "*Ne pošiljaj enot v boj, razen če si prepričan v uspeh.*" Oba pa dajeta prednost nevojaškim sredstvom pri uresničevanju cilja. Vegecij pa je na tem mestu bolj vojaški in manj političen, saj njegove maksime v glavnem pogojujejo način uporabe vojske, ne pa tudi uporabe vojske same: "*Veliko bolje je premagati nasprotnika z lakoto, presenečenjem ali terorjem kot s splošno akcijo...Nasprotnik je bolj prizadet, če mu vojaki dezertirajo, kot pa če jih pobiješ...Izčrpati sovražnika z lakoto in ne toliko z mečem označuje dovršenost spretnosti*" (Vegecij 1999).

Načelu morale Vegecij verjetno namenja največ pozornosti. Najbolj obširno se problematike loti v drugem poglavju (Organizacija legije), ko v odstavkih: Razlogi za razkroj legij, Depoziti vojakov, Napredovanje v legiji in Legijska glasba poudari pomen discipline in načinov motiviranja vojakov, kar se doseže s sankcijami, nagradami, dobrobitjo in poudarjanjem skupinskega duha. V maksimah pa poudari moč volje: "*Pogum je močnejši od števila*, ter pomembnosti spodkopavanja nasprotnikove morale: "*Nasprotnik je bolj prizadet, če mu vojaki dezertirajo, kot pa če jih pobiješ. Zato jih spodbujaj k predaji in jim ne daj razloga, da bi se to bali storiti*" (Vegecij 1999). Razmišljanja in ugotovitve Sun Tsuja so na tem mestu presenetljivo podobne, s tem da je za Vegecija razkroj morale in discipline hkrati glavni razlog za upadanje moči rimske države in vojske kot njenega najpomembnejšega dela.

Glede načela "ofenzivnosti" oziroma napadalnosti Vegecij, tako kot Sun Tsu, poudarja pomen pobude, saj pravi: *"Narava vojne je taka, da kar je dobro zate, je slabo za sovražnika in kar služi njemu, škodi tebi. Zaradi tega nikoli ne stori ali opusti ničesar, ker je on tako storil, ampak ker je to v tvojem interesu...Vsakokrat, ko oponašaš njegova dejanja, se oddaljiš od svojih interesov in služiš njegovim. Zaradi istega razloga bi bilo tudi za njega narobe slediti takšnim korakom, ki gredo tebi v korist"* (Vegecij 1999).

Varnost pri obeh igra pomembno vlogo. Oba poudarjata pomen protiobveščevalne dejavnosti, predvsem fizičnih znakov, ki izdajajo namere in lokacije vojske ter rabo vohunov. Vegecij svoj pogled izrazi v naslednjih maksimah: *"Razporeditev za boj mora biti nasprotniku ustrezno prikrita, da je ne bi nasprotnik izkoristil v svojo prid. - Z mnogimi se posvetuj glede ustreznih ukrepov, ko pa se odločiš, o njih obvesti le peščico in tiste, katerim najbolj zaupaš; še raje pa zaupaj le sebi. - Ko se nasprotnikovi vohuni prikradejo v postojanko, tekom dneva ukaži vsem svojim vojakom, da odidejo v svoje šotore. Tako jih boš zlahka prijel"* (Vegecij 1999).

Presenečenje je še eno od načel, ki mu tako kot Sun Tsu kot Vegecij namenjata posebno pozornost, vendar ima Sun Tsu v mislih predvsem zvijače, Vegecij pa inovativnost. Sestavine načela izrazi v naslednjih dveh maksimah: *"Novosti in presenečenje imajo za posledico prepadenost in zmedo v nasprotnikovem taboru; običajne prakse pa nimajo posebnega učinka. Veliko bolje je premagati nasprotnika z lakoto, presenečenjem ali terorjem, kot s splošno akcijo"* (Vegecij 1999).

Ob načelu množičnosti oziroma koncentracije, pa Sun Tsu bolj zadene sodobno bistvo načela. Glede koncentracije Vegecij poudarja predvsem razmerje med širino in globino fronte oziroma formacije: *"Bolje je imeti nekaj več rezerve kot preširoko fronto"*, oba pa spoznavata, da je množičnost pomemben dejavnik vojaške moči, a ne prevladujoči. Vegecij pravi: *"Pogum je močnejši od števila..."*, medtem ko ima Sun Tsu v mislih koncentracijo sil kot metodo za dosego potrebne premoči na določenem mestu ob zadostnem številu vojske na drugih delih fronte. Glede množičnosti pa imata podoben pogled. Oba pravita, da je številčna premoč sicer pomemben dejavnik za zagotovitev zmage, vendar ne odločilni. Vegecij to izrazi v maksimi: *"Pogum je močnejši od števila"* (Vegecij 1999).

Prožnost se tako pri Sun Tsuju kot Vegeciju izraža s prilagajanjem nasprotniku in zemljišču vendar jo Vegecij v maksimah veže tudi na priložnost: *"Priložnost, ki se ponudi v vojni, je pomembnejša od hrabrosti."* Prilagajanje zemljišču in nasprotniku pa izrazi predvsem v načinih aplikacije taktičnih formacijah v različnih situacijah: *"Če so tvoje enote maloštevilne in slabotne glede na nasprotnika, moraš uporabiti sedmo formacijo in zaščititi svoji krili s položaji na vzpetini, v mestu ali da te varuje vodna ovira."* Dinamičnost razvoja situacije in prilagajanja pa je razvidna predvsem iz naslednje maksime: *"Ko ugotoviš, da je nasprotnik spregledal tvoje načrte, jih moraš nemudoma spremeniti"* (Vegecij 1999).

Načelo administracije je naslednje v nizu, kjer se kaže podobnost med Sun Tsujem in Vegecijem. Oba izražata posebno skrb za materialno oskrbo in zagotovitev, izgradnjo ter izkoriščanje primerne človeškega potenciala. Vegeciju je seveda tudi na tem mestu najpomembnejša disciplina in izurjenost: *"Bolj kot so tvoje enote navajene na taborne dolžnosti na mejnih postojankah in bolj kot so disciplinirane, bolj bodo pripravljene na nevarnosti na bojnem polju...Možje morajo biti zadostno pripravljene, da bi se jih popeljalo v boj...ali Kaznovanje in strah sta nujna za red in disciplino v "vojašnicah" in taborih, na bojnem polju pa imata nanju večji vpliv upanje in nagrade"* (Vegecij 2001). Potreba po logistiki pa se najbolj kaže v maksimi: *"Armada, ki se ne oskrbuje z žitom in drugimi nujnimi potrebščinami, bo premagana brez borbe"* (Vegecij 2001). Sicer pa je celotno Vegecijevo delo prežeto z vsebino načela administracije. Poleg omenjenih maksim lahko v delu zasledimo tudi skrb za zdravje vojske in ustrezno upravljanje s človeškimi viri, in to v poglavju Organizacija legije.

Presenetljivo pa je, da Vegecij, za razliko od Sun Tsuja, eksplicitno ne obravnava strateškega manevra, še posebej ob dejstvu, da je prav hitra projekcija sil Rimljanom omogočila širjenje in nadzor nad imperijem. Maksime so sicer prežete z manevriranjem v različnih formacijah in situacijah, vendar le na taktičnem nivoju: *"Tisti, katerega lahka pehota je dobra, bi moral kriti svojo sredino s formiranjem pehote na čelu in napasti obe nasprotnikovi krili hkrati. To je peta formacija...Tisti, ki ne more računati tako na število kot pogum svojih enot in se je prisiljen spopasti, bi moral v boj s svojo desno stranjo in si prizadevati, da zlomi nasprotnikovo levo, ostali del armade pa je kot kopje formiran v liniji pravokotno na fronto. To je šesta formacija"* (Vegecij 2001).

Enotnost poveljevanja lahko pri Vegeciju povežemo predvsem z organizacijo in disciplino. V prvem poglavju prve knjige "Izbor in usposabljanje novih nabornikov" pravi: *"Nebo je prav gotovo navdihnilo Rimljane z organizacijo legije, ki je tako superiorna, da se zdi kot človeška iznajdba..."*, da bi v poglavju "Napredovanje v legiji" druge knjige poudaril legijo kot enotno telo: *"Razpored in ureditev desetih kohort je takšna, da se zdi kot popolno telo in formira eno kompletno celoto..."* (Vegecij 2001). Pri Sun Tsuju pa gre predvsem za enotnost napora.

Gospodarnost uporabe sile (ali prizadevanj) in preprostost pa tako v celotnem delu (vsaj v prvih treh delih) kot v zbiru maksim izostaneta. Morda bi sicer lahko govorili o zametkih načela gospodarnosti uporabe sile v maksimah, ki pojasnjujejo aplikacije različnih formacij, vendar bi bilo to morda že preveliko špekuliranje.

Vidimo, da je Vegecij zajel vsebino velike večine danes poznanih načel vojskovanja, zajel pa je tudi trditve, ki so danes izločene iz nabora. To je tako, ker se določena niso potrdila oziroma imajo določena tako specifično vsebino, da ustrezajo le njegovemu času ali še boljše rimski vojski.

5. SREDNJI VEK

Kot ugotavlja Lubi o prvih dveh obdobjih razvoja srednjega veka (fevdalizma) vojaškoteoretična misel pravzaprav ni obstajala, kar pa še ne pomeni, da v tem obdobju ni bilo vojn. Najbolj poznane med njimi so bili vdori pašnih ljudstev, španska reconquista, križarske vojne, stoletna vojna in vojna rož. Da pa se vojaškoteoretična misel ni mogla razviti, so bili krivi naslednji dejavniki: omejena pismenost (predvsem kar se tiče pašnih ljudstev), fevdalizem se je razvijal na ruševinah sužnjelastniškega sistema, pod ruševinami pa je bila pokopana tudi njegova kultura; fevdalna razdrobljenost ni pripomogla k razvoju znanosti, družbeni monopol in dogmatizem cerkve. Strategija pa se ni bistveno razlikovala od strategije oziroma veščine vojskovanja v sužnjelastniškem obdobju (Lubi 2005: 34).

Vendar pa se obdobje (vsaj prvo) po nečem le bistveno razlikuje od antike, in to v dveh ekstremih. Prvo so vdori pašnih ljudstev, s katerimi so se resda srečevali že v antiki, ki je dalo novo kategorijo strategiji, in sicer hitrost in presenečenje. Drugo pa je bilo viteško vojskovanje, ki je bilo polno omejitev, tako da vrsta današnjih načel vojskovanja, kot so na

primer presenečenje (na strateškem nivoju), koncentracija, manever in enotnost poveljevanja, sploh niso prišla v poštev, da o omejenih ciljnih sploh ne govorimo.

Stanje pa se nekoliko spremeni z novim vekom. Ponovno odkrijejo modrost antike in tako je bilo tudi na vojaškem področju. Prvi, ki se je v tem obdobju ukvarjal z načeli vojskovanja in postal znanilec nove dobe, pa je bil Niccollo Machiavelli.

5.1 Niccolo Machiavelli (1469–1527)

Niccolo Machiavelli je bil rojen 1496 v Firencah. V dvaindvajsetem letu je bil postavljen na pomemben položaj v mestni upravi. Naslednje leto je preživel na številnih misijah izven Firenc. Tako je spoznal tudi Cezarja Borgia, ki mu je kasneje služil kot model za "Vladarja". Postal je eden od protagonistov državne milice, ki je bila pod njegovim nadzorom organizirana l. 1504 v Firencah, poveljeval pa ji je pri zavzetju Pise l. 1509. Leta 1512 so se na oblast v Firencah vrnilo Medičejci in Machiavelliju odvzeli uradniško funkcijo, ga zaprli in mučili. Po izpustitvi iz zapora je nadaljeval s pisanjem zgodovinskih del, komedij in poezije. V tem času sta nastali tudi njegovi najbolj znani deli "Vladar" (1513) in "Umetnost vojskovanja" (1520). Postopoma si je ponovno pridobil naklonjenost Medičejcev in bil vrnjen na uradniško dolžnost. Vstopil je v papeževo vojsko in sodeloval v vojni proti Karlu V. vse do opustošenja Rima l. 1527. Po padcu Medičejcev se je zopet znašel v nemilosti novega režima in istega leta umrl (Hart 1985: 59).

Glede razvoja načel vojskovanja nas na tem mestu najbolj zanima njegovo delo Umetnost vojskovanja. Mnenja o knjigi pa so precej deljena. Medtem ko Keegan hvali revolucionarnost dela in to utemelji z naslednjimi besedami: "Machiavellijeva Umetnost vojne, ki je samo v šestnajstem stoletju izšla v enaindvajsetih izdajah, je revolucionarno besedilo, ker je prvi priročnik, ki vojskovanje neposredno povezuje z umetnostjo vladanja. Starejši klasični avtorji, kakor so Filon, Polibij in Vegecij, so zgolj opisovali, kako je vojaške zadeve mogoče najbolje urediti. Machiavelli pa je pokazal, kako lahko dobro urejena vojska - s čimer je mislil vojsko, sestavljeno iz prebivalcev, ne iz najemniških vojakov s trga - doseže vladarjeve namene..." (Keegan 2005: 483), pa Van Creveld oporeka revolucionarnost in aktualnost le-tega, saj pravi: "Kljub številnim poskusom s strani sodobnih zgodovinarjev, da bi Machiavellija uvrstili med izvirne ustvarjalce sodobne strategije, pa o Umetnosti vojskovanja (L'Arte della Guerra) ne moremo govoriti kot o prvovrstni tovrstni razpravi", in to tudi utemelji z naslednjimi besedami:

"Številni njegovi predlogi so dovolj razumni in trdni, vendar je njihova pomanjkljivost v originalnosti, saj so skoraj v celoti vzeti iz del Livija, Frontina in Vegecija, ter tri njegova ključna spoznanja - podcenjevanje artilerije, predlog za zamenjavo kopij z meči in štiti in njegovo preferiranje vojakov državljanov pred poklicnimi vojaki - so se izkazala za popolnoma napačna" (Van Creveld : 69-72).

Glede na lastna spoznanja bi se prej strinjal z Van Creveldom, po drugi strani pa drži tudi Keeganovo spoznanje o izvirnosti Machiavelijeve teze o povezavi med politiko in vojsko (če seveda ne upoštevamo Sun Tsuja, za katerega menimo, da v tem delu sveta takrat še ni bil poznan). Težava pri Keeganu je predvsem v tem, da njegova ugotovitev dobi utemeljitev predvsem v "Vladarju" in ne toliko, če sploh, v "Umetnosti vojskovanja".

Umetnost vojskovanja je napisana v obliki dialoga. Skupina mladeničev postavlja vprašanja, povezana z vojsko in vojskovanjem, veteranu Fabriziu, preko katerega Machiavelli odgovarja na zanj najbolj aktualna vprašanja tistega časa. Delo je sestavljeno iz uvoda in sedmih knjig, v katerih se pri odgovorih Fabrizio stalno sklicuje na lastne vojne izkušnje, ki jih utemeljuje z dosežki in ugotovitvami iz preteklosti, predvsem ugotovitvami starih Rimljanov.

V uvodu poudari predvsem pomen obrambe in vojske, njenega glavnega sredstva, za zagotovitev delovanja države in njenih institucij. To je praktično tudi edini del, kjer implicitno poveže politiko z vojsko.

V prvi knjigi poteka razprava o tem kako postaviti uspešno vojsko. Preko Fabrizia ugotavlja: "Za postavitev vojske je potrebno najti može, jih oborožiti, organizirati, usposobiti, jih dati v uporabo (možen je tudi prevod nastaniti ali založiti) in jih šele nato (moja opomba) izpostaviti nasprotniku" (Machiavelli 1520). Pri tem se najbolj posveti kadrovske organizaciji vojske, za katero trdno verjame, da bi morala biti sestavljena iz nepoklicnih vojakov. V drugi knjigi razpravlja predvsem o tem, kako vojsko oborožiti in jo izuriti pri uporabi tega orožja, v tretji knjigi o organiziranosti enot (bataljon kot osnova), pomenu in uporabi artilerije ter drilu pri zbiru enot, v četrti knjigi o uporabi določenih taktičnih formacij glede na značilnosti zemljišča, motivaciji in uporabi prevar, v peti knjigi o postopkih med pohodom, oskrbi s hrano, odnosu do plenjenja in vojnih ujetnikov (slednje ne ostane zadostno odgovorjeno) in znakih na zemljišču, ki izdajajo lastne enote ali sovražnika, v šesti knjigi o organizaciji zavarovanja vojaških postojank, kdaj sprejeti bitko in kdaj ne ter kako se ji izogniti, če ni v lastnem

interesu, v sedmi knjigi pa o utrjevanju mest/utrd, napravah za obleganje/obrambo in nazadnje o splošnih pravilih vojskovanja (Machiavelli 1520).

Neoriginalnost dela pa se morda najbolj izkaže v sedmi knjigi, ko Machiavelli povzame splošna pravila vojskovanja, za katere se na prvi pogled zdi, da niso nič drugega kot prepis Vegecijevih maksim. Alger to razume kot Machivellijevo spoznanje o nespremenljivosti osnovnih načel vojskovanja: "Machiavelli je ugotovil, da se določene osnove vojskovanja niso spremenile vse od upadanja moči Rimskega imperija pa vse do njegovih dni" (Alger 2000: 6). Ko pa bolj podrobno pregledamo ta splošna pravila, kot jih imenuje Machiavelli, sicer vidimo veliko podobnost z Vegecijevimi načeli, po drugi strani pa lahko ugotovimo, da se nekatera pravila vendarle menjajo oziroma ne veljajo za vse vojske v vseh časih. O'Connell ugotavlja: "Machiavelli se je prav gotovo zavedal, da se je narava vojne v svojih osnovah spremenila, tako si v svojem napačno razumljenem delu (Umetnost vojskovanja) prizadeva, da umetnost vojskovanja prilagodi tem spremembam...pravilno oceni, da si ne bo noben vladar pridobil celotnega nadzora in uporabo nad vojsko, dokler ne bo imel za seboj nacionalne armade" (O'Connell 1989: 113-114). Da je res tako, bi lahko sklepali tudi iz osnovnih pravil vojskovanja.

V "svojih" osnovnih pravilih je verjetno izločil tiste Vegecijeve, za katere verjame, da ne veljajo več. Tako so izvzete predvsem tiste maksime, ki zajemajo aplikacijo različnih taktičnih formacij, ki se jih ni dalo prevesti v njegov čas in katere tudi danes ne bi uvrstili med osnovna načela vojskovanja. Hkrati pa doda štiri nova, med katerimi lahko večino najdemo tudi pri Vegeciju, vendar ne med maksimami: (1) v boju nikoli ne uporabi enote za drugo nalogo, kot si ji jo v začetku namenil, kajti to povzroča nered, (2) težave težko odpraviš, razen če ne uporabiš sposobnosti hitrega mišljenja, (3) možje, jeklo, denar in kruh so glavna sredstva za vojno; vendar med temi štirimi sta dve nujni, za može in jeklo potrebuješ denar in hrano, vendar denar in kruh ne najmeta mož in jekla (4) Za revnega vojaka je nagrada neoborožen bogat človek (Machiavelli 1520).

Glavni Machievellijev prispevek osnovnim načelom vojskovanja je torej v obuditvi spoznanj antičnih avtorjev in, kljub stalnemu sklicevanju na izkušnje starih Rimljanov, ugotovitvi, da se je vojskovanje v nekaterih elementih tako spremenilo, da je potrebno revidirati tudi sama načela. Vendar pri njem, vsaj glede načel oziroma maksim, ne moremo govoriti o kakšni

prvovrstni analizi, tako da dobimo občutek, da je bila rahla sprememba nabora načel bolj plod trenutnega navdiha kot stvar resne analize, kar se tudi sklada z obliko dela - razpravo.

6. OBDOBJE PREHODA OD SREDNJEGA VEKA K NOVEM VEKU DO FRANCOSKE REVOLUCIJE

V XVII. in XVIII. stoletju se je v večini evropskih držav dokončno utrdil absolutizem in z njim fevdalno-absolutistične monarhije. Zaradi težnje fevdalno-absolutističnih držav po osvajanju tujih ozemelj in kolonij, pa tudi po premoči na morju in kopnem je prišlo do vrste vojn, med katerimi so bile največje: severna vojna (1700-1721), vojna za špansko nasledstvo (1701-1714), sedemletna vojna (1756-1763) in rusko-turške vojne (1768-1774 in 1787-1791) (Lubi 2005: 41).

S povečanimi produkcijskimi zmoglostmi zrastejo tudi armade in izboljša se opremljenost le teh, kar postavi nove zahteve pri uporabi le-teh. Slednje ima za posledico povečan obseg vojaško teoretične misli. Prvič po antiki pa spet pride do napredka na področju razvoja načel vojskovanja, vendar ne s strani vojaških teoretikov, pač pa s strani vojskovodij. Najbolj znana vojskovodja, ki sta postavila neka splošna pravila, ki bi jih danes lahko imeli za zametke načel vojskovanja, pa sta bila Friderik Veliki in Aleksander Vasiljevič Suvorov.

6.1 Friderik Veliki (1712–1786)

Frederik II. je vzdignil Prusijo kot vodilno nemško silo, ki je lahko parirala Avstriji, ki je bila takratna prvorazredna evropska sila. Najbolj se ga spominjamo kot enega največjih in hkrati narobe razumljenih vojaških voditeljev. Predvsem pa je bil mojster vojskovanja z omejenimi sredstvi. Za razliko od ostalih voditeljev, vsaj večino le-teh, pa je bil tudi zelo izobražen (Hyperhistory Online 2005).

Njegovo najbolj poznano delo je "Vojaška navodila kralja Prusije svojim generalom", ki ga je napisal med vojno za avstrijsko nasledstvo in sedemletno vojno. Razdeljeno je na osemindvajset poglavij, ki govorijo o prednostih in slabostih pruske vojske, oskrbi, poznavanju zemljišča, talentih vojskovodij, razporedih enot, organizaciji taborov, o koncentraciji in dekoncentraciji enot ter razlogih za slednje, trikih in vojnih zvijačah, uporabi vohunov, vplivih domačega zemljišča (tudi ljudstva), prečkanju rek, boju v urbanem okolju, ukrepih za zavarovanje enot, razlogih, kdaj sprejeti bitko in kdaj ne - ter ukrepih v primeru

slednjega, razlogih, zakaj mora biti vojna kratka (da koristi Prusiji), znakih na bojišču, ki izdajajo situacijo in namere, pomembnosti pobude, tveganjih v bitkah in kampanjah, disciplini... Na prvo mesto pa postavi ukrepe za preprečevanje pobega vojakov. Tako pravi: ena najbolj pomembnih dolžnosti generalov je preprečitev dezertiranja.

Iz teksta pa je razvidno njegovo preferiranje napada, saj pravi: "...vendar je naše stalno načelo, da delujemo napadalno...." Veliko pozornost nameni tudi bojnemu zavarovanju, ki jo med drugim izrazi tudi v stavku: nespremenljivi aksiom vojne je zavarovanje svojih kril in zaledja..." Skozi celoten tekst izraža tudi pomen pobude, saj pravi: "Največja prednost, ki jo lahko imaš, je ta, da deluješ po svoji izbiri..." (Stanford University 2003: Frederick The Great).

Sam ni nikoli izdelal nobene liste načel, pravil ali aksiomov, če pa bi že moral izločiti njegova najpomembnejša načela, bi to bila: disciplina, napadalnost, pobuda, talent vojskovodje in varnost. S stališča prispevka razvoju načel pa je potrebno izpostaviti predvsem njegov vpliv na privrženca, posebej Clausewitz, kar je morda najbolj razvidno iz zaključka, da mora biti vojna kar se da kratka, razlogih za sprejem boja in kdaj in kako se temu izogniti in pomembnosti talenta vojskovodje (Stanford University 2003: Frederick The Great).

6.2 Aleksander Vasiljevič Suvorov (1729–1800)

Ruski feldmaršal in pozneje generalisim Aleksander Vasiljevič Suvorov je že kot mladenič pokazal izredno zanimanje za vojne, bitke in orožje. Velike uspehe je požel v rusko–turških vojnah (1768-74 in 1787-91) zatrl vstaje na Poljskem in na čelu avstrijsko-ruske vojske 1799 l. potisnil Francoze iz severne Italije. Istega leta je bil imenovan za vrhovnega poveljnika carske vojske, oziroma v četrtega, zadnjega, generalisima (neupoštevaje Stalina). Bil je eden od redkih generalov v zgodovini, ki ni nikoli izgubil bitke. Poznan pa je bil tudi po svojih izrekih: krogla neumna, bajonet pa junak ali potrudi se pri usposabljanju, da se boš lažje boril (Columbia Encyclopedia 2001: Alexander Suvorov).

Prispevek k razvoju načel

Suvorov je bil eden prvih vojskovodij, ki je že v 18. stoletju izoblikoval sistem devetih koherentnih zakonov oboroženega boja. Napisal je obsežno študijo z naslovom *Znanost o zmagi* (rus. *Nauk pobeždaf*), ki je bila na takratni stopnji razvoja vojaške znanosti mnogim

njegovim sodobnikom in potomcem vzor za posnemanje in dopolnjevanje z novimi spoznanji. Ker pa njegovi zakoni, ki jih je sam imenoval "pravila (da se doseže zmaga)", reliefno ne zrcalijo le preprostega vojaškega slovarja tistega časa, ampak tudi stanje vojaških ved v prehodnem obdobju med srednjim in novim vekom. Ti zakoni ("pravila") so:

- (1) Nič drugega kot napadati!*
 - (2) Na pohodu hitrost, v napadih drznost in opiranje na hladno orožje!*
 - (3) Ne opirati se na »metodizem« (mišljena je dolgotrajna metodična presoja razmer v štabu oziroma »kabinetna presoja«, opomba A. Ž.), ampak na hiter vpogled na samem bojišču!*
 - (4) Vso odgovornost in moč poveljevanja naj ima v rokah ena oseba!*
 - (5) Sovražnika napadati na bojišču (torej ne na urejenih položajih, ampak med manevriranji, opomba A. Ž.).*
 - (6) Če se le da, se izogniti izgubljanju časa z obleganji (mest, op. A. Ž.).*
 - (7) Ne deliti sil!*
 - (8) Ne izvajati zapletenih manevrov, ki jih imajo radi le »akademiki«!*
 - (9) Ne se obotavljati!*
- (Žabkar 2003: 294-295)

Trocki, ki je prav tako proučeval Suvorova, pa za razliko od Žabkarja navaja le sedem Suvorovih "zakonov vojne", in sicer:

- (1) Deluj samo napadalno!
- (2) Na pohodu hitrost, v napadih drznost in opiranje na hladno orožje!
- (3) Ni nam potrebna metodičnost, pač pa pravilno vojaško razumevanje situacije!
- (4) Vsa oblast vrhovnemu poveljniku (komandantu)!
- (5) Sovražnik mora biti napaden in potolčen na bojišču, to pomeni, da ne sedi v utrjenih rajonih, pač pa ves čas pritiskaj na nasprotnika!
- (6) Ne izgublaj časa za obleganje. Odprti frontalni napad je boljši od vsega ostalega!
- (7) Nikoli ne deli sile, da bi zavzema ali obdržal položaj! Če te sovražnik "nadkrili", toliko bolje, saj sam hiti v svoj poraz (Trocki 1923/1988: 117).

O njegovi študiji "Znanost o zmagi" pa ugotavlja naslednje: "Po tem, ko sem prebral teze tovariša Frunzeja, sem prelistal Suvorovo "Znanost o zmagi". Naziv "znanost" je seveda napačen, vendar je on ta izraz vzel v svoji najbolj osnovni in najbolj enostavni obliki, to je v smislu tistega, kar se je treba naučiti. V tem smislu se vojaku, ki mora biti kaznovan, reče:

"To ti je za v poduk - znanje" Torej bi bil potem pravilen naslov dela "Poduk o zmagi" (Trocki 1923/1988: 117).

Suvorov je bil seveda pobudnik ofenzive. Dejal pa je tudi to, da ne potrebujemo metodičnosti, pač pa pravilno vojaško razumevanje situacije...Vendar je na koncu koncev v bitke vodil fevdalno vojsko, ki so ji poveljevali oficirji - plemiči. In tako vidimo, da se načela ofenzivne doktrine proletariata ne skladajo le z borbenimi pravili buržoazno imperialistične Francije, pač pa tudi z vojno "znanostjo" Suvorove zemljolastniške fevdalne Rusije!. Vendar iz tega nikakor ne izhaja, kot pravijo nekateri pedantisti, da so zakoni vojne večni"...Celotna njegova psihološka veščina je bila sestavljena iz izkoriščanja maksimuma iz instrumenta, ki ga je predstavljal fevdalni vojak (Trocki 1923/1988: 117-118).

Če analiziramo "zakone" Suvorova, ki so v bistvu napotki, ti pa so precej bližje načelom, lahko v njih zasledimo zametke naslednjih današnjih načel: ofenzivnosti (napadalnosti), manevra, enotnosti poveljevanja, koncentracije in preprostosti. Največji prispevek razvoju pa je v potrditvi konceptov načel s strani vojskovodje, ki ni nikoli izgubil bitke.

7. FRANCOSKA REVOLUCIJA

Kot posledica radikalnega značaja političnih ciljev francoske revolucije se je pojavila nova strategija, za katero so bili značilni predvsem odločni (radikalni) cilji in načini vojskovanja. Stara kordonska strategija s svojim pogostim manevriranjem ni bila več uporabna. Posamezne elemente nove strategije lahko opazimo v dejavnosti velikih vojskovodij (zlasti ruskih) tudi že prej. Toda nova strategija se je dokončno izoblikovala šele po zmagi francoske revolucije (oziroma v revolucionarnih vojnah Francije proti koaliciji fevdalnih evropskih držav konec XVIII. stoletja), ki je zagotovila za to potrebne družbeno-ekonomske razmere in ustvarila množično buržoazno vojsko.

Najpomembnejše značilnosti nove strategije so bile naslednje:

- težnja po uničenju sovražnikove žive sile,
- grupiranje glavnih sil na eni od smeri bojevanja,
- hiter prenos težišča z ene na drugo smer bojevanja,
- težnja doseči vojno zmago z eno samo – glavno – bitko,

- uporaba manevra vseh sil izven neposrednega območja bitke,
- težnja po nenadnem bojnem delovanju oziroma presenečenju,
- težnja po uničenju sovražnikovih sil po delih ter
- uporaba raznovrstnih oblik bojnega delovanja.

Najpomembnejšo vlogo v razvoju veščine vojskovanja in s tem strategije v tem obdobju je imel znameniti vojskovodja buržoazne Francije Napoleon Bonaparte, ki je bil zagotovo največja osebnost svojega časa na področju strategije. Na vojaško-teoretično raven pa sta njegovo delovanje povzdignila Henri Jomini in Carl Clausewitz (Lubi 2005: 62).

7.1 Napoleon Bonaparte (1769–1821)

Življenjepis

Napoleon Bonaparte se rodil v Ajaccu, na Korziki. Leta 1779 je vstopil v francosko vojno šolo v Briennu, od koder je l. 1785 odšel v Pariz, kjer je leta 1786 postal artilerijski oficir (Camon 1815/1975: 2). Sredi l. 1793, ko so na jugu Francije Angleži zavzeli Toulon, je služboval v Nici, kjer je prišel v stik s predstavniki revolucije in se proslavil pri osvoboditvi Toulona, za kar je bil l. 1793 v svojem 24. letu povišan v brigadirja. V vojaški karieri je napredoval tudi leta 1795, ko je zadušil upor pariškega ljudstva in tako zaščitil vlado, ki je bila na oblasti; s tem uspehom je napredoval v poveljnika francoske armade. Z bliskovito vojno je osvojil severno Italijo in postal junak francoskega naroda (Wikipedia 1999: Napoleon Bonaparte).

Po uspešni kampanji v Italiji, ki je dosegla višek po porazu Avstrijcev pri Rivoliju (1797), je leta 1799 prevzel oblast. Sledilo je obdobje reform. Francoske meje so se pomaknile do Rena in Alp. Po nadaljevanju sovražnosti je prišlo do opustitve načrtovane invazije na Britanijo (poraza na morju pri Egiptu leta 1798 in še posebej Trafalgarju leta 1805) in velikih triumfov na kontinentu (zmage pri Ulmu – 1805, Slavkovu oziroma Austerlitzu - 1805, Jeni – 1806, Friedlandu – 1807 in Wagramu – 1809). Leta 1804 se je Napoleon proglasil za imperatorja in vladarja največjega dela Evrope. Katastrofalna ruska kampanja l. 1812, britanski uspehi v Španiji (ter španska gverila) in zmaga zaveznikov pri Leipzigu l. 1813 pa so privedli do izgube oblasti l. 1814 in izgnanstva na otok Elbo. Naslednjega leta se je vrnil iz izgnanstva, znova prevzel oblast in bil še istega leta dokončno premagan v bitki pri Waterlooju (1815). Po porazu je bil izgnan na otok Svete Helene, kjer je l. 1821 umrl (Hart 1985: 111).

Napoleonov prispevek razvoju načel vojskovanja

Z načeli vojskovanja ga morda še najbolje poveže John Alger v svojem delu "The Quest for Victory". Napoleonov prispevek pojmovanju sodobnih konceptov načel vojskovanja večkrat zasledimo v izjavah, ki jih je povzel Saint Cyr, vendar se je nanje večkrat skliceval tudi Napoleon sam. Leta 1804, je na primer zapisal: *Vedno imej v mislih tri stvari: enotnost sil, nujno in trdno odločnost, da umreš s slavo. To so tri velika načela vojaške umetnosti, ki so mi prinesli uspeh v vseh mojih operacijah...* (Alger 2000: 18). In čeprav je Napoleon ves čas zagovarjal koncept malega števila osnovnih načel, je prav tako izrazil pridržek glede njihove uporabnosti (aplikabilnosti). Tako je leta 1817 pohvalil Jominijevo objavo načel, vendar je dodal: *Genij deluje v skladu z inspiracijo. Ta, ki je dober v določeni okoliščini, je slab v drugi, vendar je načela potrebno vzeti v poštev podobno kot osi na grafu...* (Alger 2000: 18). Napoleonov največji prispevek k razvoju sodobnih načel vojskovanja ne vsebuje referenc, ki so jih številni dobili z nabiranjem iz njegovih del ali izjav, pač pa iz primerov, ki inspirirajo prepričanje, da je lahko uspeh v vojni preprosto in pogosto doseči.

Na podoben način pa Napoleona poveže z načeli tudi Fuller, ki ga aplicira tudi z enim od svojih naborov osnovnih načel vojskovanja. Ugotavlja, da čeprav je Napoleon pogosto pisal ali govoril o načelih vojskovanja, pa jih nikjer ne numerira (oštevilči). V nekem pogovoru z maršalom Saint Cyrom je dejal: *Če bom nekega dne našel čas, bom napisal knjigo, v kateri bom pojasnil načela vojskovanja v tako natančni in jasni obliki, da bodo na voljo vsem vojakom, tako da se bo dalo vojno naučiti tako zlahka kot znanost. Žal ni tega nikoli uspel narediti, vendar pa proučevanje njegovih kampanj odkrije (1) njegovo stalno zanašanje na napadalnost, (2) zaupanje v hitrost z namenom, da se pridobi čas, (3) strateško presenečenje, (4) koncentracijo superiornih sil na bojišču, posebno na odločilni točki v napadu ter (5) premišljen varovalni sistem. Tako Fuller poveže Napoleona tudi z enimi svojih prvih naborov načel:*

Ofenzivnost (napadalnost): ...Bojuj vojne ofenzivno, kot so to počeli Aleksander, Hanibal, Cezar, Gustav-Adolf, Turenne, Evgen Savojski in Friderik ... Zgleduj se po njih, saj to je edino sredstvo (prej metoda), s katerim lahko postaneš velik vodja in s katerim ugotoviš skrivnosti vojaške umetnosti (povzame po Napoleonu).

Mobilnost: ...Premikanje je duša napoleonskih vojn...Bonaparte pripravi svoje enote, da se premikajo s premišljeno naglico...Pomnoži učinke bojnih dejavnikov s časom..

Presenečenje: ...Razen nepričakovanih koncentracij sil na bojišču je Napoleonovo presenečenje redko taktično, skoraj vsako je bilo strateško.

Koncentracija: Za odločilne bitke je Napoleon občutno oslabil pomožne operacije z namenom, da se koncentrira kar se da veliko število vojakov na mestu odločilne bitke.

Zaščita: Kljub Napoleonovemu popolnemu izogibanju defenzivnih načrtov bitk so vse njegove ofenzivne operacije temeljile na načelu zaščite.

(Fuller 1992: 48-52)

Camon pa ugotavlja, da so bili vsi Napoleonovi vojni plani prežeti s "pravimi" načeli vojskovanja. Po Napoleonovih besedah se zdi, da je bil glavni cilj prizadevanja vsakega vojskovodje, da odkrije ta načela pri svojih predhodnikih, da bi jih potem lahko sam uporabil z razpoložljivimi sredstvi in v okoliščinah svojega časa. Nekaterim od teh velikih vojskovodij je bilo proučevanje in prilagajanje prihranjeno zaradi dela drugih vojaških. Oni so dobili že popolnoma izdelano teorijo vojne, ki je ustrezala njihovi dobi, tako so jo morali le še uporabiti. Tako je Friderick Veliki v vojni veščini (L'art de la guerre) pri maršalu Puyseguru našel svojo teorijo o poševnem (ešalon) razporedu. Tudi sam Napoleon je lahko črpal elemente svoje lastne teorije vojne v delih "Splošni pregled taktike" Guiberja in "Načela vojne veščine" La Roya, ki so bili objavljeni l. 1772, da ne naštevamo drugih (Camon 1815/1875: 11-12).

Napoleon nam sicer ni zapustil svoje liste osnovnih načel, razen 150 maksim, ki so jih glede na njegove izjave zapisali njegovi privrženci, vendar pa je bil njegov vpliv na vojaško znanost/vede posredno (in neposredno) na načela vojskovanja tolikšen, da smo ga na tem mestu morali obravnavati. Prav Napoleonova dejanja ter posledice teh dejanj so bili glavni navdih za dva največja vojaška misleca tistega časa, Clausewitza in Jominija.

7.2 Von Clausewitz (1780–1831)

Življenjepis:

Carl Phillip Gottfried von Clausewitz je bil pruski vojak in vojaški intelektuallec. Izviral je iz družine srednjega razreda, čeprav se je njegova družina sklicevala na plemiški izvor in prav to sklicevanje mu je končno prineslo tudi uradni plemiški naziv.

V prusko vojsko je vstopil leta 1792. Vojaške vede je študiral na vojaški akademiji v Berlinu (1801-1804), ki jo je vodil Scharnhorst. Kot najboljši študent je bil postavljen za adjutanta princa Augusta. Leta 1806 je bil zajet v bitki pri Jeni. Po izpustitvi iz ujetništva je postal eden od reformistov pruske vojske in l. 1810 profesor na vojaški akademiji. Leta 1812 ni hotel sodelovati pri vojaški agresiji na Rusijo, v katero se je vključila tudi pruska vojska, zato se je pridružil Rusom. Leta 1814 se je ponovno vključil v prusko vojsko, in se z njo, kot načelnik štaba generala Thielmanna, leta 1815 boril v bitki pri Waterlooju. V letih 1816-18 je služil v štabu generala Gneisenaua v Koblenzu, bil leta 1818 povišan v generalmajorja in se v naslednjih dvanajstih letih ukvarjal predvsem z raziskovanjem. Leta 1830 je bil imenovan za načelnika štaba pri vojski generala Gneisenaua, ki je bila postavljena na meji s Poljsko, da bi preprečila širjenje revolucije izven Poljske. Umrl je leta 1831 za posledicami kolere, ki jo je dobil na terenu (Bassford 2002).

Njegovi najbolj znani deli sta: Najpomembnejša načela za vodenje vojn (*Die wichtigsten Grundsätze des Kriegführens zur Ergänzung meines Unterrichts bei Sr. Königlichen Hoheit dem Kronprinzen*) in O vojni (*Vom Kriege*).

Prispevek k razvoju načel vojskovanja

7.2.1 Najpomembnejša načela za vodenje vojn

Načela bojevanja je prvič koncizno opredelil in opisal v svojem delu "Najpomembnejša načela za vodenje vojn", ki jih je v letih 1811–12 (preden je odšel v Rusijo) pripravil za svojega učenca, pruskega princa Fridericka Wilhelma (kasnejšega kralja Prusije), katerega vojaški tutor je postal leta 1810.

V "Najpomembnejših načelih za vodenje vojn" je načela razdelil po taktičnem (splošna načela obrambe, napada, uporabe enot in uporabe terena) in strateškem nivoju (splošna načela, načela obrambe, načela napada).

Kot pravi sam (za razliko od Jominija), ta načela niso aksiomi vojne, pač pa priporočila oz. vodnik za uspešno vodenje vojne in bitk. Sama še ne zagotavljajo zmage, neupoštevanje le-teh pa lahko vodi v poraz. Prav tako meni, da niso časovno univerzalna.

Zaradi pomembnosti njegovega prispevka bom v nadaljevanju nekoliko obširneje predstavil njegove napotke za uspešno vodenje vojn in bitk, zakaj večina njih je aktualna še danes.

V prvem poglavju **"Splošno o načelih vojskovanja"** pravi:

Teorija vojskovanja poizkuša odkriti, kako lahko dosežemo premoč v fizični sili in materialnih sredstvih na odločilni točki. Ker to vedno ni možno, nas teorija prav tako uči, da upoštevamo moralne dejavnike: verjetnost napak sovražnika, vtis, ki ga dobijo vojaki v času bitke, vključno z lastnim obupom. Nobena od teh stvari ni izven domene umetnosti vojskovanja, ki ni nič drugega kot rezultat razumne presoje možnih situacij, s katerimi se lahko soočimo med vojskovanjem...Ne glede na to, ali računamo na fizične ali moralne prednosti, bi morali vedno težiti k temu, da je verjetnost zmage na naši strani. Vendar to ni vedno možno. Če ne moremo storiti nič boljšega, moramo pogosto delovati v nasprotju z verjetnostjo....in ne smemo našega delovanja razumeti kot nerazumnega ali neizvedljivega, kajti vedno je razumno delovati na način, ki nima boljše alternative... pripravljeni pa moramo biti tudi na časten poraz...V vsaki akciji lahko izbiramo med drzno ali previdno rešitvijo...in če nam teorija kaj svetuje, potem je narava vojne takšna, da navadno zahteva najbolj odločilno (drzno) akcijo. Vendar pa teorija prepušča vojaškemu poveljniku, da izbira o načinu delovanju v skladu s svojo hrabrostjo, duhom in samozaupanjem. Zato se je za način delovanja potrebno odločiti v skladu s svojo notranjo silo. Ne sme pa se pozabiti, da ni noben vojaški vodja postal velik, ne da bi bil drzen (Clausewitz 1812).

V poglavju **"Taktika ali teorija bojevanja"** poda splošna načela za obrambo, napad, uporabo enot in terena:

(a) Splošna načela za obrambo: (1) obdržati enote v kritju kakor dolgo je možno, (2) ne poslati v boj takoj vseh enot, (3) ne biti zaskrbljen zaradi širine prve linije, saj se pomanjkljivosti le-te lahko odpravijo z enotami iz globine, ... (8) če bi imel na primer dve divizije, bi si želel eno obdržati v rezervi, če tri vsaj eno v rezervi, če pet, vsaj dve v rezervi, ... (12) povečanje previdnosti na račun končnega cilja ni vojaška umetnost.

- (b) *Splošna načela za napad: (1) za naš napad moramo izbrati eno točko v nasprotnikovi poziciji in jo napasti z veliko superiornostjo, ostali del nasprotnikovih enot pa pustiti v negotovosti ter jih zaposliti, (2) usmeriti naše glavno delovanje proti nasprotnikovemu krilu z napadom iz čela in boka, (3) čeprav so naše sile bolj superiorne, se je potrebno še vedno osredotočiti na eno samo točko, (4) načrt bitke mora biti usmerjen proti glavnem cilju... (14) delovanje ponoči zahteva preprostejše načrte in večjo koncentracijo sil.*
- (c) *Načela za uporabo enot: (1) konjenica se ne sme uporabiti, vse dokler nasprotnik ni utrpel znatne škode s strani artilerije in pehote, (2) artilerijski ogenj je veliko uspešnejši od pehotnega, hkrati pa je artiljerija manj pomična od pehote, (3) pričnimo napad z artiljerijo, za njo uporabimo lahko pehoto....., nato uporabimo konjenico..., (4) nikoli poslati naenkrat vse enote v boj, (5, 6, 7) vzpostaviti moramo eno bojno razporeditev posameznih enot za celotno kampanjo ali vojno, ki bo služila v primeru, ko ni časa za posebno dispozicijo enot in ki naj bo primarno oblikovana za defenzivno delovanje (in predlog le-te).*
- (d) *Načela za uporabo terena: (1) teren omogoča dve prednosti (ovira ter kritje in prikritost), (2) teren kot ovira dostopa služi predvsem za podporo bokov in ojačitev čela, (3) da zagotavlja zaščito boka, mora biti praktično neprehoden (velika reka, jezero, močvirje..), sicer nam lahko služi le kot okrepitev položajev, kar pa je vedno dobrodošlo... (17) najbolj pomembno pa je, da se v popolnosti ne zanašamo na teren in naj nas le ta ne vodi v pasivnost.*

(Clausewitz 1812)

V poglavju "**Strategija**" pa naštejemo splošna načela, strateška načela obrambe in strateška načela napada.

(a) Splošna načela

I. Vojskovanje ima tri glavne cilje:

- zavojevati nasprotnika in uničiti njegovo vojaško silo;
- zaseči nasprotnikove materialne dobrine ali druge vire moči in
- pridobitev javnega mnenja

Da bi izvršili prvi cilj, moramo vedno usmeriti našo glavno operacijo zoper sovražnikovo glavnino ali pa vsaj proti pomembnemu delu njegovih sil, kajti šele ko premagamo le-te lahko uspešno nadaljujemo z uresničevanjem cilja. Da bi zasegli sovražnikove materialne sile (zmožnosti), moramo svoje operacije usmeriti na mesta, kjer je največja koncentracija teh resursov: glavna mesta, skladišča in velike utrdbe. Na poti do teh objektov bomo naleteli na

nasprotnikove glavne sile ali vsaj pomemben del teh. Javno mnenje se pridobi v velikih zmagah in ob zasedbi sovražnikove prestolnice.

- (1) Prvo in najbolj pomembno pravilo je uporaba vseh sil z največjo energijo. Vsako popuščanje nas bo oddaljilo od cilja. Celo če so vsi dejavniki na naši strani, bi bilo nespametno ne uporabiti vseh sredstev, že zato, da z gotovostjo dosežemo cilje...Učinek takšnega delovanja na moralo je ogromnega pomena. Prepričanje v uspeh je najboljše sredstvo za nenadno povišanje nacionalne morale.*
- (2) Drugo pravilo je koncentrirati našo moč, kolikor je pač mogoče, na odseku, kjer bo zadan glavni udarec in se izpostaviti na drugih mestih, tako, da se naše zmožnosti za zmago povečajo na odločilni točki. To bo kompenziralo vse ostale neugodnosti.*
- (3) Tretje pravilo je, da nikoli ne tratimo časa, razen če se na račun le tega pridobi druge pomembne prednosti. S hitrostjo se izniči na stotine nasprotnikovih ukrepov in pridobimo javno mnenje. Presenečenje igra veliko bolj pomembno vlogo v strategiji kot pa v taktiki. Je najbolj pomembna sestavina zmage. Napoleon, Friderik II, Gustav Adolf, Cezar, Hanibal in Aleksander dolgujejo največji del svoje slave prav hitrosti.*
- (4) In končno, četrto pravilo je, da se uspeh izkoristi z vso energijo. Samo pregon premaganega nasprotnika vodi do končne zmage.*
- (b) Načela obrambe: (1) Politično gledano je obrambna vojna tista, v kateri se borimo za svojo samostojnost, strateško pa je to kampanja, v kateri se omejimo na bojevanje s sovražnikom na področju, ki smo ga v ta namen pripravili, (2) strateško defenzivo prevzamemo predvsem takrat, ko je nasprotnik bolj superioren.... (4) namen utrjevanja je prikovati (zaposliti) dobršen del nasprotnikovih sil na teh mestih. Najbolje je bojevati bitke za temi utrdбами in ne pred njimi...(8) če ostajamo stalno v defenzivi, vsakič tvegamo poraz, saj takšnega stanja ne moremo neskončno vzdrževati.*
- (c) Načela napada: Poleg splošnih načel strategije je potrebno tu upoštevati še: (1) stalno popolnjevanje (zamenjevanje) enot (osebja) in oborožitve ter, (2) pripravo pozicij, v katere se lahko napadalec zateče, če se je primoran umakniti.*
(Clausewitz 1812 – www.clausewitz.com).

Glede aplikacije zgoraj navedenih načel pa pravi naslednje:

Načela umetnosti vojskovanja so sama po sebi izredno enostavna in v dosegu zdravega (navadnega) razuma. Vojskovanje samo po sebi je nedvomno zelo težko. Vendar težavnost ni v tem, da bi bilo za razumevanje teh načel potrebna posebna učenost in vojaški genij. Ta načela so dostopna vsakemu dobro organiziranemu razumu, ki je nepristranski in ne

popolnoma tuj v vojaških veščinah. Celo aplikacija teh načel na kartah ali v dokumentih ne predstavlja težav in izdelava dobrega načrta ni velika mojstrovina. Velika težava je v tem kako ostati ves čas zvest lastnim načelom.

Vojskovanje je podobno delovanju zapletenega stroja s silnim trenjem, tako da se kombinacije, ki so z lahkoto načrtovane na papirju, izvedejo le z velikim naporom.

Najbrž je nemogoče podati vse razloge za to trenje; vendar so glavni tile:

- *navadno nismo niti približno tako dobro seznanjeni s položaji in ukrepi sovražnika, kot to predpostavljamo v svojih načrtih operacij;*
- *ne le da smo negotovi glede moči sovražnika, tudi razne govorice ali "ugotovitve" vohunov imajo lahko za posledico pretiravanje o njegovi moči;*
- *naša negotovost glede situacije v določenem trenutku ni omejena le s stanjem sovražnika, pač pa tudi z našo vojsko;*
- *če se vojskujemo z vso močjo, potem se bodo naši podrejeni poveljniki in celo naše enote (še posebej, če niso navajene vojne) stalno srečevali s težavami, ki jih bodo ocenili kot nepremostljive;*
- *rezultati, na katere računamo v vojskovanju, niso nikoli tako točni, kot si to zamišlja nekdo, ki ni skrbno proučeval vojne in je ni izkusil;*
- *lahko smo gotovi, da vojska nikoli ne bo v stanju, ki si ga predstavlja tisti, ki spremlja svoje operacije iz naslanjača;*
- *oskrbovanje enot, ne glede na to, kako je izvedeno, vedno predstavlja težavo in ima vpliv na odločitev za izvedbo operacij.*

Naravno plahost ljudi, ki pod vplivom prvega vtisa vidijo le eno stran medalje, povečuje strah in ima za posledico pretiravanje v previdnosti.

(Clausewitz 1812)

Načela, ki se jih lahko naučimo iz teoretičnih napotkov, so uporabna le za pomoč pri proučevanju vojn, da nas opozorijo na najbolj pomembne sestavine zgodovine vojn (Clausewitz 1812).

Vidimo, da lahko v teh načelih (napotkih) najdemo skoraj vsa trenutno veljavna načela vojskovanja, najdemo pa tudi veliko število tistih, ki jih danes ne bi označili kot načela, veliko večino teh pa, kot pri predhodnih avtorjih, bi našlo aplikacijo le v armadah takratnega časa v Evropi. Številne ne moremo poimenovati niti pravila, saj so po obliki in vsebini še najbližja

nasvetom. Da se je tega zavedal tudi Clausewitz, lahko sklepamo iz teoretičnih izhodišč njegovega največjega dela "O vojni", kjer je koncizno opredelil različne pojme, med katerimi je bil tudi pojem načelo.

7.2.2 O vojni

Clausewitzev opus "O vojni" sestavlja sedem knjig. Glede na razvoj načel vojskovanja nas najbolj zanimata druga in tretja knjiga.

V drugi knjigi, kjer govori o teoriji vojne, na spreten in metodičen način definira zakone, pravila in načela. Tako pravi: "Zakon kot predmet spoznanja je medsebojno razmerje med stvarmi in njihovimi učinki; kot predmet volje je določitev ukrepanja, in tedaj ima enak pomen kot zapoved in prepoved. Načelo je prav tako takšen zakon za ukrepanje, toda ne v svojem formalnem definitivnem pomenu, temveč je to le duh in smisel zakona, da bi se tam, kjer raznoterosti dejanskega sveta ni mogoče zajeti v definitivno forma zakona, pustila presoji večja svoboda pri uporabi. Ker mora presoja sama pri sebi motivirati primere, kjer se načela ne da uporabiti, postane s tem za akterja prava opora ali zvezda vodnica. Načelo je objektivno, če je rezultat objektivne resnice in je zato za vse ljudi enako veljavno; načelo je subjektivno in se tedaj običajno imenuje maksima, ko v njem obstajajo subjektivni odnosi in ima torej določeno vrednost samo za tistega, ki si ga naredi. Pravilo se pogosto jemlje v smislu zakona, in tedaj pomeni isto kot načelo, kajti rečemo: ni pravila brez izjeme; toda ne rečemo: ni zakona brez izjeme; in prav to je znak, da si pri pravilu pridržujemo svobodnejšo uporabo". Na koncu sklene, da se lahko za vojskovanje pojem zakona opusti, toda načela, pravila, predpisi in metode so za teorijo vojskovanja nepogrešljivi pojmi, kolikor jo vodijo do pozitivnih naukov, ker se lahko samo v njih resnica izrazi v taki izkristalizirani obliki" (Clausewitz 1927/2004: 90- 91).

V tretji knjigi, kjer govori o strategiji, pa ne poda načel, pač pa po posameznih poglavjih navede naslednje dejavnike (elemente) strategije: (1) moralne veličine, (2) glavne moralne sile, (3) vojaška vrlina vojske, (4) drznost, (5) vztrajnost, (6) številčna premoč, (7) presenečenje, (8) zvižaja, (9) koncentracija sil v prostoru, (10) združevanje sil v času, (11) strateška rezerva, (12) gospodarnost uporabe, (13) geometrijski element. V današnjem jeziku bi tako lahko prepoznali načela: (1) morale, (2) množičnosti oziroma koncentracije, (3) vztrajnosti (neprekinjenosti delovanja), (4) presenečenja, (5) gospodarnosti uporabe sil (Clausewitz 1927/2004: 106-130).

Na vrh načel je torej postavil moralne sile. V zvezi s tem je definiral moralne veličine, ki so "duhovi, ki prežemajo celoten element vojne..., ki spravi v gibanje celotno maso sil in jih vodi." Glavne moralne sile pa sestavljajo: talent vojskovodje, ki se izkazuje z drznostjo in vztrajnostjo, vojaška vrlina vojske, ki se razlikuje od same hrabrosti in lahko nastane tudi iz navade ali urjenja, ter ljudski duh, ki se izkazuje z entuziazmom, fanatično vnemo, vero in mnenjem. Na drugo mesto je postavil številčno premoč, ki je tako v taktiki kot strategiji najbolj splošno načelo zmage in je najpomembnejši dejavnik v rezultatu spopada; biti mora samo zadosti velika. Seveda pa je treba po možnosti največje število enot spraviti v spopad na odločilni točki. Na tretje mesto je postavil presenečenje sovražnika, ki je bolj ali manj temelj za vsa delovanja, kajti brez njega si premoči na odločilni točki pravzaprav ne da zamisliti. Kot sredstvo za premoč se izraža preko tajnosti in hitrosti, izrednega pomena pa je tudi njegovo duhovno učinkovanje. Presenečenje se mu zdi možno predvsem na taktični ravni, na politično-strateški pa skoraj nemogoče. Na četrto mesto postavi zvijačo, katere pomen raste z odsotnostjo drugih razpoložljivih sredstev. Na peto mesto postavi koncentracijo sil v prostoru, za katero pravi: "Razen napora ne obstaja noben višji in enostavnejši zakon za strategijo, ki ustvarja sile in ki ne izhaja vedno iz vojskovodje, kot imeti svoje sile koncentrirane. - Nič se ne sme ločiti od glavnine, česar ne zahteva nujni smoter." Na šesto mesto postavi združevanje sil v času, ki je v bistvu dopolnilo prejšnjega in bi se skupaj lahko glasilo združevanje sil v prostoru in času. S strateškega vidika pa časa ne vidi kot zaveznika, kar ni presenečenje glede na takratno majhnost Prusije. Če pa bi imel v mislih tudi Napoleonovo kampanjo v Rusiji, bi moral (s stališča Rusije) čas verjetno šteti tudi kot zaveznika. Slednje govori v prid neuniverzalnosti načela - vsaj kar se tiče ugotovitev na strateški ravni. Na sedmo mesto postavi strateško rezervo kot element, s katerim se v kritičnem trenutku zagotovi premoč na odločilni točki. Na osmo mesto postavi gospodarnost (ekonomija) sil, kjer poudari popolno izkoriščenost vseh razpoložljivih sil, za razliko od sedanjega pojmovanja uporabiti le toliko sil, kot je to potrebno. Na deveto mesto postavi geometrijski element, za katerega pravi: "V taktiki se čas in prostor hitro vrmeta na svojo absolutno najmanjšo vrednost. Če je sovražnikova enota neko enoto oklenila na boku in v hrbet, potem kmalu pride do točke, ko tej sploh ne ostane nobena umičnica več; takšna situacija je blizu absolutni nezmožnosti za nadaljevanje spopada...V strategiji je učinkovanje takšnih kombinacij, tj. geometrijskega elementa, mnogo manjše" (Clausewitz 1927/2004: 108-130).

Sledi poglavje O zastoju v vojnem aktu, ki bi ga sicer težko prišteli med načela po katerih bi se vojska morala ravnati, je pa izredno pomembna njegova ugotovitev, zakaj do njega prihaja.

Glavni razlog naj bi bila napačna ocena zmožnosti lastnih sil in nasprotnika, oziroma nejasnost situacije. Teoretično namreč zastoj lahko koristi le eni strani, do zastoja pa pride, ko obe strani menita, da bolj koristi njim (Clausewitz 1927/2004: 130-132).

Tretjo knjigo zaključi s poglavjema **"O značaju današnje vojne"**, kjer spoznava, da morajo biti vojne, ki se na obeh straneh vodijo s celotno težo narodne sile, urejene po drugih načelih kot takšne, kjer je vse izračunano po medsebojnem razmerju stalnih vojsk, in **"Napetost in mirovanje"**, kjer ugotavlja: "Vsak ukrep, ki se ga sprejme v stanju napetosti, je pomembnejši in uspešnejši, kot bi bil isti ukrep v stanju ravnovesja, in da ta pomembnost neskončno naraste v najvišjih stopnjah napetosti...Da vojskovodja ta stanja pravilno spozna, da ima takt za obnašanje v njihovem duhu - to štejeemo za veliko zahtevo" (Clausewitz 1927/2004: 132-134).

Alger pa pravi: "V biografiji Clausewitz iz leta 1905, je von Caemmerer oštevilčil štiri temeljne resnice (Grundwahrheiten), za katere verjame, da jih je imel Clausewitz za povsem očitne. Prvo od teh pravil, ki naj bi bilo po Caemmererju veljavno ne samo danes, pač pa za vse večne čase, je bilo - "vojna ni nič drugega kot nadaljevanje politike z drugimi sredstvi", drugo - "uničenje nasprotnikove vojske" je osnovno načelo vojne, tretje - "obramba je močnejša oblika vojskovanja, vendar z negativnim namenom, napad pa je šibkejša s pozitivnim namenom", četrta pa je dvojna narava vojne" (Alger 2000: 62).

Sam Clausewitz ni verjel, da obstaja ena nespremenljiva lista načel, njegov pristop je bil pragmatičen, kot lahko trdimo tudi za nemško vojsko vse do konca druge svetovne vojne, ki je s pridom uporabljala ugotovitve, kakršne v drugih državah zaradi okostenelosti sistema sprva niso sprejeli. Težko bi sicer trdili, da ima ta pragmatičnost izvor v Clausewitzu, vsekakor pa ji je dal trden teoretični temelj. Največji prispevek načelom pa je verjetno v njegovem spoznanju oziroma utemeljitvi o potrebi po skladnosti oziroma povezanosti političnih in vojaških ciljev in iz tega izhajajoče izvedljivosti. Prav to spoznanje oziroma utemeljitev le tega je podlaga, da se načelo cilja upravičeno lahko postavi na prvo mesto liste načel vojskovanja.

7.3 Jomini Antoine-Henri (1779–1869)

Življenjepis

Baron Antoine-Henri Jomini se je rodil 1779 v Švici. Po odpovedi službe v eni od bank v Parizu se je ukvarjal z organiziranjem bataljonov v švicarski vojski. Leta 1798 se je kot

prostovoljec pridružil francoski vojski. Spisi o taktiki so mu prinesli slavo, tako da je bil odrejen za adjutanta maršala Neyja, sam Napoleon pa ga je povišal v čin polkovnika. Po tem, ko je spremljal maršala Neyja v kampanjah pri Jeni, Ilavi (Eylau) in v Španiji, je dal odpoved. Vendar ga je le leta 1810 Napoleon ponovno vzel v vojsko in ga povišal v čin brigadirja. Postavljen je bil na položaj direktorja zgodovinskega oddelka francoskega generalštaba, potem pa je sodeloval v Napoleonovem pohodu na Rusijo, kot načelnik Neyevega štaba. Po bitki pri Bautznu l. 1813, ki je bila dobljena v glavnem po njegovi zaslugi, pa je zaradi spora z nadrejenimi (med drugim ni bil povišan) prebegnil k Rusom, kjer je kot generalpodpolkovnik služil do konca vojne, s tem da se je bitke pri Leipzigu udeležil kot adjutant carja Aleksandra. Prisoten je bil na dunajskem kongresu, postal vojni učitelj ruske carske družine in svojega učenca carja Nikolaja I. kot generalpolkovnik spremljal v turški kampanji l. 1828. Sodeloval je tudi pri odprtju moskovske vojaške akademije. Iz službe se je umaknil l. 1848, vendar se je vanjo vrnil l. 1854 v času krimske vojne. Umrl je l. 1869 v Parizu (Hart 1985: 124).

Prispevek k razvoju načel vojskovanja

Svoje najbolj poznano delo "**Pregled vojne veščine**" (Precis de l'Art de Guerre) je sestavil za carjeviča Aleksandra in ga objavil l. 1837 (po nekaterih podatkih 1938). Čeprav je o "načelih vojaške umetnosti" razpravljal že prej, pa jih je v tem delu najbolj izdelal. Delo je sestavljeno iz sedmih poglavij, idejo o načelih (načelu) pa najbolj izrazi v prvih treh poglavjih. V prvem poglavju "Politika in njen odnos do vojne", pravi: Vojna mora biti vedno vodena v skladu z načeli umetnosti vojskovanja; vendar mora biti pri tem velika pozornost namenjena naravi operacij, ki pa je odvisna od vsakega posameznega primera..." (Jomini: 15) in "Te preproste resnice imajo svojo aplikacijo v vseh opisih vojn, in če so načela strategije vedno enaka, pa to ne moremo trditi za politični element vojne, ki se spreminja glede na občestvo, prostor in značaj vodij držav in vojsk. Prav te spremembe pa se pogosto uporabljajo kot argument, da vojna ne pozna nobenih pravil. Vojaška znanost se zanaša na načela, ki jih ob aktivnem in spretnem nasprotniku ne moremo zanemariti brez negativnih posledic, spremembe v moralni in politični plati pa vanjo vnašajo variabilnost. Zatorej morajo biti načrti operacij narejeni v skladu z okoliščinami, pri izvedbi teh načrtov pa se morajo vedno upoštevati načela vojskovanja" (Jomini 1836/2005: 17-18).

V poglavju "**Vojaška politika**" (Military Policy), kjer obravnava elemente vojskovanja, ki ne pripadajo diplomaciji, strategiji ali taktiki, pravi: "Zdi se, da so novi izumi v zadnjih dvajsetih ogrozili veliko revolucijo v organizaciji armade, oborožitvi in taktiki. Strategija sama po sebi

pa bo s vojnimi načeli ostala nespremenjena kot v časih Scipia, Friderika, Cezarja ali Napoleona, kajti kot taka je neodvisna od narave oborožitve in organizacije enot" (Jomini 1836/2005: 48) in "Končno, dober general je tisti, ki ima združene potrebne osebnostne značilnosti in temeljito znanje o načelih umetnosti vojskovanja" (Jomini 1836/2005: 57).

Čeprav prej govori o načelih, pa v tretjem poglavju, ki govori o strategiji, zatrdi, da obstaja eno samo načelo, ki je sestavljeno iz štirih maksim. Tako pravi: "Predstavljam eno samo veliko načelo, ki povzema vse vojaške operacije – načelo, katerega moramo slediti v vseh kombinacijah. Izražen je v naslednjih maksimah:

- Razvij (koncentriraj, v angl. mass) glavne sile na odločilnih točkah vojskovališča in tudi na nasprotnikovih komunikacijah, ne da bi nasprotniku izpostavil svoje komunikacije.
- Manevriraj tako, da razporediš svoje močnejše sile proti šibkejšim sovražnikovim silam.
- Na bojišču osredotoči močnejše sile na odločilni točki ali na delu komunikacije, ki ima za sovražnika posebej velik pomen.
- Poskrbi, da se bodo sile, ki si jih osredotočil na kritičnih točkah, lahko v pravem času vključile v boj z vso močjo.

Iz Jominijevega »sistema štirih načel« se vidi, da je načela (iz)enačil z zakoni, le da jim je namesto pojasnjevalne oblike in značaja dal velelni obliko. Sodobne jezikovne oblike načel se danes bistveno razlikujejo od predstavljenega sistema velelnikov; praviloma so predstavljene v samostalnikih kot sistem temeljnih idej (Žabkar 2003: 330-331).

Jomini pa ne ostane le pri določitvi načela in nadaljuje: "To načelo je preveč preprosto, da bi se izognilo kritiki: eden od ugovorov se nanaša na dejstvo, da se zlahka pride do ugotovitve, da je potrebno glavnino svojih sil razviti (koncentrirati) na odločilnih točkah, težavno pa je te točke prepoznati. To je še toliko bolj očitno, ker bi bilo takšno splošno načelo smešno razširjati brez dodatnih potrebnih razlag in praktične uporabe" (Jomini 1836/2005: 70-71).

Zatem v paragrafu, ki govori o strateških linijah in točkah, definira strateške točke odločitve kot tiste točke, ki so zmožne odločilno vplivati na rezultat kampanje ali na eno bitko, oziroma vse točke, katerih geografske značilnosti nudijo posebno prednost v napadu ali obrambi.

Obstaja več tovrstnih točk, ki jih razdeli na geografske točke stalnega pomena (reke, naravna križišča, prestolnice...) in tiste, ki vplivajo na položaj enot na obeh straneh (Jomini 1836/2005: 86-88).

V povzetku strategije pa iz ugotovitev različnih poglavij, sklene, da se način uporabe osnovnega načela vojskovanja na vseh bojiščih lahko najde v naslednjem:

- *v poznavanju najboljše izrabe prednosti, ki jih lahko nudijo vzajemne smeri dveh operacijskih baz;*
- *v izboru ene od treh strateških con, ki omogoča nasprotniku zadati največje izgube in predstavlja najmanjše tveganje našim silam;*
- *v določitvi dobrih smeri izvajanja operacij (ter navaja primere za obrambo in napad - pretežno Napoleonove);*
- *v izbiri možnih smeri manevriranja, ki omogočajo koncentrirano delovanje lastnih sil in hkrati preprečujejo koncentracijo in vzajemno podporo sovražnika;*
- *v kombiniranju (v duhu koncentracije), da vse strateške pozicije in velike izpostavljene enote krijejo najbolj pomembne strateške točke vojskovališča;*
- *v zagotavljanju mobilnosti in aktivnosti drugih enot.*

(Jomini 1836/2005: 175-176)

Glede kritik, ki so letele nanj, pa pravi: "Nekateri kritiki so mi očitali nepravilen pomen besed ali spornost definicij; drugi so cenzurirali dele, ki jih niso razumeli, nekateri pa so v luči določenih pomembnih dogodkov zanikali moja osnovna načela, ne da bi se prepričali, ali so bile okoliščine res takšne, kot so predpostavljali in četudi so bile, ne more ena izjema zanikati pravila, ki sloni na stoletnih izkušnjah in naravnih načelih" (Jomini 1836/2005: 123).

Alger pa je v svojem prevodu Summary of The Art of War, ki so prvič izšli l. 1838, zapisal sledeče Jominijeve besede: "Dvajset let izkušenj so v meni utrdili naslednje prepričanje: "Obstaja majhno število osnovnih načel vojskovanja, ki se jih ne da obiti brez nevarnosti, nasprotno pa je bila aplikacija le-teh vedno kronana z uspehom..." (Jomini v Alger 2000: 17).

Kaj pa drugi menijo o njegovem prispevku? Alger pravi, da so številni avtorji imeli Jominija za glavnega avtorja razvoja sodobnih načel vojskovanja, vendar trditve, da je podal prvo listo načel, ni mogoče podpreti. Kot njegovi predhodniki tudi on ni bil konsistenten v svoji

metodologiji ali definicijah. Vendar pa sta njegova sposobnost, da prevede svoje izkušnje v berljivo prozo, in njegov pragmatičen pristop do vojskovanju imeli za posledico popularnost njegovih del in njegov povečan vpliv na profesionalne vojaške institucije po celem zahodnem svetu (Alger 2000: 19).

Vial je sklepal: "Načela so vzeta iz primerov velikih generalov...tako lahko jih je razumeti, vendar jih je hkrati tako težko aplicirati o "precis" pa je dejal: to je študija vojaške zgodovine, v kateri bodo študentje našli vire za prave vojaške inštrukcije in resnična načela vojskovanja" (Vial v Alger 2000: 36).

Za razliko od Clausewitza je Jomini trdno verjel v obstoj in nespremenljivost majhnega števila osnovnih načel vojskovanja. Pri tem je šel celo tako daleč, da je trdil, da je poznavanje in pravilna aplikacija le-teh recept za zmago. Prav to prepričanje pa je po sedanjih merilih tudi njegova največja pomanjkljivost pri razumevanju osnovnih načel. Vsekakor pa je njegova vera v obstoj načel njegov največji prispevek k razvoju le-teh, še posebej, ker jo utemeljuje njegova celotna teorija vojskovanja. Kljub temu pa je presenetljivo, da spoznanja, ki izvirajo iz potrebe po logistični zagotovitvi, ki jih je tako obširno zajel v svojem največjem delu, ne najdejo mesta v maksimah njegovega edinega načela.

8. PO NAPOLEONU DO PRVE SVETOVNE VOJNE

Ostra politična reakcija, ki je v Evropi zavladala po zadušitvi revolucionarnih vrenj v 20. in 40. letih 19. stoletja, je za določen čas zavrla razvoj veščine vojskovanja. Čeprav so s številčnim povečanjem vojsk in uporabo železnice in telegrafa v vojaške namene nastale objektivne razmere za nadaljnjo prostorsko razširitev vojne, pred strategijo pa so se pojavile nove naloge (pa tudi zmogljivosti), se vpliv novega (kakovostnejšega) orožja, množičnih vojsk in novih tehničnih sredstev (parnika, železnice, telegrafa) na večino vojskovanja domala ni upošteval, niti se ni proučeval. Sredi XIX. st. so vsi strategji in vojskovodje samo ponavljali Napoleonove strateške postopke in pri tem pozabljali na nove razmere in možnosti za izvajanje oboroženega boja (Lubi 2005: 79).

Prva znanilka sprememb je bila krimska vojna (1854-1856), ki je videti kot prvi sodobni konflikt in je predstavila tehnološke spremembe, ki so vplivale na nadaljnji potek

vojskovanja. Neslavno pa je bila poznana po vojaški in logistični nesposobnosti. (Wikipedia 1998: Crimean War). Večji vpliv na strategijo pa so imele avstrijsko-pruska vojna (1866), francosko-pruska (1870–1871) ter še posebej ameriška državljanska vojna (1861–1865). Slednja pa žal pri vojskovodjah in teoretikih na stari celini ni naletela na dovolj zanimanja, sicer bi se morda z upoštevanjem izkušenj te vojne lahko izognili moriji v prvi svetovni vojni. Pri strategiji in še posebno pri odnosu do načel vojskovanja je prišlo do prenosa težišča od Jominija na Clausewitza. Neredki so verjeli, da je z idejo o totalni vojni prav "Clausewitz skoval prvo svetovno vojno" (Keegan 2005: 485). Glede načel vojskovanja se je zgodil premik iz Jominijeve dogmatičnosti k Clausewitzevi pragmatičnosti. Temu pa sta prav gotovo pripomogli zmagi Prusije proti Avstro-Ogrski (1866) in Franciji (1870–71). Ta premik se zgodi tudi v francoski vojski, ki pa je bila še vedno pod vplivom Jominija in Napoleona, zato ni presenetljivo, da je iz tega okolja prišel tudi eden največjih zagovornikov načel vojskovanja. To je bil Ferdinand Foch, ki je sestavil tudi svojo listo načel.

8.1 Ferdinand Foch (1851–1929)

Življenjepis

Eden od velikih zagovornikov načel vojskovanja je bil tudi Ferdinand Foch, francoski general, vojaški predavatelj in avtor številnih vojaških del. Med prvo svetovno vojno je bil vrhovni poveljnik zavezniških sil, poznan pa je bil tudi kot neomajen zagovornik ostrih mirovnih pogojev, ki bi Nemčijo onemogočili, da bi še kdaj predstavljala grožnjo Franciji.. Njegove besede po koncu versajske mirovne pogodbe pa so se izkazale za preroške: "To ni mir. To je dvajsetletno premirje" (First World War.Com 2002: Foch).

Prispevek k načelom vojskovanja

Najprej poizkušajmo ugotoviti, zakaj se je Foch tako navduševal nad načeli vojskovanja. Brodie, tako kot so to opazili tudi drugi, ugotavlja, da je bil Foch velik občudovalec Napoleona. In čeprav se je na pamet naučil vse njegove maksime (obstaja nekaj različic, število maksim pa se v povprečju giblje okoli 120), pa kot inštruktor vojaške zgodovine, strategije in uporabe taktike na École supérieure de guerre od svojih učencev ni zahteval mehanističnega pomnjenja in ponavljanja dogmatičnih shem. Foch ni bil nikoli zgovoren in morda prav ta osebna karakteristika pojasnjuje njegovo nagnjenje za jedrnate ideje. Kot strateški pisec je bil označen za propagandista in popularizatorja svojih velikih predhodnikov,

vendar je bil njegov prispevek razvoju sodobnih načel vojskovanja bistveno daljnosežnejši in originalen (Brodie 1968: 284).

V zbirki svojih predavanj, ki jih je izdal kot "Des principes de la guerre", Foch predstavi načela, ki niso izključno operativna kot pri Jominiju, pač pa mešanica moralnih in materialnih...Kot Clausewitz je tudi Foch verjel, da mora teorija o vojni vsebovati tudi človeški faktor s svojimi moralnimi, intelektualnimi in telesnimi aspekti. V svojih objavljenih predavanjih je navajal Jominija le v povezavi s tem, da je vojna "strašna in strastna drama". Načela, kot jih razlaga Foch, niso neposredno plod neposrednega navdiha Jominija, razen osnovnega prepričanja v obstoj malega števila preprostih načel. Vendar pa se Foch ni obotavljal sugerirati Napoleonovega prispevka; preprosto zaključi z izjavo, da je Napoleon verjel v načela vojskovanja...Fochovo listo načel imajo mnogi za prvo sodobno listo. Največ kritik se nanaša na preprosto poenostavljanje in vključitev "itd" na koncu seznama... To pa le govori v prid univerzalnosti načel. Prvič, Fochov seznam gre preko operativnega pogleda s poskusom vnašanja moralnega aspekta vojne. Drugič, njegove misli so se skladale z mislimi Clausewitza, Dragomirova, vendar ni nihče od njih uporabil seznama naslovov kot osnove, na kateri temelji njihova misel. Zaključek liste z "itd." pove morda še največ o njegovem razumevanju osnovnih načel. Prepričan je bil, da bo šele prihodnost potrdila univerzalnost preteklosti (Alger 2000: 69).

Eden od največjih kritikov "Fochovih načel" oziroma večnosti načel pa je bil revolucionarni sovjetski vojaški voditelj Lev Trocki. Med drugim je krivil prav vsebino teh načel za neuspehe imperialističnih sil v vojskovanju med prvo svetovno vojno. Glede Focha celo pravi, da je le-ta zmagal v prav tistih bitkah, kjer se ni držal svojih načel. Največ kritike pa je šlo na račun manevrske ofenzive, ki jo je Foch tako goreče zagovarjal. Glede Fochovih načel pa pravi: "Da bi se prepričali v veliko nejasnost in kontradiktornost tako imenovanih večnih vojnih načel (oni naj bi bili nekakšni zakoni vojne znanosti), vzemimo knjigo **"O načelih vojne"**, ki jo je napisal znani zmagoviti vojskovodja našega časa – Foch " (Trocki 1923/1988: 153) in nadaljuje: "V uvodu prve izdaje knjige "O načelih vojne" ("Des Principes de la guerre") Foch z odobravanjem citira naslednje besede nemškega feldmaršala in vojaškega pisca Goltza: "Načela vojne veščine so večna, vendar so dejavniki, ki jih ona analizira in upošteva, izpostavljena stalni evoluciji. Vojna teorija je sestavljena iz skupka teh večnih načel." Po Fochu, pa je vojna veščina produkt vojne teorije. Iz tega povratno sklepa, da vojna teorija obstaja, iz nje pa izhajajo naslednja načela:

- (1) gospodarnost uporabe sil,
- (2) svoboda delovanja,
- (3) (svobodna) razporeditev sil,
- (4) borbena zavarovanje,
- (5) itd.

Goltz in za njim Foch priznava, da se v dejavnikih, ki jih vojna veščina proučuje dogajajo spremembe (palice, puška, polavtomatska puška, top...), vendar vztrajata pri tem, da so njena načela, če že ne večna, potem vsekakor nespremenjena od pojave vojne do danes. In katera so ta načela" (Trocki 1923/1988: 155-156)?

Glede prvega načela (gospodarna uporaba sile) Foch pravi: Namen (cilj) vojne je premagati sovražnikovo živo silo. To se lahko zagotovi le z udarom po njej. Za izvedbo tega udara je potrebno koncentrirati lastne sile. Načelo gospodarne uporabe sil pa je sestavljeno iz določanja sestave pomožnih enot iz glavnine in to le v takšnem številu, kot to zahteva sama narava pomožnih nalog in z istočasnim zagotavljanjem možnosti za zbiranje teh pomožnih sil v odločilnem trenutku. To pa naj bi bilo možno le z manevrsko ofenzivo glavnine in pomožnih sil (Trocki 1923/1988 156). Absoluten in večni karakter načela "svoboda akcije" pa Foch dokazuje z odkritjem tega načela že pri Ksenofontu: "Vojna veščina je sestavljena iz sposobnost ohranitve svobode akcije". In kaj je vsebina tega načela? Predvsem se mora v odnosu do sovražnika ohranjati svoboda prevzemanja iniciative, to je - njemu se ne sme dati možnost, da uniči našo voljo. Po drugi strani pa omejuje svobodo akcije s tem, da jo zase zadržuje samo vrhovni komandant, vsi njemu podrejeni pa so v tej svobodi omejeni, ker morajo delovati in ravnati v skladu in v okviru naloge, ki jim jo je zadal, hkrati pa zahteva, da najvišja komanda svoje podrejene preveč ne omejuje (Trocki 1923/1988: 158-159).

Ne glede na kritike pa je njegov največji dosežek pri razvoju načel (strategije) ta, da je spoznal, da je načel malo, vendar obstaja veliko načinov aplikacije (Dane, 1918). Slednje ni sicer nič novega, vendar pa je ugotovitev, ki jo implicitno pokaže pri naboru načel, ko doda "itd.", da bo verjetno končni nabor osnovnih načel tudi konec vojskovanja človeške vrste. Sam se sicer ne izrazi tako slikovito, vendar pa poudari, da bo šele prihodnost pokazala, katera načela so tista, ki veljajo za vse čase.

9. MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA

To obdobje nekateri imenujejo tudi dvajsetletno premirje. Tako Fuller povzema Ferrerota, ki je v eni svojih predavanj izrekel naslednjo misel: "Naša civilizacija lahko dobro vodi vojne, vendar je pozabila, kako narediti mir." Nakar Fuller doda: Dejansko ni bila zmožna narediti miru, ker je pozabila, kako voditi vojno. Vojna je izgubila svoj pomen in ko je bilo doseženo premirje, so bila njena sredstva eden od vzrokov za njegov konec. Vse, kar se je zgodilo je bilo to, da je konflikt prevzel drugo obliko, zato ne more biti miru (Fuller 1961: 217). Kar pomeni, da s koncem vojne niso bili odstranjeni vzroki zanjo, pač pa je bil nadaljnji oborožen konflikt le preložen na ugodnejši čas za akterje. To pa nas močno spominja na Clausewitzovo misel, da je vojna le nadaljevanje politike z drugimi sredstvi ter, da rezultat vojne ni nikdar dokončen, kot tudi na njegovo analizo glede zastoja v vojnem aktu.

Vojaško teoretična misel med prvo svetovno vojno in po njej pa se je razvijala predvsem pod vplivom vodenja in rezultatov te vojne. Paradoksalno, pa vseeno logično je, da so prav poraženci sprejeli doktrino, ki je odpravljala največje pomanjkljivosti prve svetovne vojne. Če pa je kdo mislil, da se bo s prilagoditvijo strategije in taktike novim družbeno-tehnološkim razmeram izognil moriji, se je močno zmotil. Kot vemo, je bila druga svetovna vojna še bolj krvava in uničujoča za gospodarstvo.

O načinih izvajanja prihodnje vojne so razpravljali številni vojaški teoretiki in v zvezi s tem zagovarjali zelo različna stališča: od prepričanja, da je mogoče v vojni zmagati samo z letalskimi silami (npr. Douhet) ali z majhno mehanizirano vojsko (npr. Fuller, Sekt), do trditve, da se narava vojne ni spremenila (npr. Culmann). Vsi avtorji pa so soglašali, da bo v prihodnji vojni pomembna vloga pripadla sodobni vojaški tehniki (Lubi 2005: 128).

Razvoju načel vojskovanja pa so pozornost namenili predvsem v Veliki Britaniji in ZDA. Medtem ko je bil razvoj (umeščenost v doktrino) načel v ZDA bolj institucionalne narave, pa v Veliki Britaniji prevladujeta dve imeni J. F. C. Fuller in B. H. Liddell Hart, ki pa sta imela (predvsem Fuller) vpliv tudi na doktrino ZDA. Na tem mestu pa moramo omeniti tudi Mao Zedonga in njegovo vojaško teoretično misel, ki se navezuje na načela vojskovanja. predvsem s stališča umeščenosti načel vojskovanja v osvobodilnem in gverilskem bojevanju.

9.1 John Frederick Charles Fuller (1878–1966)

Po le enoletnem šolanju na Kraljevski vojaški akademiji je vstopil v pehotni polk in se udeležil burske vojne, kasneje pa je bil premeščen v Indijo. Po vrnitvi v Anglijo je objavil nekaj manjših del o usposabljanju pehote. Ob začetku prve svetovne vojne je kot štabni oficir

opravljaj dolžnosti na zahodni fronti. Leta 1916 postane glavni generalštabni oficir tankovskega korpusa, kjer planira izreden tankovski napad pri Cambrai (1917), ko so bili prvič množično uporabili tanke. Potem se je vrnil v Veliko Britanijo, kjer se je ukvarjal s povečanjem tankovskega korpusa. Leta 1922 postane glavni inštruktor v Poveljniško štabni šoli, l. 1926 pa pomočnik načelnika imperialnega štaba. Zatem mu je bilo zaupano poveljstvo nad eksperimentalno skupino oklepnih enot, ki pa ni dala pričakovanih rezultatov (tudi in predvsem zaradi kriterijev ocenjevanja, ki so bili popolnoma neustrezni). Leta 1933 (nekateri viri 1930) pa v činu generalmajorja zapusti vojsko. Istega leta se speča z Oswaldom Mosleyem in britanskim fašističnim gibanjem. Kot član Britanske zveze fašistov zasede enega ključnih položajev v britanskem fašističnem gibanju. Leta 1939 je bil častni gost na paradi ob praznovanju Hitlerjevega petdesetega rojstnega dneva, kjer je tri ure opazoval hrumenje nemških oklepno-mehaniziranih enot. Ob tej priliki je Hitler pripomnil: "Upam, da ste zadovoljni s svojimi otroki!" Fuller je odgovoril: "Vaša ekselenca, tako hitro so zrasli, da jih sploh več ne spoznam." Med drugo svetovno vojno pa je delal kot analitik. Med dela, ki so ga najbolj proslavila, sodijo: *Tanks in the Great War* (1920), *On Future Warfare* (1928) in *Foundations of the Science of War* (1926). Med bolj poznana njegova dela pa sodijo še *Generalship of Ulysses S. Grant* (1958), *The Dragon's Teeth* (1932), *War and Western Civilization* (1932), *The Second World War* (rev. ed. 1968), in *A Military History of the Western World* (Answers.Com 2000: J.F.C. Fuller).

Prispevek k načelom vojskovanja

Verjetno noben od zahodnih vojaških teoretikov ni tako močno verjel v eno listo načel bojevanja, kot je J. F. C. Fuller.

V X. poglavju *Foundation of The Science of War* pravi: "Če je vojna znanost ali če jo reduciramo na znanost potem iz tega sledi aksiomatičnost zakonov, načel in pravil. Znanost odkriva naravo razmerij in odkriva razloge na katerih ta razmerja temeljijo. Zato morajo obstajati določeni zakoni ali načela vojne, tako kot obstajajo zakoni kemije, fizike ali psihologije" (Fuller 1927).

Fuller je trdil, da je bil on prvi, ki je odkril prava načela vojskovanja ("Principles of War") ter da je njegov prvi seznam izšel 1912 leta, v pamfletu *Training Soldiers for War*. Teh šest načel naj bi združevalo le najpomembnejša načela, in sicer: (1) cilj, (2) množičnost (mass), (3)

napadalnost, (4) varnost, (5) presenečenje in (6) premikanje oziroma hitrost (rapidity). Leta 1913 je bil sprejet na štabno šolo, kjer je v enem od esejev navedel, da so načela vojskovanja maloštevilna, niso sama po sebi zelo težko razumljiva ter da v Field Service Regulations iz leta 1909 ni niti eno načelo omenjeno (vsaj ne tista, katere je on navedel). Njegova načela so mentorji označili za nepravilna in ko jih je vprašal katera pa so pravilna, so mu odvrnili, da naloga študenta ni, da določa načela, pač pa da se jih nauči. Težava je bila v tem, da je bil njegov esej večvreden glede na obstoječo doktrino. V letih 1914–15, ki so bila za zaveznike leta razočaranja na bojišču, poskuša Fuller s svojimi koncepti načel vojskovanja razložiti vzroke za probleme. Tako l. 1916 v Journal of the Royal United Service izda anonimni članek z naslovom "Načela vojskovanja v povezavi s kampanjami 1914–15", kjer navede osem osnovnih načel vojskovanja. Tako načelom iz l. 1912 leta doda (7) načelo gospodarne uporabe sile in (8) načelo kooperacije. Leta 1920 je njegovih vseh osem načel vključeno v Field Service Regulations, in sicer kot strateška načela (poleg teh so bila v pravilniku navedena tudi taktična načela) (Alger 2000: 113-115).

V svojem delu "Foundations of the Science of War" pa je dejal, da osem načel strategije predstavlja le najpomembnejša načela znanosti o vojni, celotna umetnost vojskovanja pa je vsebovana v treh taktičnih načelih oziroma skupinah načel, od katerih je vsaka vsebovala tri načela vojskovanja:

- načelo nadzora (control): usmerjenost, odločenost in mobilnost;
- načelo pritiska (pressure): koncentracija, presenečenje in ofenzivno delovanje;
- načelo odpora (resistance): distribucija, vztrajnost, varnost.

Končno pa te tri skupine tvorijo eno skupino, in sicer "gospodarnost uporabe".

Do teh skupin načel pa je prišel z didaktičnimi postopki tako, da je določil tri področja (sfere) sile, nakar je vsako področje razdelil na tri elemente. Prvo področje (mentalno sfero), sestavljajo razum, domišljija (predstava) in volja, drugo področje (mentalno sfero) sestavljajo strah, spodobnost in hrabrost, tretje področje (fizično sfero) pa sestavljajo napadalne, varovalne in mobilne moči.

Ker se zaveda, da zgoraj navedeni termini niso ustrezni za znanstveno rabo, jih prevede v naslednja načela: "(1) usmerjanje (direction) sile, (2) koncentracija sile, (3) razdeljevanje (distribution) sile, (4) demoraliziranje sile, (5) vztrajnost sile, (6) mobilnost sile, (7) deorganizacija sile in (9) varnost sile. Ker pa še vedno ne ustrezajo vojaškemu besednjaku

takratne kopenske vojske VB, jih preimenuje v načela: (1) usmeritve, (2) distribucije, (3) odločnosti, (4) presenečenja, (5) vzdržljivosti, (6) mobilnosti, (7) napadnega delovanja in (8) varnosti" (Fuller 1927).

Fullerja imajo številni avtorji za prvega avtorja sodobnih načel vojskovanja, vendar pa je z leti, v nasprotju z uradno doktrino, vse manj verjel v svoj nabor načel, katerega je 1920 sprejela tudi uradna doktrina kopenske vojske VB in leto kasneje tudi kopenska vojska ZDA. Leta 1926 v enem svojih najbolj poznanih del "*Foundations of the Science of War*" svoj nabor, da bi ga znanstveno teoretično utemeljil, temeljito revidira. Spremenjeni seznam pa ni našel svojega mesta v doktrini. Da do tega ni prišlo, lahko o razlogih le špekuliramo. Eden je ta, da je Fuller izgubil na svojem vplivu v vojski, kar pa se ne sklada v celoti z njegovim karakterjem, ki izžareva vztrajnost v zadevah, v katere je prepričan. Drugi pa je ta, da niti sam ni bil prepričan v pravilnost svojega nabora. Kakorkoli že, njegov največji prispevek je bil v obuditvi zaupanja v načela v času med prvo svetovno vojno in po njej, ko se je začela rušiti množica konceptov, iz katerih so izhajale takratne armade. Temu je prav gotovo pripomoglo dejstvo, da je bil na zmagoviti strani.

9.2 Basil H. Lidell Hart (1895–1970)

Najbolj poznan je kot britanski vojaški zgodovinar in strateg. Njegovo šolanje v Cambridgeu je bilo prekinjeno s prvo svetovno vojno, kjer je med služenjem (1914–18) dvakrat ranjen. Bil je eden zgodnjih pobudnikov oklepne in zračnega vojskovanja in z njim povezanih presenečenja ter mobilnosti, njegovo razmišljanje pa je imelo pomemben vpliv na nemško vrhovno poveljstvo pred drugo svetovno vojno, predvsem kot osnova za "Blitzkrieg". Dejavno pa je sodeloval tudi pri razvoju pehotne taktike. Leta 1927 se je po dveh srčnih infarktih kot stotnik upokojil in pri Daily Telegraph in The Times delal kot analitik za vojaške zadeve in tenis. Kasneje je pričel izdajati vojaško-zgodovinske biografije velikih poveljnikov, za katere je menil, da so bili veliki, ker so prikazali načela dobre strategije. V letih 1937–38 je bil osebni svetovalec britanskega vojnega ministra. Med drugo svetovno vojno se je ukvarjal predvsem z analiziranjem zavezniških operacij, njegova kritika izkrcaja v Normandiji 1. 1944 pa je bila povod, da je Churchill, zaradi bojazni pred uhajanjem informacij zahteval njegovo aretacijo, MI5 pa ga je nadzorovala. Leta 1966 je prejel viteški red (Wikipedia 1998: Lidell Hart).

Hart nikoli ni podpiral Fullerjeve liste osmih načel. Že 1919. leta je predstavil set "načel", ki jih je poimenoval "Deset zapovedi" bojnih enot. Na tem mestu moramo seveda dati Hartu prav, ko jih ne poimenuje načela, kajti v njih ni enega od glavnih atributov načela, to je abstrakcije. Zato bom navedel le nekatera: (1) Bojna enota ...se ne sme razviti (izpostaviti), vse dokler ne obstaja nuja po formiranju strelske linije, (2) Do razvoja strelske linije ostajaj v kritju (prekritju)...., (5) Vedno zavarovanje...., (8) Vedno poročaj (Hart 1919: 290-292).

Pojmu načela pa se izogiba tudi v delu "The British Way in Warfare - 1932", kjer "načela" poimenuje "koncentrirano bistvo vojne" ali "splošne resnice", ki naj bi se razlikovale od abstraktnih načel. Za te "resnice" trdi, da se jih da združiti v eno listo. Tako poda šest maksim: (1) Svoje cilje prilagodi svojim sredstvom, (2) Ko se prilagajaš okoliščinam, imej vedno v mislih svoj cilj, (3) Izberi potek delovanja, ki ga nasprotnik najmanj pričakuje, (4) Izkoristi smer (linijo) najmanjšega odpora, (5) Izberi način delovanja, ki omogoča alternativno delovanje, (6) Zagotovi, da sta tako načrt kot razpored (dispozicija) enot elastična in prilagodljiva (Hart v Alger 2000: 247).

Kontradmiralet vojaške mornarice ZDA John G. Morgan pa ima za največji Hartov prispevek razvoju načel vojskovanja vključitev načela morale v listo načel VB, tako pravi: "Strateg Basil Liddell Hart je nekoč spoznal, da ima izguba upanja večji vpliv na odločitve v vojni kot pa izguba življenj. V skladu s to mislijo je bilo po drugi svetovni vojni načelo morale dodano uradni listi načel vojskovanja VB" (Navy History 1998: L. Hart).

Zanimiv pa je zaključek Glena, ki pravi, da slednjič tako Fuller kot Hart prideta z eno listo osnovnih načel bojevanja (Principles of War):

(1) Cilj delovanja, (2) Koncentracija superiornih sil, ki zahtevajo striktno ekonomijo v silah določenih za sekundarno nalogo; (3) Ofenzivno delovanje, čeprav je lahko defenzivno delovanje začasno privzeto; (4) Enotnost napora (doda Hart); (5) Presenečenje; (6) Varnost; (7) Preprosti in neposredni načrti (Glenn 1998).

Njegov prispevek načelom vojskovanja je precej manjši kot njegova spoznanja s področja izvajanja združenih taktičnih operacij pehote, letalstva in oklepnih enot, ki jo bolje poznamo pod imenom "blitzkrieg". Vendar pa je zaupanje v koncept osnovnih načel vojskovanja, ki jih niso v njenem bistvu spremenile niti nove okoliščine, ki izhajajo iz uporabe novih orožji, tisti dejavnik, ki ga trdno povezuje z razvojem osnovnih načel vojskovanja.

9.3 Ameriški pogled

V ZDA pa so že 1921 (eno letom po uvedbi Fullerjevih načel v doktrino kopenske vojskeVB) v svojo doktrino vključili rahlo modificirano britansko verzijo. Načelo koncentracije so zamenjali z načelom množičnosti (mass) in dodali načelo preprostost (TR 10-5 1921: 1-2).

Leta 1923 pa so v priročniku kopenske vojske v odstavkih od 378 do 386 pojasnili naslednja načela: (1) Glavni cilj vseh vojaških operacij je z bojem uničiti sovražnikove oborožene sile, (2) Koncentracija superiornih sil, na tleh in v zraku, v odločilnem trenutku in prostoru, ustvari osnovne pogoje za zmago in predstavlja najboljši dokaz superiornega vodenja, (3) Odločilni rezultati se dosežejo le z ofenzivnim delovanjem. Poveljnik lahko izvaja pobudo samo preko ofenzivnega delovanja...defenzivno delovanje je dopustno le z namenom gospodarne uporabe sil na mestu, kjer se ne odvija odločilno dogajanje...(4) Številčna inferiornost še ne zahteva defenzivnega delovanja...(5) Vsa bojna delovanja morajo temeljiti na presenečenju. Presenečenje vpliva na moralo in materialno nepripravljenost nasprotnika...Načelo presenečenja se nanaša tako na ravnanje z ognjem kot na premikanje...(6) Nujnost varovanja pred presenečenjem zahteva zadostno mero varnostnih mer in pripravljenosti...(7) Učinek presenečenja mora biti podprt z ognjeno superiornostjo (8) Potreba po koncentraciji...zahteva striktno gospodarne uporabe sekundarnih sil...(9) Naloga podrejeni enoti ne sme vsebovati zapletenih manevrov. Preprosti in neposredni načrti ter metode najbolj sovpadajo s potrebo po praktičnosti v vojni (Field Service Regulations, United States Army 1923).

Leta 1927 je vojska ZDA spet rahlo modificirala svojo listo načel tako, da načelu premičnosti dodajo še ogenj in se glasi: premičnost in ogenj. Načeli preprostosti in varnosti pa zamenjata mesti na listi, tako da načelo preprostosti pridobi eno mesto na pomembnostni listi. Ta lista zdrži vse do leta 1949 (Bundell v Alger 2000: 244).

9.4 Mao Zedong (1893–1976)

Mao Zedong se je rodil v kmečki družini v centralni Kitajski. Po končanem šolanju iz vojaške zgodovine je postal knjižničar na Pekinški univerzi, kjer se je seznanil tudi z deli Marxa in Engelsa. Leta 1921 je bil eden od pobudnikov ustanovitve komunistične partije. Leta 1931 s podporo Rusov (Sovjetov) v odročnem delu Kitajske ustanovi sovjetsko

republiko. Ker so vladne sile "pregazile" to republiko, vodi svoje privrženke na dolgem pohodu k novi bazi na severozahodu Kitajske, potem pa stopi v zavezništvo s Čang Kajškom proti japonskim zavojevalcem. Po predaji Japoncev se obrne proti Čangkajšku in do 1949 doseže popolno kontrolo nad celinsko Kitajsko in proglasi Ljudsko republiko Kitajsko in ostane na oblasti do svoje smrti (Hart 1985: 217).

Prispevek k razvoju splošnih načel vojskovanja

V "Izbranih delih" se na več mestih loti osnovnih načel vojskovanja, ki pa jih ponekod enači z osnovnimi pravili, spet drugje z osnovnimi pravili ali celo zakoni. V poglavju "Zakoni vojne podlegajo razvoju" po svoje razvija že poznano misel, da zakoni vojne niso večni. Tako pravi: Razlike v situacijah, v katerih se vodijo vojne, prinašajo tudi razliko v zakonih vojne, ti pa se menjajo glede na čas, prostor in karakter vojne. Če govorimo o pogoju, kot je čas, vidimo, da se s časom spreminjajo tako vojna kot tudi zakoni vodenja vojne. Vsaka zgodovinska etapa ima svoje posebnosti, tako imajo tudi zakoni vojne v vsaki od teh etap svoje posebnosti. Ne morejo se mehanično prenašati iz ene etape v drugo. Če govorimo o karakterju vojne, vidimo, da imata tako revolucionarna kot kontrarevolucionarna vojna svoje posebnosti in zaradi tega imajo svoje posebnosti tudi zakoni vojne, ki se prav tako ne morejo mehanično prenašati z ene vojne z enim karakterjem na drugo z drugim karakterjem. Če govorimo o mestu, kjer se vojna odvija, potem ima vsaka država, vsaka nacija, še posebej velika država in velika nacija, svoje posebnosti in zaradi teh imajo svoje značilnosti tudi zakoni...Nič ni nespremenljivega (Mao Zedong 1957: 156-159).

Kot osnovno načelo vojne navaja načelo varovanja svojih in uničevanje nasprotnikovih sil, vsa ostala načela vojnega delovanja izhajajo iz tega, da je potrebno na vse mogoče načine varovati svoje sile in uničevati sovražnikove sile. V revolucionarni vojni je to načelo neposredno vezano na osnovno politično načelo vojne, to je izgon japonskih imperialistov in izgradnja neodvisne svobodne in srečne Kitajske. V vojnem planu to pomeni z vojaško silo obraniti domovino in izgnati japonske bandite. Za dosego tega cilja pa mora po eni strani vojska na vse načine težiti k obvarovanju lastnih sil, po drugi strani pa mora na vse možne načine uničevati sovražnikove sile. Zatem se sprašuje, zakaj se ljudje v vojni bijejo s takšno herojsko samopožrtvovalnostjo, kajti v vsaki vojni se zmaga plača z žrtvami, včasih celo z ogromnimi žrtvami. Po njegovem pa to ni v nasprotju z osnovnim načelom. Žrtvovanje in varovanje sta sicer nasprotji, vendar se med seboj pogojujeta, kajti žrtve niso potrebne le za uničevanje sovražnikovih sil, pač pa tudi za čuvanje lastnih. To delno in začasno odstopanje

od načela (njihovo žrtvovanje, z drugimi besedami – plačevanje zmage) je potrebno prav zaradi obvarovanja lastnih sil.

Iz tega osnovnega načela pa izhaja cel niz načel za izvajanje bojnih delovanj, začnši s pehotnimi borbenimi pravili pa vse do "zakonov" strategije. Vsi ti so prežeti z duhom tega osnovnega načela. Vsa načela bojnega usposabljanja, zakoni taktike, operativne veščine in strategije morajo zagotoviti uresničenje osnovnega načela, ki je temelj za izvedbo osnovne naloge, katere rešitev pa se sestoji v rešitvi naslednjih šest vsebin: (1) iniciativnega, elastičnega in planskega izvajanja ofenzivnih (napadalnih) akcij v obrambni vojni, hitrih delovanj v dolgotrajni vojni ter bitk in bojov na zunanjih operativnih smereh..., (2) sodelovanja z operacijami regularne vojske, (3) organiziranja odpornih baz, (4) strateške obrambe in ofenzive, (5) razvoja partizanske vojne na smeri manevrskega delovanja regularne vojske, (6) pravih odnosov v poveljevanju. Nadalje se ukvarja z vprašanji koncentracije, za katero pravi, da ostaja vedno eno od načel borbenega delovanja, pobude, elastičnosti in planskega načrtovanja (Mao Zedong 1957: 360-368).

John Alger pa prispevek Mao Zedonga k razvoju načel vojskovanja vidi nekoliko drugače. Maova osnovna načela vojskovanja vidi v listi šestih problemov, s katerimi se ubada strategija, ki jih je podal, ko je leta 1936 na Akademiji Rdeče armade razpravljal o zakonih revolucionarne vojne. Vsak od njih zajema razmerja, ki bi se je moral zavedati vsak poveljnik, v njih pa je malo podobnosti s koncepti, ki se pojavljajo v spiskih načel zahodnega sveta. Ta načela pa so naslednja: (1) pravilno upoštevanje odnosa med sovražnikom in nami, (2) pravilno upoštevanje odnosov med različnimi kampanjami ali med različnimi etapami operacij, (3) pravih upoštevanja tistih dejavnikov, ki so odločilnega pomena, (4) pravih upoštevanja posebnih značilnosti, ki so vsebovani v splošni situaciji, (5) pravih upoštevanja odnosov med čelom in začeljem, (6) pravih upoštevanja razlik kot tudi povezav med izgubami in dopolnitvami, med bojevanjem in počivanjem, med koncentracijo in razpršitvijo, med zakritjem in izpostavljenostjo, med glavnim in pomožnim napadom...med centraliziranim in decentraliziranim poveljevanjem..., med našimi in prijateljskimi silami, med višjimi in nižjimi enotami..., med kadri in čini (Alger 2000: 158 in 248).

Na spletni strani univerze zračnih sil ZDA (Maxwell-Gunter Air University) pa ugotavljajo, da je Mao razvil svojo listo desetih načel (vendar je ne navajajo in se nanjo tudi ne sklicujejo),

ki pa so sčasoma evoluirala v naslednji seznam načel kitajske armade: (1) načelo cilja, (2) načelo mobilne koncentracije, (3) načelo uničenja, (4) načelo bojevanja v premiku, (5) načelo ofenzivnosti, (6) načelo napada s presenečenjem, (7) načelo neprekinjenega delovanja, (8) načelo avtonomije, (9) načelo enotnosti in (10) načelo vojaškega duha (Air & Space Power Journal 2001: Mao), ki pa se bistveno bolj skladajo z zahodnimi načeli kot tudi z njegovimi pogledi na načela, ki sem jih povzel iz "Izbranih del".

Mao je sicer razvijal neka načela, ki niso eksplicitno prisotna v "zahodnem" korpusu osnovnih načel, vendar je kljub enormnemu vplivu, ki ga je imel na kitajsko armado, le-ta končno prišla z naborom načel, ki se v bistvu ne razlikujejo od že poznanih ameriških, britanskih ali ruskih. Posebno mesto na tem področju pa si zasluži predvsem zaradi ugotovitvi, da večina do sedaj "zakoreninjenih" osnovnih načel lahko najde svojo aplikacijo tudi v gverilskem vojskovanju. Ko se opira na nekatera splošna pravila vojskovanja, hkrati ugotavlja, da so nekatera od teh smiselna le v določenem času in ob določenih pogojih. Skrivnost uspeha kreativnega vojaškega genija leži v ugotovitvi, kdaj slediti določenim pravilom in kdaj jih opustiti. Novo ni niti njegovo razmišljanje, da orožje ne odloča o izidu vojne. To sta še posebej poudarjala Clausewitz in Jomini, predvsem slednji. Mao pravi, da je orožje sicer pomemben faktor v vojni, ne pa odločujoči, kajti vojaško ekonomska moč temelji na ljudeh, ki jo vodijo in vojujejo (Handel 1986: 6 in 9). Za nekatere je morda presenetljivo, da njegove ugotovitve izhajajo bolj iz teoretskih izhodišča Jominija in Clausewitza kot naukov konfucionizma ali Sun Tsuja. Po drugi strani pa ta ugotovitev govori v prid vsaj delni univerzalnosti načel, še posebej, če sprejmemo tezo, da sta predvsem Sun Tu in Clausewitz prišla do podobnih ugotovitev oziroma konceptov teorije vojskovanja, kot to poudarja Handel v svojem delu *Masters of War*. Če tega ne sprejmemo, pa si prisotnost idej in konceptov Jominija in Clausewitza v kitajski vojaški miselnosti oziroma teoriji lahko razložimo predvsem kot posledico vdora prevlade zahodnega sveta v tem časovnem obdobju.

10. PO DRUGI SVETOVNI VOJNI DO SEDANJOSTI

Same vojne navadno niso čas za razvijanje vojaške teorije. Navadno je vse podrejeno praktiki in pragmatizmu. Tako je bilo tudi v drugi svetovni vojni, vojni z najhujšimi žrtvami in družbeno političnimi in gospodarskimi posledicami v vsej človeški zgodovini.

Za vojne teoretike pa so vojne priložnost, da preverijo stare teorije, jih ovržejo ali potrdijo in oplemenitijo z zadnjimi spoznanji.

Pod neposrednim vplivom druge svetovne vojne je svojo listo načel podal tudi britanski general Bernard L. Montgomery, ki je v članku "The Principles of Modern War" v reviji "High Command in War" leta 1945 izdelal listo osmih osnovnih načel: (1) zračna moč, (2) administracija, (3) iniciativa, (4) morala, (5) presenečenje, (6) koncentracija, (7) sodelovanje in (8) preprostost (Montgomery v Alger 2000: 253).

Kot vidimo, je ustaljenim načelom odvzel načelo cilja in ga zamenjal z načelom zračne moči (premoči). Še posebej je presenetljivo, da je načelo, ki se nahaja na vrhu liste in ki je osnovna vez med politiko in vojsko, odstranil in ga zamenjal s povsem novim. Če pa zadevo pogledamo s stališča njegovih vojnih izkušenj, to niti ni presenetljivo. Odločitve o ciljih vojne so sprejete na podlagi domnev (navadno politikov), domneve pa neposredno pogojujejo izvedljivost. Lep primer je napad Nemčije na Sovjetsko zvezo l. 1941. Izvedljivost celotne operacije je temeljila na domnevi, da je potrebno Stalinov režim le močno zamajati z odločilnim udarcem in celotna "hiša" se bo sesula. Zatorej je nesmiselno postaviti za glavno načelo nekaj, kar nima trde osnove, kar domneva vsekakor je, sicer bi bila dejstvo. Montgomery je občutil, da mu zmago prinašata premoč v zraku in dobra logistična podpora, cilji, ki so bili pogosto določeni po politični liniji ali/in kot rezultat rivalstva med različnimi akterji, pa so pogosto presegali možnost vplivanja.

Sicer pa sta največjo pozornost načelom vojskovanja namenili prav obe velesili, v katerih se je tudi najbolj razvijala vojaškoteoretična misel. Ti dve državi sta tudi najbolj vplivali na razvoj vojaške teoretične miselnosti v državah, s katerimi sta bili povezani v različnih vojaško-političnih zvezah. Zato bom v nadaljevanju predstavil razvoj načel vojskovanja v ZDA in Sovjetski zvezi oziroma Ruski federaciji, na kratko pa bom prikazal še načela Velike Britanije, NATA in Japonske.

10.1 ZDA

10.1.1 Kopenska vojska

Osnove za uspešno izvajanje vojaških operacij kopenske vojske ZDA najdemo v njenih doktrinarnih osnovah: načelih bojevanja in načelih vojaških operacij. Kot glavni priročnik, ki opredeljuje doktrinarne osnove, pa so do leta 2001 uporabljali Priročnik kopenske vojske FM

100-5 Operations, ki je bil revidiran v letih 1949, 1954, 1962, 1968, 1978, 1982 in 1993 (Combined Arms Research Library Digital Library 2001), načela vojskovanja (Principles of War) pa so dobila današnjo obliko in vrstni red v priročniku iz leta 1962. Priročnik iz leta 1993 tako opredeljuje naslednja načela vojskovanja (Principles of war):

- (1) **Cilj delovanja (objective):** Vsako vojaško operacijo je potrebno usmeriti proti jasno določenemu končnemu in dosegljivemu cilju.
- (2) **Ofenzivnost:** Dobiti, zadržati in izrabiti iniciativo.
- (3) **Množičnost oziroma koncentracija (Mass):** Koncentracija učinkov bojne moči na odločilnem mestu in času.
- (4) **Ekonomičnost (gospodarnost) uporabe sile:** Uporabiti vsa razpoložljiva sredstva na najbolj učinkovit način: alocirati minimalno potrebne sile za potrebe sekundarnih ciljev.
- (5) **Manever:** Postaviti nasprotnika v neugoden položaj s prožno aplikacijo bojne moči.
- (6) **Enotnost poveljevanja:** Za vsak cilj je potrebno imeti enotnost poveljevanje in enotnost napora.
- (7) **Varnost:** Nikoli nasprotniku dovoliti, da pridobi nepričakovano prednost;
- (8) **Presenečenje:** Udariti nasprotnika na kraju, ob času in na način, na katerega je nepripravljen.
- (9) **Preprostost:** Pripraviti jasen, enostaven in jedrnat načrt, da se zagotovi njegovo celotno razumevanje.

Omenjeni priročnik prav tako opredeli "načela" vojaških operacij (The Tenets of Army Operations), ki so:

(1) pobuda (iniciativnost) – pri izvajanju vseh operacij postaviti ali spremeniti pogoje bitke z aktivnim delovanjem, ki vsebuje ofenzivni duh (2) **"spretnost"** (agility) – je sposobnost reagirati hitreje od nasprotnika in je prvi pogoj za pridobitev in ohranjanje pobude, (3) **globina** – pomeni podaljšanje operacij v času, prostoru, virih in namenu, (4) **sinhronizacija** - pomeni urediti aktivnosti v času in prostoru, da se zagotovi koncentracijo na mestu odločitve, (5) in **mnogostranost** (versatility) – pomeni sposobnost enot, da se uspešno soočijo z različnimi zahtevami v nalogah.

Poleg "načel vojskovanja" in načel operacij" so podana tudi "načela v operacijah, ki so drugačne od vojne" (Operations Other Than War), in sicer:

(1) končni cilj, ki ostaja isti kot pri pravilih vojskovanja, (2) enotnost napora, ki zamenjuje enotnost poveljevanja, (3) legitimnost, ki označuje upravičenost delovanja, (4) stanovitnost oziroma vztrajnost v dolgotrajnih operacijah, da bi dosegli strateške cilje, (5) omejevanje, ki se veže na preudarno uporabo vojaških zmogljivosti (sile), in (6) varnost.

(FM 100-5 Operations 1993: iv-vii)

Med taktična načela bi lahko prišteli tudi "značilnosti napadnega delovanja", ki so presenečenje, koncentracija, tempo in smelost (pogum), ter "značilnosti obrambnega delovanja", kot so priprave, varnost, motenje ter množičnost in koncentracija.

10.1.2 Revizija načel kopenske vojske ZDA

Za leto 1998 je bila predvidena revizija načel bojevanja, ki so vsebovana v priročniku " FM 100-5 Operations " iz leta 1993. V razpravi o ustreznosti načel bojevanja sta bili glavni temi sprememba vojaške tehnologije in njen vpliv na izvajanje operacij, ter sprememba narave operacij in spremembe, ki iz tega izhajajo. Revizija je predvidevala združenje dveh list načel bojevanja ("Principles of War" in "Principles of the Operations Other than War") v eno samo "Principles of Operations" ter popravek načel, da bi le-ti izkazovali kar se da aktualno stanje. Predlagana je bila lista 11 načel, ki se od načel bojevanja "Principles of War" razlikuje v tem, da sta bili dodani načeli (10) **morale**, ki se nanaša na lastno in nasprotnikovo voljo do bojevanja, in (11) **izraba situacije**, ki se nanaša na izkoriščanje priložnosti, ki se ponudijo v boju. Načeli masovnost "mass" in enotnost poveljevanja (unity of command) pa sta bili spremenjeni v načeli **masovnost učinkov** "mass the effects" in **enotnosti napora** "unity of effort" (Glenn 1998). Do revizije pa je prišlo šele leta 2001, ko FM 100-5 zamenja FM 3-0 Operations, ki le ponovi devet poznanih načel vojskovanja iz prejšnjega priročnika, in v četrtem poglavju doda: Devet načel vojskovanja zagotavlja splošen vodnik za izvajanje vojn in operacij drugačnih kot vojna (operations other than war) na strateški, operativni in taktični ravni. Načela so trajna (večna) podlaga vojaške doktrine. Kopenska vojska ZDA (US Army) je izdala originalna načela vojskovanja po prvi svetovni vojni, vendar so v splošnem vzdržala test analiziranja, eksperimentiranja in prakse. Načela vojskovanja niso nek kontrolni seznam. Ne aplicirajo se na enak način v vsaki situaciji. Bolj kot to načela povzemajo značilnosti uspešnih vojaških operacij. Njihova največja vrednost leži v pomenu le-teh za usposabljanje vojaških profesionalcev. Če se jih uporablja pri proučevanju bitk, operacij in kampanij, so načela lahko izredno koristno orodje za analizo (FM 3.0 1998/2001 Operations: app. B).

Poleg kopenske vojske načela vojskovanja najdemo tudi v priročnikih drugih zvrsti vojske ZDA. Odstopanja od zgoraj navedenih načel pa so še največja pri marincih. Pri njih govorijo o enajstih komponentah taktike, ki so v bistvu ponovitev devetih načel bojevanja, kot jih pozna kopenska vojska, dodajo pa še (10) vzdrževanje morale, ki vsebuje skrb za vojakovo dobrobit, pojasnjevanje pomembnosti izvedbe naloge in gradnjo zaupanja v poveljujoče. Vse to dviguje moralo, ki posredno generira boljšo disciplino in s tem zvišuje možnost uspeha, ter (11) administriranje, ki se nanaša na uspešno in razumno organiziranje, komuniciranje ter oskrbovanje in podporo (Molossian Naval Academy 2001).

Poleg omenjenih "enajstih komponent taktike", kot jih imenujejo sami, lahko v taktičnem priročniku marincev najdemo še šest taktičnih konceptov: (1) **izvršiti odločitev**: cilj taktike je doseči vojaški uspeh skozi odločitve v bitkah. Najpomembnejše pri tem načelu je to, da se pride do razumljive in pravočasne odločitve, (2) **pridobiti prednost**: pridobivanje prednosti nad nasprotnikom z izkoriščanjem vsakega aspekta situacije (s presenečenjem, ukanami, izkoriščanjem terena, vremena.....) in ne le s surovo močjo, (3) **biti hitrejši**: pri tem načelu gre predvsem za to, da se reagira oziroma manevrira hitreje od nasprotnika. Hitrost je pojmovana kot "orožje", ki ga dosežemo s superiorno tehnologijo, hitrejšim odločanjem, preprostostjo, decentralizacijo..., (4) **prilagoditi se**: je neposredno povezano s hitrostjo in pomeni hitreje se prilagajati od nasprotnika, pogoj pa je predvidevanje. Poleg predvidevanja vsebuje improvizacijo, fleksibilno načrtovanje in decentralizacijo, (5) **sodelovanje**: vsebuje enega najpomembnejših dejavnikov človeškega delovanja, to je harmonizacije naporov in se izvaja preko nadzora, razumevanja in discipline in (6) **izkoristiti uspeh**: gre za dejstvo, da v praksi ni dovolj pridobiti prednost nad nasprotnikom, da bi se ta vdal, zato je potrebno izkoristiti priložnosti, ki se ponudijo za uničenje oziroma pokoritev nasprotnika. Doseže se preko graditve prednosti v boju, konsolidacije, izkoriščanja uspeha, preganjanja, uporabe rezerve in uničenja (strtja) nasprotnika.

Taktični priročnik pa pravi tudi tole: V boju je cilj seveda zmaga, ki včasih zahteva popolno uničenje nasprotnika, včasih pa je dovolj, če se uniči nasprotnikovo voljo po bojevanju (FMFM 1-3 1991: 77).

10.2 Velika Britanija

Velika Britanija je po prvi svetovni vojni vodila glede ukvarjanja z razvojem načel vojskovanja. Videli smo, da so Američani povzemali britanske koncepte in ne obratno, vendar

pa se je s spremembo težišča vojaške in politične moči tudi to spremenilo. Velika Britanija še vedno vztraja pri konceptih, izraženih v Fullerjevih načelih, kar ni nič narobe, saj iz njih izhajajo tudi Američani, do razlik pa prihaja predvsem pri uporabi načel kot analitičnega orodja in stalnega preverjanja aktualnosti le-teh, v čemer nedvomno prednjačijo Američani. Vsekakor pa tudi pri Britancih načela zavzemajo pomembno mesto v vojaško teoretični osnovi, katerih aktualnost se še vedno preverja in spreminja v skladu z zaznavami in potrebami. Tako je na primer Velika Britanija v listo osnovnih načel vključila: (1) izbor in vzdrževanje cilja delovanja, (2) ofenzivno delovanje, (3) koncentracija sile, (4) gospodarna uporabe sile, (5) prilagodljivost, (6) sodelovanje, (7) varnost, (8) presenečenje, (9) vzdrževanje morale (JFSC PUB 1 2000: app. D1), pred kratkim pa je bila dodana še (10) vzdržljivost (sustainment) (Frost: 36), ki je sicer obstajalo že prej kot načelo administracije in govori o zadostitvi logističnih potreb za izvajanje operacij.

10.3 NATO

Tudi NATO ima svoja načela vojskovanja, ki pa imajo značilen pečat zavezniškega sodelovanja. Tako lahko najdemo v taktični doktrini NATA ATP 35B petnajst osnovnih taktičnih načel oziroma osnov taktike, in sicer: (1) človeški dejavnik, ki zajema vodenje, moralo, iniciativo in fleksibilnost, (2) izbor in vzdrževanje zastavljenega cilja, (3) svoboda delovanja, (4) koncentracija naporov, (5) gospodarnost uporabe sil, (6) mobilnost, (7) manever, (8) presenečenje, (9) obveščevalno dejavnost, (10) preprostost, (11) vzdrževanje sile, (12) fleksibilnost, (13) sodelovanje, (14) logistično zagotovitev delovanja ter (15) varnost in zavarovanje. Poleg osnovnih načel pa med drugimi navaja še "Načela logističnega načrtovanja" (koordinacija taktičnih operacij in stalno ocenjevanje potreb, predvidevanje, preprostost, neprekinjenost, odločen nadzor in fleksibilnost), "Načela ofenzivnih operacij" (zagotavljanje obveščevalnih podatkov, pogum oziroma smelost, presenečenje, koncentracija, hitrost in vzdrževanje momenta, nadzor, manever, ustrezna izraba terena, bojna moč) in "Načela defenzivnih operacij" (izbor zemljišča, zagotavljanje obveščevalnih podatkov, globina, medsebojno podpiranje, koncentracija bojne moči, manever, ognjena moč, elektronsko bojevanje, kohezija, ofenzivno delovanje, rezerva, izigravanje nasprotnika oz. prevara) (Land Force Tactical Doctrine ATP-35(B) 1992).

Da ima NATO povsem svoj seznam načel, verjetno izhaja iz tega, da se tudi v tem segmentu kaže enakovrednost zaveznic in njihovih prispevkov pri ključnih vojaških vprašanjih, vendar

pa načela NATA izhajajo bolj iz pragmatizma, ki temelji na sodelovanju kot pa iz vojaško teoretične misli. Ne smemo pa pozabiti, da ne govori o splošnih načelih vojskovanja pač pa le o taktičnih, logističnih..., vendar, kot smo že rekli, le ta predstavljajo temelj osnovnim načelom vojskovanja.

10.4 Japonska

Če želimo preveriti tezo o univerzalnosti načel vojskovanja, bi bilo na tem mestu dobro proučiti še japonski pogled na načela vojskovanja. Ker v njihovi, meni poznani, doktrini nisem zasledil načel vojskovanja, sem po dolgem iskanju zasledil angleški prevod dela "Predstavitev načel vojskovanja" (Angl. An Introduction to the Principles of War) iz leta 1969, ki je še vedno zahtevano branje za vse japonske kopenske oficirje. To je eden od osnovnih tekstov, ki jih potrebuje japonski oficir pri pripravah za vstop v zelo kompetativno poveljniško štabno šolo. Kot pravi prevajalec dela dr. Joseph West, le-to daje živo sliko umetnosti vojskovanja, glavni razlog za kvaliteto pa leži v aplikaciji načel pri analizi dobljenih in izgubljenih bitk.

Največja težava dela je v tem, da sicer ves čas govori o načelih vojskovanja (principles of war), pri tem pa jih, razen enega, ne loči po pomembnosti. Organiziranost in vsebina dela močno spominjata na Jominijev "Precis". Glavna razlika pa se izraža v ugotovitvi, da načela niso večna. Sicer pa najdemo v delu več podobnosti kot razlik. Najbolj vidna podobnost se kaže v pomenu, ki jo ima pravilna aplikacija načel pri zagotovitvi zmage. Načela vojskovanja so definirana kot osnovna načela bojevanja, ki so se izoblikovala z namenom zagotovitve zmage oziroma so teorije, ki so se dialektično oblikovale iz zbranih sklepanj in potrdilnih dokazov in ki jih je potrdil čas. Podobnost se kaže tudi v enem glavnem načelu. Kot glavno načelo vojskovanja se navaja (1) načelo, da superiornost zmaguje in inferiornost vodi v poraz. To "načelo" pa je tako splošno, da nam v bistvu nič ne pove, razen da močnejši zmaga in šibkejši izgubi. V nadaljevanju pa podaja kvalitete, na podlagi katerih se lahko doseže relativno premoč; te so pospremljene s posameznimi načeli, kot na primer: (2) načeli središčnosti in (3) ekscentričnosti, s katerimi se zopet razlaga "Jominijeve" notranje in zunanje linije komunikacij. Poleg teh zasledimo še načela (Principles of War) (4) postopnosti, (5) nasprotno uporabe momenta, ki izvira iz juda, kjer se nasprotnika premaga na način, da se nasprotnikovo bojno moč obrne zoper njega samega, (6) načelo prevare, (7) načelo presenečenja, (8) načelo napadalnosti, (9) načela bojne moči, kot so načela

koncentracije, disperzije, delovanja in nedelovanja, (10) načelo fleksibilnosti, (11) načelo usklajenosti delovanja v času in prostoru, (12) načelo diverzije in protidiverzije in (13) načelo delovanja na posebnem terenu, kar ni nič drugega kot že Sun Tsujevo načelo izrabe terena. Da pa bi bila zadeva še nekoliko bolj konfuzna, se v delu ves čas omenja devet načel vojskovanja, iz katerih se izpostavijo načela koncentracije in varnosti (zavarovanja). Za ta pa lahko le predpostavljam, da izvirajo oziroma predstavljajo, listo devetih načel vojskovanja ZDA (Kaoru 1969).

10.5 Sovjetska zveza in Ruska federacija

Alger ugotavlja, da je vojaška teorija v Sovjetski zvezi med drugo svetovno vojno pričela povzemati koncepte, ki so bili razvidni v listah načel ZDA in VB, čeprav obstaja utemeljen dvom da bi se pri njih tudi zgledovali. Do umestitve osnovnih načel v njihovo vojaško vedo/teorijo je prišlo verjetno zaradi potreb, ki jih narekuje potreba po hierarhičnosti pravil in prav osnovna načela so na najvišjem mestu, čeprav je pogled nanje nekoliko drugačen, saj nabor in pomembnost le-teh določa doktrina in ne obratno.

Prav tako kot v ZDA so tudi v bivši Sovjetski izhajali iz dveh prominentnih vojaških teoretikov 19. stoletja, Clausewitzja in Jominija, ki sta med drugim službovala tudi pri ruskem carju. Na razvoj načel bojevanja pa sta vplivali še (1) državljanska vojna, ki je potekala v okviru socialistične revolucije in (2) povečano vojaško sodelovanje Nemčije in Sovjetske zveze med dvema svetovnima vojnama, ko je bila slednja izolirana s strani zahodnega sveta.

10.5.1 Stalni operativni dejavniki

Kot ameriški so tudi sovjetski vojaški teoretiki nadgrajevali svoja načela bojevanja. V zgodnjih 40-ih letih je sovjetska vojaška doktrina poudarjala "stalne operativne dejavnike", za katere je bilo rečeno, da odločajo o načinu vodenja in izhodu (rezultatu) vojne. V nasprotju s stalnimi operativnimi dejavniki pa so obstajali tudi začasni operativni dejavniki, ki so bili lahko posebnega pomena za določeno etapo vojne. Najpomembnejši začasni dejavnik je bilo presenečenje. Stalni operativni dejavniki so bili, s strani Stalina, kodificirani šele leta 1942 (stabilnost zaledja, morala armade, velikost in kvaliteta divizij, oborožitev, organizacijske spretnosti poveljnikov), vendar je bila sama ideja prisotna že veliko prej. Leta 1957 so "stalne operativne dejavnike" zamenjali rahlo spremenjeni "osnovni dejavniki" (ekonomska in

materialna baza zaledja, morala armade, količina in kvaliteta bojne tehnologije, sposobnost vojaka) (Alger 2000: 156).

10.5.2 Načela vojaške umetnosti

V poznih 60-ih in 70-ih letih 20. st. so z novo doktrino navedene dejavnike zamenjala "načela vojaške umetnosti", ki so bila v času vrhunca naslednja:

- (1) **Stalna pripravljenost** za izvedbo naloge pred vojno in v njej;
- (2) **Iniciativa** z uporabo presenečenja, odločnosti, agresivnosti in improvizacije.
Poudarek je na izvedbi naloge ne glede na težave;
- (3) **Uporaba vseh razpoložljivih zmožnosti;**
- (4) **Kooperacija** med glavnimi enotami oboroženih sil;
- (5) **Koncentracija** glavnih sil na odločilni smeri in času;
- (6) **Globina** – uničenje nasprotnika po celotni njegovi globini;
- (7) **Morala** – uporaba političnih in psiholoških dejavnikov, da se demoralizira nasprotnika in zlomi njegovo voljo po upiranju;
- (8) **Poslušnost** – brezpogojno izvrševanje ukazov. Za poveljnike se pričakuje detaljno neposredno nadzorstvo izvedbe;
- (9) **Stanovitnost** – podrejeni poveljniki morajo naloge izvajati v skladu z duhom načrta.
- (10) **Varnost** – je tu vzeta v obveščevalen in protiobveščevalnem smislu;
- (11) **Logistika** – zajema obnovitev materialnih in človeških rezerv.

(Baxter 1986: 18-19)

10.5.3 Vasilij Savkin

Svojo listo načel, ki pa ni bila del uradne sovjetske doktrine, je izdelal tudi polkovnik Vasilij Savkin, član Vojaške akademije Frunze. Njegova lista je bila sestavljena iz naslednjih načel:

- (1) mobilnost in visok tempo vojaških operacij, (2) koncentracija glavnega napora in kreacija superiornosti sil in sredstev nad nasprotnikom na odločilnem mestu in času, (3) presenečenje, (4) bojna aktivnost, (5) ohranitev bojne aktivnosti lastnih sil, (6) skladnost ciljev in načrtov glede na aktualno situacijo, (7) koordinacija.

Po njegovem so to najbolj pomembna načela, potek vojne pa lahko formulira nova načela (Alger 2000: 159).

10.5.4 Načela vojskovanja v Ruski federaciji

Ruska federacija je po razpadu Sovjetske zveze revidirala in prestrukturirala načela bojevanja, ki jih povzema priročnik vojske ZDA za Rusko federacijo, ki navaja naslednja načela na operativni in taktični ravni vojskovanja:

a) Načela umetnosti izvajanja operacij

- (1) *premagati nasprotnika z uporabo manevra;*
- (2) *razbitje nasprotnikove kohezije v velikem merilu;*
- (3) *odvzeti nasprotniku sposobnost, da učinkovito reagira na spremembe situacije;*
- (4) *zlomiti organizacijo in nadzor nasprotnikovih velikih formacij (korpusi in večje enote).*

b) Načela izvajanja operacij:

Cilj umetnosti izvajanja operacij je fizično uničenje nasprotnika. Za te potrebe je bilo razvitih več načel: (1) mobilnost, (2) hitrost, (3) iniciativo, (4) fleksibilnost, (5) koncentracijo glavnega napora, (6) presenečenje, (7) informacijsko vojskovanje, (8) vzdrževanje bojne učinkovitosti in (9) učinkovito koordinacijo.

c) Taktična načela:

V sovjetski in sedanji ruski doktrini je taktika podrejena umetnosti izvajanja operacij. Uspeh na operacijski ravni se razume kot ključ do zmage. Tako kot v ZDA tudi pri njih ni presenetljivo, da so načela umetnosti izvajanja operacij podobna taktičnim načelom, ki zajemajo: (1) bojno pripravljenost, (2) agresivnost, (3) odločnost, (4) koordinirani napor, (5) presenečenje, (6) kritje, prikritje in prevaro, (7) koncentracijo glavnega napora, (8) manever, (9) vseobsegajočo podporo, (10) vzdrževanje bojnih zmožnosti in (11) poveljevanje in nadzor.

(ST 100-7 1998 – app. D)

10.5.6 Revizija načel vojskovanja v Ruski federaciji – Vorobjev

Akademik, generalmajor Ivan Vorobjev, doktor vojaških znanosti in profesor na Akademiji vojaških znanosti v Ruski federaciji, pa povzame načela bojevanja nekoliko drugače, in sicer:

(1) Stalna bojna pripravljenost:

To načelo se veže na pripravljenost enot, da se na organiziran način, pravočasno in ustrezno podajo v boj;

(2) Odločno, aktivno in konstantno vodenja bitke:

To načelo predvideva, da se bitka vodi, vse dokler nasprotnik ni popolnoma vržen iz stroja za kar mu je potrebno zadati težke udarce;

(3) Organizacija in vzdrževanje nepretrganega sodelovanja:

Pri tem načelu gre za dejstvo, da je medsebojno razumevanje in delovanje najboljše taktično sredstvo;

(4) Akcije presenečenja in izigravanje nasprotnika (stratagems):

To načelo najlažje predstavimo, če citiramo generala Žukova: "Najbolj pomemben dejavnik, ki odloča, ali bo operacija uspela ali ne, je operativno in taktično presenečenje. Doseže se v glavnem na dva načina, in sicer z izigravanjem nasprotnika ali s hitrim delovanjem (swift action);

(5) Odločna koncentracija navora na primarnem ofenzivnem sektorju v kritičnem trenutku:

Morda ni nobeno drugo načelo preokupiralo poveljnikov in vojaških teoretikov tako močno kot prav to. To lahko vidimo skozi evolucijo poimenovanja načela od "Epaminodijevega" načela, "načela koncentracije", "načela ofenzivnosti", "načela lokalne zmage", "načela številčne premoči", "načela kopičenja sil" do "načela ohranitve navora". Novejše razumevanje načela pa ni toliko v numerični koncentraciji moštva in tehnike kot v njenem kvalitativnem vidiku (uporaba vseh razpoložljivih sredstev);

(6) Spretno manevriranje enot, udarov in ognja:

Nobeno bojevanje se ne izvaja brez manevriranja. Na vseh stopnjah bojevanja se navadno prične z manevrom in z njim tudi konča. Izraba nasprotnikovih šibkih točk nam omogoča ugodnejšo pozicijo za udarec po nasprotniku;

(7) Pravočasna obnovitev bojnih virov:

Narava tega načela se izraža v dejstvu, da v času bojevanja enote utrpijo določene izgube, tako v moštvu kot materialu. Upoštevanje tega načela pomeni, da enote, ki so utrpele večje izgube, zopet vrnemo v boj, in sicer kot cele enote ali kot popolnitev drugih enot s preostalimi viri "uničenih" enot;

(8) Popolna izraba mentalnih in fizičnih naporov:

Morala je bila vedno eden, če ne že najpomembnejši, pa vsaj eden od najpomembnejših, dejavnikov, ki so odločali o uspehu. Maršal Žukov je dejal, da nihče ne more potegniti jasne črte med vlogo (pomembnostjo) orožja in morale enot, vendar pa je brez dvoma v spopadih, kjer so bile sile približno enako močne, zmagala tista, ki je imela močnejšo voljo.

(Vorobjev 2002)

11. VPLIV TEHNOLOGIJE NA NAČELA VOJSKOVANJA

V celotni zgodovini je obstajala težnja po orožju, ki je natančno, ki ima večji domet, ki je bolj mobilno in ima večjo prebojnost. V 20. stoletju smo orožje in tehnologijo pripeljali do prej nepredstavljenih meja, vendar z izjemo nekaterih sistemov, kot ugotavlja O'Connell, je večina sedanjega orožja zelo stara po izvoru. Zahteve namreč ostajajo iste, spreminjajo se le operativna načela uporabe (O'Connell: 6). Tako imajo današnje oklepno-mehanizirane enote svojega predhodnika v konjenici, jurišna puška v loku, artilerija v balistah in katapultih, radijske zveze v kurirjih in slih, prisluškovalne naprave in vohunski sateliti v vohunih in še bi lahko naštevali. Kakšen pa je vpliv teh orožij na načela vojskovanja? Kot sem že navedel, O'Connell pravi, da so se spremenila operativna načela, ne pove pa, katera so ta načela. Če gledamo s stališča osnovnih načel vojskovanja (ki zajemajo tudi operativna načela vojskovanja), vidimo edino večjo spremembo v načelu koncentracije, pa še to le v interpretaciji. Če je Jomini eksplicitno govoril o koncentraciji žive sile, potem danes govorimo o koncentraciji učinkov. Če ne upoštevamo orožja za množično uničevanje, ostajajo načela cilja, napadalnosti (pobude), gospodarnosti uporabe, manevra, enotnosti poveljevanja, varnosti presenečenja in preprostosti ista.

Največje (najhitrejše) spremembe v tehnologiji in oborožitvi pa so se zgodile po drugi svetovni vojni. Za to obdobje pa je še posebej značilna razprava o odnosu spremembe tehnologije do načina vojskovanja. S stališča razvoja načel vojskovanja sta se najbolj omenjali dve zadevi. Prva je pojav jedrske bombe in razvoj orožij za množično uničevanje, druga pa pojav informacijskih tehnologij in njihov vpliv na oborožene sile, bolj znan kot "revolucija v vojaških zadevah" (Revolution in Military Affairs - RMA).

Glasniki RMA poudarjajo in kažejo na pospešeno vključevanje tehnologij računalniške dobe v orožne sestave in v vojaške poveljstvene in nadzorstvene spletke. RMA obljublja večjo vojaško okretnost, točnost in sposobnost, hkrati pa zahteva veliko zmanjšanje sil za financiranje novih tehnologij. Ključno za RMA je zmanjšanje razlik med bojevnikom in nebojevnikom, med častniki in drugimi čini ter med različnimi vejami in rodovi vojske (Moskos 2000).

Pojav jedrskega orožja in drugih orožij za množično uničevanje pa se veže predvsem na sam cilj vojne. Uporaba teh orožij, predvsem jedrskega in biološkega, se nanaša predvsem na

spremembo cilja, ki bi ga s tem orožjem dosegli. Ob pojavu več imetnic jedrskega orožja in ustreznimi sistemi za prenos je smisel tega le še v odvrčanju. Tako je Bernard Brodie, ob pomoči nekaj sodelavcev izdal knjigo z naslovom *Dokončno orožje* (*The Absolute Weapon*), v kateri predvideva, da jedrsko orožje ne le da bo ostalo, pač pa je njegova neprecedenčna rušilnost in nezmožnost učinkovite obrambe razlog, da bi le-to lahko delovalo kot zaviralno pri agresivnem obnašanju. Tako bi glavni razlog vojaškega establišmenta ne bil več zmagovanje v vojnah, pač pa preprečevanje le-teh (O'Connell 1989: 296).

Prav tako zazrt v prihodnost je bil Barry R. Schneider, ki je v prvem poglavju študije "Bojišče prihodnosti" z naslovom "Načela vojskovanja na bojišču prihodnosti" izdelal analizo vplivov sodobne tehnologije na osnovna načela vojskovanja. Z nekaj modifikacijami je potrdil vseh devet osnovnih načel vojskovanja vojske ZDA, dodal pa je štiri načela, ki jih sam imenuje "dodatna osnovna načela vojskovanja zoper sovražnike, ki posedujejo sredstva za množično uničevanje". Tako je dodal (1) načelo simultanih globinskih napadov, (2) načelo logistične podpore, (3) načelo informacijske prevlade in (4) načelo preciznega ciljanja (*targeting*) (Schneider 1995).

Vendar če Schneiderjeve ugotovitve primerjamo z zgodovinsko analizo razvoja orožja, vidimo, da ni odkril nič novega. Zahteve po simultanih globinskih napadih, logistične zagotovitve, informacijske prevlade in preciznega streljanja so obstajale že mnogo prej, nekatera omenjena dodatna načela pa so tudi že našla svoje mesto v listah načel. S tehnologijo se spreminjajo zmožnosti, ne pa sama načela in zahteve, ki iz tega izhajajo.

12. VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN SKLEP

Hipotezo, da osnovna načela bojevanja niso univerzalna, lahko le deloma potrdim. V prid potrditvi hipoteze govori dejstvo, da ni niti enega vojaškega sistema, ki bi imela identično listo načel oziroma, ki bi določena načela enako razlagala, prav tako pa se spreminja tudi nabor načel v istih okoljih v različnih časovnih obdobjih. Potrdilo hipoteze, ki je hkrati tudi eden od razlogov za neuniverzalnost, je različno razumevanje osnovnih načel. V hierarhiji "pravil" so v nekaterih okoljih le-te na samem vrhu, drugje pa jih določa doktrina. Pravzaprav so osnovna načela skoraj vedno del doktrine, vendar v okoljih, kjer so prepričani v univerzalnost načel, stalno spreminjajo definicijo oziroma razlago načel, tako da ta potrjuje aktualnost načel v spremenjenih situacijah. To jim omogoča predvsem ohlapna definicija

posameznih načel. Lep primer je vojska ZDA, v kateri stalno revidirajo listo načel, vendar načela ostajajo več ali manj ista, spreminja pa se njihova razlaga. Na drugem polu se nahaja Rusija, kjer so načela podvržena doktrini, vendar se tudi tam naslanjajo na enake koncepte, ki pa imajo sodobnejši prizvok. Eden takšnih je načelo informacijskega vojskovanja. Čeprav se sliši kot nekaj, kar je le plod sodobne informacijske družbe, pa je potreba po kvalitetnih informacijah obstajala že od pradavnine, elaboriral pa jo je tudi že Sun Tsu. Tu pa smo že pri argumentih, ki govorijo v prid univerzalnosti načel. Če ne že sama načela, pa vsaj koncepte le-teh najdemo praktično v vseh časovnih obdobjih in okoljih. Ne morem si predstavljati argumentov zoper potrebe po določitvi cilja, ki je uresničljiv, po presenečenju, enotnosti npora (poveljevanja) in varnosti. Glede na človekove sposobnosti, čeprav podprte z umetno inteligenco, pa bo razumevanje situacije, za katero je potrebna preprostost, verjetno vedno aktualno. Podobni argumenti veljajo tudi za bojno moralo, prožnost in gospodarnost. Nekoliko bolj diskutabilna pa bi bila načela pobude, manevra in koncentracije. Predvsem slednje se je v nekaterih okoljih že preoblikovalo v koncentracijo učinkov. Čeprav imajo različne države različne liste načel vojskovanja, se nabori razlikujejo predvsem glede prioritet, ki jih v posameznih državah namenjajo določenim načelom. Na primer ZDA v svoji listi načel vojskovanja nimajo zapisanega načela "stalne pripravljenosti", to še ne pomeni, da ga zanikajo kot načelo, pomeni le, da ga niso uvrstili na listo devetih najpomembnejših načel. Iz tega tudi ne moremo sklepati, da so to "načelo" degradirali v "običajno pravilo", saj "pripravljenost na delovanje" lahko najdemo v skoraj vseh doktrinarnih dokumentih. Rečemo lahko le, da je nimajo eksplicitno zapisanega kot načela. Analogno bi lahko trdili za načelo "preprostosti" v bivši Sovjetski zvezi, ki prav tako ni vsebovano v njihovi listi načel bojevanja (Principles of the Art of War). Čeprav naj bi načela narekovala doktrino, pa se večkrat doktrina izraža v listah načel in tu pride do razlik med državami. Vsekakor pa si morajo biti načela in doktrina v s skladju, saj je v nasprotnem primeru nekaj narobe z doktrino ali z načeli.

Časovna dimenzija ima večji vpliv na načela bojevanja, vendar ne toliko, kot bi si kdo mislil. Za primer vzemimo načelo koncentracije. Ko sta o tem načelu pisala Clausewitz in Jomini, je le to dejansko pomenilo koncentrirati sile na določenem prostoru. Z razvojem vojaške tehnologije in oborožitve, ko je zaradi visoke uničevalne sile orožja in povečane detekcije rasla potreba po razpršenosti sil, je načelo evoluiralo v koncentracijo učinkov. Po drugi strani pa nekatera načela persistirajo kljub temu, da je izginil subjekt, na katerega so se nanašale. Lep primer je konjenica, katere številna načela so preživela kot načela oklepni sil, upoštevati pa je potrebno, da se je spremenila forma, ne pa funkcija. Razvoj jedrske oborožitve pa je

časovno univerzalnost postavil pod vprašaj, vendar pa so najbolj razširjena načela zaradi praktične nezmožnosti uporabe tovrstnega orožja v vojni in povečane kompleksnosti izvajanja operacij še vedno tako aktualna in pomembna, kot morda še nikoli v zgodovini.

V celoti pa lahko potrdimo hipotezo, da se temeljna načela vojskovanja praviloma oblikujejo z naknadno analizo preteklih situacij, s predpostavko, da bodo aplikativna tudi v prihodnosti. Glede analize situacije lahko vidimo, da so Sun Tsuju, Napoleonu in Suvorovu kot reference služile lastne izkušnje iz vojskovanja, Vegeciju in Machiavelliju obdobje prosperitete rimskega imperija, Jominiu in Clausewitzu napoleonske vojne, Hartu in Fullerju I. svetovna vojna, načela ZDA in SZ pa so bila revidirana po II. svetovni vojni. Poseben premislek glede načel je bil storjen med hladno vojno ob jedrski grožnji, še vedno pa poteka vrednotenje temeljnih načel v primerih operacij kriznega odzivanja in ob razširjeni uporabi informacijske tehnologije v vojaške namene. V vseh primerih pa se je in se še vedno, predvideva, da bodo načela uporabna tudi v prihodnosti. V preteklosti je svoj ideal našel Machievelli, ki je hotel tiste lastnosti rimljanov, za katere je verjel, da so naredile rimski imperij mogočen, uporabiti v svojem času. Največji premik v razvoju načel vojskovanja pa so nedvomno povzročile napoleonske vojne, tako da so še dolgo po njih, vse do I. svetovne vojne, prevladovali koncepti, ki sta jih zapisala Jomini in Clausewitz. Sicer pa lahko zasledimo "pravilo", da bolj kot so načela splošnejša, lažje "preživijo".

Na načela vojskovanja pa ne smemo gledati kot na nekaj statičnega, kar se ne spreminja, pač pa na nekaj, kar se razvija z nami. Še posebno to velja za sedanost, ko se vloga vojske vse bolj spreminja, ko nove naloge, ki se v preteklosti niso povezovale z vojsko, vse bolj zajemajo spekter vojaškega delovanja. V mislih imam predvsem mirovne operacije, kjer ni cilj popolno uničenje nasprotnika (pogosto to ni niti v vojni), pač pa posredovanje in postavitve temeljev za prosperiteto. V tovrstnih operacijah se izpostavljata predvsem "načeli" legitimnosti in omejene uporabe sile. Čeprav je popolno legitimnost skoraj nemogoče doseči, pa je le-ta potrebna v vseh vojaških operacijah. Omejenost uporabe sile pa se veže na prej omenjeno "načelo" legitimnosti kot tudi na klasično načelo ekonomičnosti. Samo omejevanje uporabe sile ter s tem tudi ekonomičnosti pa je vodilo, ki ni lastno le človeku, pač pa verjetno vsem živalskim vrstam, pomeni pa uporabiti le toliko sile, kot je nujno potrebno za doseg cilja.

Na začetku pa sem izpostavil problem umestitve načel glede na raven vojskovanja. Tako lahko najdemo iste (podobne) nabore načel, ki so poimenovane kot taktične, operativne ali strateške liste načel vojskovanja, kar je tudi logično, saj morajo ista načela veljati na vseh ravneh. Pa vzemimo za primer načelo "cilja". Uresničljivost strateškega cilja je pogojena z uresničljivostjo ciljev na operativnem in taktičnem nivoju. Cilji si sicer niso enaki, vendar se morajo med seboj podpirati in biti tudi izvedljivi. Sicer pa to poudarja načelo "enotnosti napora" (unity of effort). Dejstvo, da pa so za različne ravni vojskovanja zapisana različna načela, pa ni toliko argument neuniverzalnosti načel vojskovanja, kot je naša potreba po sistematizaciji dosežkov in spoznanj, ki so plod stalnega razvoja vojaških ved.

Na koncu pa se moram še enkrat posvetiti terminološkim zadregam v zvezi s pojmi. Načela, ki sem jih v delu pojmoval kot "načela vojskovanja", se v različni literaturi največkrat pojavljajo kot "načela (vodenja) vojn" (Principles of War) ali "načela umetnosti (vodenja) vojn" (Principles of the Art of War). Pri tem se največkrat ne uporablja termin vojskovanje (warfare) pač pa termin vojna (war). Ista načela pa najdemo tudi izven polja vojskovanja in bojevanja. Tako med načeli klasične teorije menedžmenta najdemo tudi naslednja načela: enotnost zapovedi (unity of command), iniciativa (initiative), disciplina (discipline), duh enotnosti (esprit de corps)...(Morgan 1997: 23), ki pa zvenijo precej vojaško, kar niti ni čudno, saj od tam tudi izvirajo. Dejstvo, da se jih lahko "uporabi" izven vojaške sfere, pa jim daje dodatno univerzalnost.

13. VIRI

- Alger, I. John (1982): *The Quest For Victory*. Connecticut: Greenwood Press.
- Answers.Com (2000): *J.F.C. Fuller*. Dostopno na <http://www.answers.com/topic/john-fuller> (28. julij 2006).
- Bassford Christopher (2002): *Clausewitz And His Works*. Dostopno na <http://www.clausewitz.com/CWZHOME/CWZSUMM/CWORKHOL.htm#AShortBiography> (12. januar 2006).
- Baxter, William P (1986): *Soviet AirLand Battle Tactics*. Washington D. C.: Presidio Pr.
- Brodie, Bernard (1968): Strategy. *International Encyclopedia of the Social Sciences* 15, 281-288.

- Camon, H (1796/1815): *Napoleonovi ratovi*. Beograd: Vojnoizdavački zavod JNA "Vojno delo".
- Clausewitz, Carl von (1812): *Principles of War*. Dostopno na http://www.clausewitz.com/CWZHOME/On_War/ONWARTOC.html (10. januar 2006).
- Clausewitz, Carl von (1827/1985): *O vojni*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca socialistične mladine Slovenije.
- Columbia Encyclopædia (2001): *Alexander Suvorov*. Dostopno na <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Suvorov%2c+Aleksandr+Vasilyevich> (22. april 2006).
- Combined Arms Research Library (2001): *Digital Library*. Dostopno na <http://cgsc.cdmhost.com/cdm4/browse.php?CISOROOT=/p4013coll9&CISOSTART=1,21> (23. april 2006).
- Dane, Edmund (1918): *General Foch, a Star Strategist*. Dostopno na http://www.greatwardifferent.com/Great_War/French_Soldier_6/Foch_01.htm (3. april 2006).
- First World War. Com (2001): *Who's Who: Ferdinand Foch*. Dostopno na <http://www.firstworldwar.com/bio/foch.htm> (25. julij 2006).
- FMFM 1-3 (1991): *Tactics*, Washington DC: Department of the Navy, 77.
- FM 100-5 (1993): *Operations*. Washington DC: Headquarters Department of The Army, 2-4-9 in 13-3-4.
- FM 3.0 (1998/2001): *Operations*. Washington DC: Headquarters Department of The Army. Dostopno na <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/3-0/index.html> (3. april 2006).
- Friedman, Georg (2004): *Principles of War Seminar – notes*. Dostopno na www.jhuapl.edu/POW/notes/FriedmanPOW20jul.pdf (10. januar 2007).
- Frost S. Robert (1999): *The Growing Imperative to Adopt "Flexibility" as an American Principle Of War*. Dostopno na http://www.dtic.mil/jointvision/ideas_concepts/principles_of_war_frost.pdf (5. januar 2006).
- Fudge Factor (2003): *Primitive Fudge, The Mommoth hunt*. Dostopno na <http://www.fudgefactor.org/2005/07/primitive-fudge.html> (21. november 2006).

- Fuller, John Frederick Charles (1992): *The Conduct of War*. New York: Da Capo Press, 48-52.
- Fuller, John Frederick Charles (1926-27): *Foundations of the Science of War*. Fort Leavenworth, Kansas: U.S. Army Command and General Staff College Press. Dostopno na <http://www-cgsc.army.mil/carl/resources/csi/fuller2/fuller2.asp> (20. maj 2006).
- Glenn, W Russel (1998): *No More Principles of War?* Dostopno na <http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/98spring/glenn.htm> (13. februar 2006).
- Gusev, S.I. (1958): *Grazhdanskaia vojna i Krasnaia Armia*. Moscow: Voenizdat Publishers, 196.
- Handel, Michael I. (1886): *Masters of war - Classical Strategic Thought*. London: Portland (Oreg.): F. Cass.
- HyperHistory Online (2003): *Frederick the Great*. Dostopno na http://www.hyperhistory.com/online_n2/people_n2/persons6_n2/frederick.html (19. april 2006).
- Liddell Hart, Basil (1985): *Mač i pero*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
- Jomini, Henri: *The Art of War. General and Aid-de-Camp of The Emperor of Russia*. Dostopno na <http://www.gutenberg.org/files/13549/13549-h/13549-h.htm>. (23. januar 2006).
- Kaoru, Aoki (1969): *The Principles of War*. Prevod Joseph West. Dostopno na http://www-cgsc.army.mil/carl/resources/csi/csirp_pwatj/csirp_pwatj.asp (11. avgust 2006).
- Keegan John (2005): *Zgodovina vojskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Land Force Tactical Doctrine, ATP-35(B)). April 1992.
- Lubi, Darko (2005): *Teorija strategije – študijsko gradivo*. Ljubljana.
- Machiavelli (1520): *The Seven Books On The Art of War*. Dostopno na http://www.constitution.org/mac/artofwar_.htm (30. april 2006)
- Mao Tse Tung (1957): *Izbrana dela*. Beograd.
- Mohanty, Deba R. (1984): *State as Permanent Revolution: The Role of Military Principles of Mao- Tse-tung in China's Revolutionary War*. Dostopno na <http://idsa-india.org/an-feb-4.html> (30. julij 2006).
- Molossian Naval Academy (2001): *Basic Tactical Principles*. Dostopno na <http://www.molossia.org/milacademy/tactics.html> (18. november 2006).
- Morgan, Gareth (1997/2004): *Podobe organizacij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Moskos, Charles (2000): *Postmoderna vojska (vojaštvo). Oborožene sile po hladni vojni*. Dostopno na <http://design.fs.unimb.si/objave/skrbinek/POSTMODE.htm> (15. november 2006).
- Navy History (1998): *Lidell Hart*. Dostopno na <http://www.navy.hist.mil/lidell-hart> (18. marec 2007).
- O'Connell, Robert L. (1989): *Of Arms and Men: A History of War, Weapons, and Aggression*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Online Oxford English Dictionary (2002): *Principle*. Dostopno na http://www.askoxford.com/concise_oed/principle?view=uk (5. januar 2006).
- Schneider, Barry R. (1995): *Principles of War for the Battlefield of the Future, Battlefield of the Future*. Dostopno na <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/battle/bftoc.html> (29. julij 2006).
- *Slovar' russkogo iazyka* (1983): Moscow, Russkiy iazyk Publishers, 428.
- Sun Tsu (1998): *Umetnost vojne*. Ljubljana: P. Amalietti.
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika l. t. 1996*: Ljubljana: DZS. Elektronska izdaja.
- ST 100-7 (1998): *OPFOR Battle Handbook*. Dostopno na <http://www.fas.org/man/dod-101/army/docs/st100-7/index.html> (20. december 2005).
- Stanford University: *Frederick The Great*. Dostopno na <http://tetrad.stanford.edu/Frederick.html> (19. april 2006).
- Trocki Lev Davidovič (1923/1988): *Izabrani vojni radovi*. Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar (1988).
- The Joint Staff Officer's Guide, 2000: app D. Dostopno na http://www.jfsc.ndu.edu/current_students/documents_policies/documents/jsogpub_1_2000.pdf (20. december 2005).
- Van Creveld, Martin L. (2000): *The Art of War*. London: Cassell.
- Vegecij, Flavius Renatus (2001): *Military Matters*. Dostopno na <http://www.sonshi.com/vegetius.html> (05. april 2006).
- Voennaia entsiklopedia (1912): St. Petersburg.
- Voennaia mysl' (1985): *Special issue*. Moskva-New York.
- *Vojaška doktrina* (2006): Ljubljana: Defensor.
- *Vojni leksikon* (1981): Beograd: Vojnoizdavački zavod.
- Vorobyev, Ivan (2002): *Tactics as an Art of Combat*. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0JAP/is_3_11/ai_94329286 (23. april 2006).

- Wikipedia
 - (2004): *Napoleon Bonaparte*. Dostopno na http://sl.wikipedia.org/wiki/Napoleon_Bonaparte (12. junij 2006).
 - (2003): *Crimean War*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Crimean_War#Characteristics_of_the_war (12. junij 2006).
- Žabkar, Anton (2003-2004): *Marsova dediščina*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

**PREGLEDNICA OSNOVNIH NAČEL VOJSKOVANJA V
REPREZENTATIVNIH DRŽAVAH**

NAČELA BOJEVANJA				
ZDA	VB in Avstralija	Bivša Sovjetska zveza	Francija	Ljudska republika Kitajska
Cilj delovanja	Izbor in vzdrževanje cilja delovanja			Izbor in vzdrževanje cilja delovanja
Ofenzivnost	Ofenzivno delovanje			Ofenzivno delovanje
Koncentracija (mass)	Koncentracija sile (concentration)	Koncentracija (massing) in vzajemnost-soodnosnost sil	Koncentracija napora	Koncentracija sile (concentration)
Ekonomija uporabe sile	Ekonomija uporabe sile	Ekonomija uporabe in zadostne sile		
Manever	Prilagodljivost	Iniciativa		Iniciativnost in prilagodljivost
Enotnost poveljevanja	Sodelovanje (cooperation)			Koordinacija
Varnost	Varnost			Varnost
Presenečenje	Presenečenje	Presenečenje	Presenečenje	Presenečenje
Preprostost				
	Vzdrževanje morale	Mobilnost in tempo Simultani napadi na vseh ravneh Obnovitev bojnih virov Koordinacija	Svoboda delovanja	Morala Mobilnost Politična mobilizacija Svoboda delovanja

JFSC PUB 1

Vir: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/pub1/appendix_d.pdf (05 januar 2006)

NAČELA VOJSKOVANJA

(nabori avtorjev)

SUN TSU

Umetnost vojskovanja

(1) Nauči se bojevati!, (2) Vodi enote k cilju in jim bodi vzor!, (3) Ustvarjaj priložnosti in deluj v pravem času in na pravem mestu!, (4) Zbiraj informacije in se pri odločanju opiraj nanje, ne na stereotipe (»Ijudske modrosti«)!, (5) Računaj na to, da je nasprotnik pameten in da bo deloval tako, da ti bo čimbolj otežil položaj in delovanje!, (6) Prednost daj enostavnejšim rešitvam in bodi vedno korak pred nasprotnikom!, (7) Motiviraj podrejene in enote s pozitivnim razmišljanjem!, (8) Uporablaj inovacije in rešitve, ki jih nasprotnik ne pričakuje!, (9) Dosezi kohezijo enot z urjenjem, organizacijo in komunikacijami! ter (10) Tvoji načrti naj ostanejo skriti (Žabkar 330 po Krauseju)!

Po Sun Tsuju - pogoji za zmago:

(1) "Katero politično vodstvo je harmonično s Taom? (2) Čigav general je sposobnejši? (3) Kdo ima bolj ugodno podnebje in zemljišče? (4) Čigava disciplina je učinkovitejša? (5) Čigave čete so močnejše? (6) Čigavi častniki in vojaki so boljše izurjeni? (7) Čigav sistem nagrajevanja in kaznovanja je bolj jasen? Tako lahko predvidiš, kdo bo zmagal" (Sun Tsu 1998: 17-22).

Zmagoviti so, ki:

"(a) Zmagoslavni so tisti, ki vedo, kdaj je nastopil pravi trenutek za boj. (b) Zmagoslavni so tisti, ki pravilno presodijo, koliko čet potrebujejo. (c) Zmagoslavni so tisti, katerih višji in nižji čini imajo enake cilje. (č) Zmagoslavni so tisti, ki previdno oprezajo za nasprotnikovimi nesposobnostmi. (d) Zmagoslavni so tisti, katerih generali so sposobni in jih njihova vlada ne omejuje. Tako vnaprej določimo zmagovalca" (Sun Tsu 1998: 59-60).

VEGECIJ

Splošne maksime

- (1) *Narava vojne je taka, da kar je dobro zate, je slabo za sovražnika in kar služi njemu, škodi tebi.*
- (2) *Bolj kot so tvoje enote navajene na taborne dolžnosti na mejnih postojankah in bolj kot so disciplinirane, bolj bodo pripravljeni na nevarnosti na bojem polju.*
- (3) *Možje morajo biti zadostno pripravljeni, da lahko popelješ v boj.*
- (4) *Veliko bolje je premagati nasprotnika z lakoto, presenečenjem ali terorjem kot s splošno akcijo; ne nazadnje ima sreča večji delež od junaštva. Najboljši načrti so tisti, za katere nasprotnik ne ve vse do trenutka njihove izvedbe. Priložnost, ki se ponudi v vojni, je pomembnejša od hrabrosti.*
- (5) *Nasprotnik je bolj prizadet, če mu vojaki dezertirajo, kot pa če jih pobiješ. Zato jih spodbujaj k predaji in jim ne daj razloga, da bi se to bali storiti.*
- (6) *Bolje je imeti nekaj več rezerve kot preširoko fronto.*
- (7) *Težko je premagati generala, ki pravilno oceni svoje in nasprotnikove zmožnosti.*
- (8) *Pogum je močnejši od števila vojakov.*
- (9) *Značilnosti zemljišča so pogosto pomembnejše od poguma.*
- (10) *Malo ljudi se rodi hrabrih, veliko jih postane skozi urjenje in disciplino.*
- (11) *Vojska se krepi z delom in oslabi z brezzdeljem.*
- (12) *Ne pošiljaj enot v boj, razen če si prepričan v uspeh.*
- (13) *Novosti in presenečenje imajo za posledico prepadenost in zmedo v nasprotnikovem taboru; običajne prakse pa nimajo posebnega učinka.*
- (14) *Tisti, ki se brezglavo poda v zasledovanje nasprotnika, se odreče zmagi, ki si jo že zagotovil.*
- (15) *Armada, ki se ne oskrbuje z žitom in drugimi nujnimi potrebščinami, bo premagana brez borbe.*
- (16) *General, katerega enote so superiorne tako v številu kot pogumu, bi se moral spopasti v formaciji podaljšanega pravokotnika. To je prva formacija.*
- (17) *Tisti, ki se oceni za podrejenega, mora napredovati z desnim krilom zoper nasprotnikovo levo krilo. To je druga formacija.*
- (18) *Če je tvoje levo krilo najmočnejše, moraš v skladu s tretjo formacijo napasti nasprotnikovo desno.*

- (19) *General, ki se lahko zanaša na disciplino svojega moštva, mora hkrati napasti oba nasprotnikovi krili. To je četrta formacija.*
- (20) *Tisti, čigar lahka pehota je dobra, bi moral kriti svojo sredino s formiranjem pehote na čelu in napasti obe nasprotnikovi krili hkrati. To je peta formacija.*
- (21) *Tisti, ki ne more računati tako na število kot pogum svojih enot in se je prisiljen spopasti, bi moral v boj s svojo desno stranjo in si prizadevati, da zlomi nasprotnikovo levo, ostali del armade pa je kot kopje formiran v liniji pravokotno na fronto. To je šesta formacija.*
- (22) *Če so tvoje enote maloštevilne in slabotne glede na nasprotnika, moraš uporabiti sedmo formacijo in zaščititi svoji krili s položaji na vzpetini, mestom, vodo ali drugimi sredstvi.*
- (23) *General, ki zaupajo v moč svoje konjenice, bi morali izbrati ustrezno zemljišče in jih zatem odločno poslati v boj.*
- (24) *Tisti, ki zaupa v moč svoje pehote, bi moral izbrati najustreznejšo situacijo zanjo in jo v popolnosti izkoristiti.*
- (25) *Ko se nasprotnikovi vohuni prikradejo v postojanko, ukaži vsem svojim vojakom, da odidejo v svoje šotore. Tako jih boš zlahka prijel.*
- (26) *Ko ugotoviš, da je nasprotnik spregledal tvoje načrte, jih moraš nemudoma spremeniti.*
- (27) *Z mnogimi se posvetuj glede ustreznih ukrepov, ko pa se odločiš o njih obvesti le peščico in tiste, katerim najbolj zaupaš; še raje pa zaupaj le sebi.*
- (28) *Kaznovanje in strah sta nujna za red in disciplino v "vojašnicah" in taborih, na bojnem polju pa imata nanju večji vpliv upanje in nagrade.*
- (29) *Dobri oficirji se nikoli ne izpostavijo v bitki, razen če v temu vidijo priložnost ali nujnost.*
- (30) *Izčrpati sovražnika z lakoto in ne toliko z "mečem", označuje dovršenost spretnosti.*
- (31) *Do sedaj je bilo podano veliko število napotkov za konjenico, vendar ne glede na to, da je bil ta rod vojske pripeljan do popolnosti: o njem so pisali že številni starodavni pisci, narejene so bile številne izboljšave v urjenju (drilu), manevru, oborožitvi in kvaliteti ravnanja s konji, pa vseeno iz tega ne moremo izluščiti nobenih posebnih zaključkov. Trenutna metoda discipline je zadovoljiva.*
- (32) *Razporeditev za boj mora biti nasprotniku ustrezno prikrita, da je ne bi nasprotnik izkoristil v svojo prid.*

(Vegecij 2001)

NICCOLO MACHIAVELLI

Sedem knjig umetnosti vojskovanja

Osnovna pravila, s katerimi bi moral biti seznanjen vsak oficir

- (1) *Kar koristi nasprotniku, škodi tebi, kar koristi tebi, škodi nasprotniku.*
- (2) *Tisti, ki bolje opazuje, kako se nasprotnik vojskuje in zahteva bolj trdo urjenje, bo manj ogrožen in bo imel večje upe na zmago.*
- (3) *Nikoli ne vodi svojih vojakov v bitko, če ne vidijo možnosti za zmago ali če nisi prepričan v njihov pogum.*
- (4) *Bolje je premagati nasprotnika z lakoto kot z mečem.*
- (5) *Nobeno napredovanje ni boljše kot tisto, ki si ga uspel skriti pred nasprotnikom.*
- (6) *Vedeti, kako spoznati dobro priložnost v boju in jo izrabiti, ti koristi bolj kot karkoli drugega.*
- (7) *Narava ustvari malo hrabrih mož, marljivost in trening pa veliko.*
- (8) *Disciplina v vojni pomeni več kot razjarjenost (pobesnelost).*
- (9) *Če so ti nasprotnikovi dezerterji, ki so se ti pridružili, lojalni, je to lahko zate največja pridobitev. Za nasprotnika predstavljajo večjo izgubo kot padli.*
- (10) *Bolje je imeti nekaj vojske v rezervi, kot uporabiti vse vojake zato, da se poveča fronta.*
- (11) *Težko je premagati tistega, ki pozna svojo vojsko kot tudi nasprotnika.*
- (12) *Pogum je močnejši od števila vojakov, značilnosti zemljišča pa so pogosto pomembnejše od poguma.*
- (13) *Novosti in presenečenje imajo za posledico prepadenost in zmedo v nasprotnikovem taboru; običajne prakse pa nimajo posebnega učinka.*
- (14) *Tisti, ki se brezglavo poda v zasledovanje nasprotnika, se odreče zmagi, ki si jo že zagotovil.*
- (15) *Armada, ki se ne oskrbuje nujnimi potrebščinami, bo premagana brez borbe.*
- (16) *Tisti, ki zaupajo v moč svoje konjenice, bi morali izbrati ustrezno zemljišče in jih zatem odločno poslati v boj.*
- (17) *Ko se nasprotnikovi vohuni prikradejo v postojanko, ukaži vsem svojim vojakom, da odidejo v svoje šotore.*
- (18) *Ko ugotoviš, da je nasprotnik spregledal tvoje načrte, jih moraš nemudoma spremeniti.*

- (19) *Z mnogimi se posvetuj glede ustreznih ukrepov, ko pa se odločiš, o njih obvesti le peščico in tiste katerim najbolj zaupaš.*
- (20) *Kaznovanje in strah sta nujna za red in disciplino v "vojašnicah" in taborih, na bojnem polju pa imata nanju večji vpliv upanje in nagrade.*
- (21) *Dobri oficirji (captains) se nikoli ne izpostavijo v bitki, razen če v temu vidijo priložnost ali nujnost.*
- (22) *Razporeditev za boj mora biti nasprotniku ustrezno prikrita, da je ne bi nasprotnik izkoristil v svojo prid.*
- (23) *V bitki nikoli ne uporablaj enote (company) za drug namen, kot ji je določen, razen če hočeš povzročiti razkroj le-te.*
- (24) *Nesreče se odpravijo le s težavo, razen če hitro ne uporabiš zmožnosti razuma.*
- (25) *Možje, jeklo denar in kruh so sredstva za vodenje vojn, vendar sta prva dva od teh bolj potrebna, kajti denar in kruh ne najdeta mož in jekla. Neoborožen bogat človek je nagrada za revnega vojaka. Navajaj svoje vojake na skromnost.*

Vir: <http://www.constitution.org/mac/artofwar.txt> - book 7

SUVOROV

Zakoni vojne:

(1) Nič drugega kot napadati, (2) Na pohodu hitrost, v napadih drznost in opiranje na hladno orožje, (3) Ne opirati se na »metodizem« (4) Vso odgovornost in moč poveljevanja naj ima v rokah ena oseba! (5) Sovražnika napadati na bojišču (6) Če se le da, se izogniti izgubljanju časa z obleganji, (7) Ne deliti sil! (8) Ne izvajati zapletenih manevrov, ki jih imajo radi le »akademiki«, (9) Ne se obotavljati (Žabkar 2003: 294-295)!

CLAUSEWITZ

Elementi strategije:

(1) moralne veličine, (2) glavne moralne sile, (3) vojaška vrlina vojske, (4) drznost, (5) vztrajnost, (6) številčna premoč, (7) presenečenje, (8) zvijača, (9) koncentracija sil v prostoru, (10) združevanje sil v času, (11) strateška rezerva, (12) ekonomija sil, (13) geometrijski element (Clausewitz 1927/2004: 106-130).

Štiri osnovne resnice:

(1) Vojna ni nič drugega kot nadaljevanje politike z drugimi sredstvi, (2) Uničenje nasprotnikove vojske" je osnovno načelo vojne, (3) Obramba je močnejša oblika vojskovanja, vendar z negativnim namenom, napad pa je šibkejša s pozitivnim namenom, (4) Dvojna narava vojne (Caemmerer v Alger 2000: 62).

JOMINI

Načelo, ki povzema vse vojaške operacije in je izraženo v naslednjih maksimah:

(1) Razvij (koncentriraj, {angl. mass}) glavne sile na odločilnih točkah vojskovališča in tudi na nasprotnikovih komunikacijah, ne da bi nasprotniku izpostavil svoje komunikacije. (2) Manevriraj tako, da razporediš svoje močnejše sile proti šibkejšim nasprotnikovim silam, (3) Na bojišču osredotoči močnejše sile na odločilni točki ali na delu komunikacije, ki ima za sovražnika posebej velik pomen, (4) Poskrbi, da se bodo sile, ki si jih osredotočil na kritičnih točkah, lahko v pravem času vključile v boj z vso močjo" (Žabkar 2003: 330-331).

FOCH

Osnovna načela vojskovanja (Principles of War):

(1) gospodarnost uporabe sil, (2) svoboda delovanja, (3) (svobodna) razporeditev sil, (4) borbeno zavarovanj, (5) itd (Trocki 1923/1988: 155-156).

FULLER

Osnovna načela vojskovanja (Principles of War):

(1) cilj oz. vzdrževanje cilja, (2) množičnost (mass), (3) napadno delovanje, (4) varnost, (5) presenečenje, (6) hitrost, (7) gospodarnost uporabe sile, (8) sodelovanje (Alger 2000: 113-115).

Kitajska (Mao Zedong - izpeljava)

Osnovna načela vojskovanja:

(1) načelo cilja, (2) načelo mobilne koncentracije, (3) načelo uničenja, (4) načelo bojevanja v premiku, (5) načelo ofenzivnosti, (6) načelo napada s presenečenjem, (7) načelo

neprekinjenega delovanja, (8) načelo avtonomije, (9) načelo enotnosti in (10) načelo vojaškega duha (morala) (<http://idsa-india.org/an-feb-4.html> 2001).

ZDA 1921

Osnovna načela vojskovanja (Principles of War):

(1) cilj delovanja (objective), (2) ofenzivnost, (3) množičnost oziroma koncentracija (mass), (4) gospodarnost uporabe sile, (5) manever, (6) enotnost poveljevanja, (7) varnost, (8) presenečenje, (9) preprostost.

Načela v operacijah, ki so drugačne od vojne: (1) končni cilj, (2) enotnost napora, (3) legitimnost, (4) stanovitnost, (5) omejevanje, (6) varnost.
(FM 100-5 Operations 1993)

Velika Britanija

(1) Izbor in vzdrževanje cilja delovanja, (2) Ofenzivno delovanje, (3) Koncentracija sile, (4) Gospodarnost uporabe sile, (5) Prilagodljivost, (6) Sodelovanje, (7) Varnost, (8) Presenečenje, (9) Vzdrževanje morale, (10) vzdržljivost (angl. sustainment) (Frost 1999: 36).

NATO

Petnajst osnovnih taktičnih načel, oziroma osnov taktike in sicer: (1) človeški dejavnik, ki zajema vodenje, moralo, iniciativo in fleksibilnost, (2) izbor in vzdrževanje zastavljenega cilja, (3) svoboda delovanja, (4) koncentracija naporov, (5) gospodarnost uporabe sil, (6) mobilnost, (7) manever, (8) presenečenje, (9) obveščevalno dejavnost, (10) preprostost, (11) vzdrževanje sile, (12) fleksibilnost, (13) sodelovanje, (14) logistična zagotovitev delovanja ter (15) varnost in zavarovanje (Land Force Tactical Doctrine, ATP-35(B) 1992).

SOVJETSKA ZVEZA

1942: stabilnost zaledja, morala armade, velikost in kvaliteta divizij, oborožitev, organizacijske spretnosti poveljnikov (Alger 2000: 156).

Načela vojaške umetnosti (v 60-ih in 70-ih letih 20.st.)

- (1) *Stalna pripravljenost za izvedbo naloge pred vojno in v njej;*
- (2) *Iniciativa z uporabo presenečenja, odločnosti, agresivnosti in improvizacije. Poudarek je na izvedbi naloge ne glede na težave;*
- (3) *Uporaba vseh razpoložljivih zmožnosti;*
- (4) *Kooperacija med glavnimi enotami oboroženih sil;*
- (5) *Koncentracija glavnih sil na odločilni smeri in času;*
- (6) *Globina – uničenje nasprotnika po celotni njegovi globini;*
- (7) *Morala – uporaba političnih in psiholoških dejavnikov, da se demoralizira nasprotnika in zlomi njegovo voljo po upiranju;*
- (8) *Poslušnost – brezpogojno izvrševanje ukazov. Za poveljnike se pričakuje detajlno neposredno nadzorstvo izvedbe;*
- (9) *Stanovitnost – podrejeni poveljniki morajo naloge izvajati v skladu črko duhom načrta.*
- (10) *Varnost – je tu vzeta v obveščevalen in protiobveščevalnem smislu;*
- (11) *Logistika – zajema obnovitev materialnih in človeških rezerv.*

(Baxter 1986: 18-19).

SAVKIN

(1) mobilnost in visok tempo vojaških operacij, (2) koncentracija glavnega napora in kreacija superiornosti sil in sredstev nad nasprotnikom na odločilnem mestu in času, (3) presenečenje, (4) bojna aktivnost, (5) ohranitev bojne aktivnosti lastnih sil, (6) skladnost ciljev in načrtov glede na aktualno situacijo, (7) koordinacija.

nova (Alger 2000: 159).

RUSKA FEDERACIJA

a) Načela umetnosti izvajanja operacij

- (1) Premagati nasprotnika z uporabo manevra;
- (2) Razbitje nasprotnikove kohezije v velikem merilu;
- (3) Odvzeti nasprotniku sposobnost, da učinkovito reagira na spremembe situacije;

- (4) Zlomiti organizacijo in nadzor nasprotnikovih velikih formacij (korpusi in večje enote).

b) Načela izvajanja operacij:

Cilj operacijske umetnosti je fizično uničenje nasprotnika. Za te potrebe je bilo razvitih več načel: (1) mobilnost, (2) hitrost, (3) iniciativa, (4) fleksibilnost, (5) koncentracija glavnega napora, (6) presenečenje, (7) informacijsko vojskovanje, (8) vzdrževanje bojne učinkovitosti in (9) učinkovita koordinacija.

c) Taktična načela:

V sovjetski in sedanji ruski doktrini je taktika podrejena umetnosti operacijskega delovanja. Uspeh na operacijski ravni se razume kot ključ do zmage. Tako kot v ZDA tudi pri njih ni presenetljivo, da so načela umetnosti operacijske uporabe podobne taktičnim načelom, ki zajemajo: (1) bojno pripravljenost, (2) agresivnost, (3) odločnost, (4) koordinirani napor, (5) presenečenje, (6) kritje, prikritje in prevaro, (7) koncentracijo glavnega napora, (8) manever, (9) vseobsegajočo podporo, (10) vzdrževanje bojnih zmožnosti in (11) poveljevanje in nadzor (ST 100-7 1998).

VOROBJEV

- (1) Stalna bojna pripravljenost;
 - (2) Odločno, aktivno in konstantno vodenja bitke;
 - (3) Organizacija in vzdrževanje nepretrganega sodelovanja;
 - (4) Akcije presenečenja in izigravanje nasprotnika (stratagems);
 - (5) Odločna koncentracija napora na primarnem ofenzivnem sektorju v kritičnem trenutku;
 - (6) Spretno manevriranje enot, udarov in ognja;
 - (7) Pravočasna obnovitev bojnih virov;
 - (8) Popolna izraba mentalnih in fizičnih naporov.
- (Vorobjev 2002)